1971 M. / LIEPOS - JULY / NR. 7(31) $0.75

akiračiai

ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

KIETAI KLAUSIAMA . . .

1971 kovo 30 d.

Gerb. *W. P. Rogers*,
Valstybės sekretoriui,
Washington, D. C.

JAV-ių vyriausybė tyli dėl Simo Kudirkos, jo dabartinės padėties ir dėl įvyksiančio teismo ryšium su bėgimo bandymu. Sov. Sąjungoje bandymas pabėgti baudžiama mirties bausme. Normali gi emigracija yra praktiškai neįmanoma...

...Lapkrityje įvykęs incidentas yra simptomingas Valstybės departamento politikai Pabaltijo valstybių atžvilgiu ir liudija dvilypumą: iš vienos pusės, JAV nuolat kartoja savo atsisakymą pripažinti Estijos, Latvijos ir Lietuvos aneksiją, bet — iš kitos pusės — tykiai sutinka su Pabaltijo valstybių okupacija, net leisdama jėga pagriebti lietuvį JAV teritoriniuose vandenyse. JAV politika Pabaltijo atžvilgiu tvirtintų, jog Simas Kudirka yra ne Sov. Sąjungos, bet okupuotos Lietuvos respublikos pilietis. Vienok, vietoj nukreipus pabėgimo reikalą laisvos Lietuvos pasiuntinybėn, jis buvo pavestas, nesant Valstybės departamente „Pabaltijo stalui", sovietų skyriui. Kad tokie atvejai nebepasikartotų, mes reikalaujame, kad Pabaltijo sekcija Valstybės departamente būtų atsteigta artimiausioje ateityje. Pastaroji sekcija privalėtų glaudžiai bendradarbiauti su laisvos Estijos, Latvijos ir Lietuvos pasiuntinybėmis.

Elgesys kalbamojo incidento metu buvo gerokai nepatenkinamas. Valstybės departamentas itin paskubėjo su pareiškimu, jog pabėgelių padėtį nusakantis Jungtinių tautų statuto 33-čias straipsnis nebuvęs pažeistas. Labai patogiai, pasinaudojant semantikos pratybomis, buvo nutarta, jog perbėgėlis nebuvo pabėgėlis, tuo būdu išvengiant kaltinimo, jog JAV pažeidusios statutą. Jis buvo atmestas kaip perbėgėlis, jam buvo paneigtas pabėgėlio statusas ir, galų gale, jis buvo traktuotas kaip našta. Gi, visuomenės pasipiktinimui aprimus, jam buvo suteiktas neegzistuojančio asmens statusas.

1971 sausio 4 d. „National Oceanic and Atmospheric Authority" paskelbė „direktyvų rankvedį", kuriame buvo nurodytos „laikinos procedūros politinio azilio prašymams tvarkyti". Vienas iš šio rankvedžio skyrių sako: „...kiek tik sąlygos leidžia, suteik tokiam asmeniui (perbėgėliui) visą įmanomą globą ir pagalbą. Tačiau, nesipriešink ir nereikalauk pasipriešinimo, jei kas bandytų ginkluota jėga pasiekti politinio azilio prašančio asmens kontrolės..." Pastaroji direktyva, visiškai priešinga prez. Nixono įsakymui — turėti aiškią ir tvirtą politiką perbėgimams ateityje tvarkyti —, yra faktiškai „instrukcijų rankvedys" sovietams, nurodantis kaip atgauti politinius perbėgelius. Mes reikalaujame, kad šis grubus mūsų Prezidento direktyvos pažeidimas būtų atitaisytas atitinkamai jau seniai galiojantiems JAV principams.

Šis besitęsiantis epizodas yra pažeminantis visiems amerikiečiams. Jis reiškia afrontą jų inteligentiškumui, jų pilietinei padėčiai ir jų etninei kilmei... ieškodamas prieglobsčio šiame krašte, įsitikinęs, jog jis... teikia galimybę naujam gyvenimui laisvoje visuomenėje, Simas Kudirka buvo traktuotas kaip kažkas žemiau už žmogišką būtybę. Tikėjimas į JAV, kaip į pabėgėlių šalį, buvo sunkiai sukrėstas.

Prieš kiek laiko JAV vyriausybės pastangos išgauti leidimą išvykti Riggermanams buvo sekmingos. Kadangi Sov. Sąjunga, kaip JT narys, yra įpareigota laikytis Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos, garantuojančios asmeniui teisę išvykti iš savo krašto, mes, JAV piliečiai, šaukiamės skubių diplomatinių pastangų Simui Kudirkai ir jo šeimai iš okupuotos Lietuvos išleisti...

Su pagarba
V. F. Volertas
JAV LB Centro v-bos pirmininkas

Senesnieji mūsų politiniai veiksniai — ALTa ir VLIKas — niekad nesistengė kiek plačiau savąją visuomenę informuoti apie pažiūras JAV vyriausybės institucijų ar asmenų, su kuriais veiksniai karts nuo karto susitikdavo. Taip pat mūsų visuomenė, tur būt, niekad nėra plačiau patyrusi, ką ALTos ar VLIKo atstovai yra rašę ar sakę Valstybės departamento pareigūnams.

„JAV vyriausybė tebesilaiko Lietuvos inkorporacijos nepripažinimo politikos" — būdavo maždaug viskas, ką išgirsdavome iš buvusių „žygių į Vašingtoną"

Todėl ir sveikiname JAV LB laikyseną, pagal kurią lietuvių visuomenei niekas neturi likti nežinoma. Žemiau persispausdiname JAV LB raštiško demaršo ir gauto iš Valstybės departamento atsakymo vertimus. Vertimus padarė AKIRAČIŲ redakcija. Jei JAV LB Centro valdyba su kuriomis nors vertimų vietomis nesutiktų, patikslinimai visad bus AKIRAČIUOSE atspausdinti.

TODĖL IŠSAMIAI ATSAKOMA!

1971 gegužės 19

Ponui V. T. VOLERTUI
JAV LB CV pirmininkui
405 Leon Avenue
Delran, N. J., 08075

...Sekretorius pavedė man atsakyti į Jūsų kovo 30 d. laišką, o taip pat ir įvairius klausimus, kurie iškilo susitikime su Jūsų organizacijos atstovais ir... kongresmenu Eilbergu kovo 31 d., ryšium su Kudirkos reikalu ir iš to kylančiomis implikacijomis JAV politikos Pabaltijo valstybių atžvilgiu.

Kai kurie Jūsų laiško konstatavimai, atrodo, remiasi neteisinga informacija ar nesusipratimu. Kongreso apklausinėjimuose pilnai paaiškėjo, jog Valstybės departamentas iki jau viskas buvo įvykę, nežinojo, nei kad galimas pabėgėlis bus grąžintas sovietams, nei kad jis yra baltų, o ne rusų kilmės. Yra visiškai suprantama, jog tokiose sąlygose incidentas, į kurį buvo įveltas sovietų laivas, gavo eigą sovietų reikalų biure. Šių samprotavimų šviesoje, ir turint galvoje, jog „Coast Guard" veiksmai (dėl kurių kai kurie Pakrančių apsaugos karininkai susilaukė disciplinarinės akcijos) buvo aiškiai klaidingi bei la-

(nukelta į 3 psl.)

APIE ZOOLOGIJOS SODO POLITIKĄ

Zoologijos sodo gyventojus galima aplankyti tik nustatytomis valandomis. Sodo darbuotojai budi ir eina pareigas prie tų narvelių, kurių gyventojai tuo metu skirti apžiūrėjimui. Vakare lankytojai sodą turi apleisti — žvėreliams reikalinga ramybė ir poilsis.

Žmonių tarpusavio santykiuose paprastai būna kitaip. Giminės, pažįstami, draugai ir svečiai vieni kitus lanko betkur ir betkada. Nevaržo jų tarpusavio santykių nei zoologijos sodo tipo lankymo valandos, nei prižiūrėtojų nurodymai. Taip bent yra laisvajame pasaulyje.

Lietuvą nuo pasaulio atskyrusioje uždangoje per praėjusį dešimtmetį atsirado plyšių. Atvažiuoja vienas kitas svečias iš tenai. Ir išeivijos lietuviai gali penketą dienų pabūvoti Vilniuje. O ekskursijas palydovai pagloboja dar penketą dienų. Ir paveža iki narvelių, ant kurių užrašyta: Kaunas, Trakai, Druskininkai. Ir tik tiek. Pabūvoti ilgiau ar pamatyti daugiau, — reikia prievaizdų malonės. O prievaizdos malonėmis nedosnūs.

Nenuostabu, jog atsiranda išeivijoje balsų, kalbančių apie Lietuvą, lyg apie zoologijos sodą. Rankiojamos tada tiktai šiukšlės iš jos gyvenimo ir džiaugiamasi kiekviena ten gyvenančių mūsų žmonių darbo nesėkme. Nenuostabi, betgi ir nepriimtina mums tokia galvosena.

Nesuprantama ir nepriimtina mums ir tų išeivijos žmonių laikysena, kurie, apsiskelbę kovos dėl laisvės vadais, tyli ir tylėdami pritaria ir palaiko šitokią zoologijos sodo politiką. Nepritariame tiems, kurie rezoliucijomis ir atsišaukimais kaišioja pagalius į ir taip jau negausius išeivijos ir Lietuvos susitikimus.

Esame už visus ir betkokius plyšius mus ir Lietuvą skiriančioje uždangoje. Esame prieš uždangą:

Džiaugiamės, kai atvažiavę svečiai iš Lietuvos dalijasi su mumis savo meniniais, moksliniais, kultūriniais laimėjimais. Norėtume, kad jų atvažiuotų daugiau. Ir dažniau.

Vertiname kiekvieną į Lietuvą nuklydusią išeivijos knygą, parodą, gyvą žodį. Studentus ir jaunimą raginame važiuoti susipažinti su Lietuva. Susipažint su Lietuva tokia, kokia ji yra, ne tokia, kaip kad apie ją rašoma.

Verta naudotis visais mus nuo Lietuvos skiriančios uždangos plyšiais — mūsų kultūros, mūsų tautos ir žmogaus laisvės labui. Ir reikalauti ne plyšių uždangoje, bet laisvo, nevaržomo ryšio su Lietuva.

Lietuva, kaip ir kiti kraštai ir tautos, nėra zoologijos sodas. Jos ryšius su pasauliu varžanti politika kelia visų pasaulio lietuvių nepasitenkinimą. Ir svarbiausia — jį rodo dabartinių Lietuvos valdovų baimę, nepasitikėjimą savimi, silpnumą.

Neleisti, varžyti, uždrausti, apriboti — tai vis žodžiai, kuriuos mūsų krašto istorija įrašys sovietinės imperijos valdovų gėdos sąskaiton. Tokioj pat gėdos sąskaitoj atsidurs ir **kai kurių išeivijos sluoksnių tyla ir trukdymai.**

turinyje

DĖL KORSAKO PUOLIMŲ

RAGANŲ MEDŽIOKLĖ TEBEVYKSTA

A. Daugvydas *Akiračių* š. m. kovo mėn. numery suminėjo tuos mūsų laikraščius, **kurie duoda vietos pasireikšti raganų medžiotojams. Iš žurnalų jis suminėjo *Į laisvę*, kuriame vis dar tokių dalykų pasitaiko. Štai ir šių metų nr.** 51 yra straipsnis, **pavadintas „Kalbos tyrinėjimas politruko ir mokslininko akimis“.** Nors straipsnis **pasirašytas inicialais M. L.,** bet rašinio **tema ir naudota literatūra leidžia spėlioti, kad tai gali būti kokio kalbininko darbas.** Bet, žinoma, ne tai svarbu, kas rašė, o ką **parašė, ir kad redakcija tokius rašinius vis dar spausdina.** Taigi ką tas M. L. rašo?

Jau iš antraštės galima spėti, ką autorius nori pasakyti, būtent, kad politrukas ir mokslininkas skirtingai žiūri į kalbos tyrinėjimą. Kalbamas politrukas yra Kostas Korsakas, o mokslininkas Jonas Kazlauskas. Politrukas, lietuviškai išvertus, yra politinis vadovas. Straipsnio autorius M. L. nori įrodyti, kad Korsakas yra blogas vadovas. Jis cituoja iš dviejų Korsako straipsnių (*Lietuvių kalbotyros klausimai* VI ir *Baltistica* I) ir įtaigoja, jog Korsakas vykdo Maskvos valią, kad jis „labai ištikimai atlieka savo darbą: lituanistams kalbininkams nurodinėja darbo gaires ir uždavinius. Kitais žodžiais tariant, verčia lituanistus kalbininkus priimti Maskvos diktuojamą hipotezę apie baltų-slavų prokalbę ir protėvynę“.

Paskaičius šią citatą, skaitytojui tuoj kyla klausimas: 1) ar iš tikrųjų Maskva diktuoja tą hipotezę ir 2) ar iš tikrųjų Korsakas verčia lituanistus kalbininkus tą hipotezę priimti?

Jeigu M. L. iš tikrųjų yra girdėjęs tą Maskvos diktatą, tai jis turėjo nurodyti, kur ir kada jis paskelbtas. Bet kadangi jis to nedaro, tai kyla abejonė, ar toks diktatas nėra kartais prasimanytas baubas. Juo labiau, kad ir rusai kalbininkai toli gražu ne visi tos hipotezės laikosi. Iš tikrųjų tos „baltų-slavų prokalbės ir protėvynės“ laikosi daugiau kitų šalių nei rusų kalbininkai. Jos laikosi ar laikėsi lenkai T. Ler-Splawinskis, J. Otrembskis, J. Kurylowiczius, estas P. Arumaa, prancūzas A. Vaillant, vokietis M. Leumanas ir kt., o rusų kalbininkai, kaip S. Bernšteinas, B. Gornungas, F. Filinas, V. Ivanovas ir V. Toporovas tą bendrą prokalbę neigia. Jeigu taip, jeigu tie sovietiniai kalbininkai tą hipotezę neigia, tai reikia daryti išvadą, kad arba jie Maskvos diktato neklauso, arba tokio diktato nėra. Pažįstantieji sovietų gyvenimą, turbūt, greičiau pasisakys už pastarąją išvadą.

Atsakymą į antrą klausimą (ar Korsakas verčia lietuvius kalbininkus tos hipotezės laikytis?) duoda jau pati M. L. pateikta citata iš Korsako straipsnio. Korsakas pasisako prieš lietuvių kalbininkų pasyvumą šioje srityje ir tam pasyvumui likviduoti pataria „atsikratyti kai kurių sugestijų“. Viena iš tų sugestijų yra ta, „kad, esą, tarybinė kalbotyra, sprendžiant šią problemą, reikalaujanti būtinai laikytis baltų-slavų prokalbės hipotezės“. Vadinas, Korsakas įsakmiai pats pasako, kad ta sugestija reikia atsikratyti. Taigi negali būti ir kalbos, kad čia lietuvius kalbininkus kas nors „verčia“ tą hipotezę priimti. Faktiškai n i e k a s iš lietuvių kalbininkų Lietuvoje tos hipotezės ir nesilaiko.

Pagaliau, kodėl gi rusai turėtų tos hipotezės laikytis? Ką ji galėtų jiems duoti? Paremti jų pretenzijas į Baltijos kraštus? Jeigu kalbininiai ryšiai galėtų remti kokias pretenzijas, tai rusai pirmiausia turėtų sąjunginėmis respublikomis paversti Lenkiją, Čekoslovakiją, Jugoslaviją, Bulgariją, nes tų kraštų gyventojai yra slavai, vadinas, kilę iš vienos prokalbės ir vienos protėvynės. Bet jeigu rusai to nedaro, o „prisiglaudė“ estus, baltus, armėnus, gruzinus, kazachus, uzbekus ir kitus, kurie su slavais etniškai nėra jokie giminės, tai, matyt, kiti motyvai jiems daug svarbesni, nei toji bendra prokalbė, kurią ir sugalvojo *ne rusai, o vokietis Schleicheris ir kiti.*

Toliau M. L. cituoja kitą Korsako straipsnio vietą, kuri turėtų parodyti, kad jis ragina lietuvius nagrinėti tik slavistiką. M. L. cituoja štai: „Baigianti norėtųsi dar kartą iškelt mūsų tarybiniams lituanistams kaip vieną pagrindinių uždavinių — ryžtingiau įsijungti į... plačiai ...slavistikos nagrinėjimą“. Tuo tarpu visas tas Korsako sakinys yra toks: „Baigiant norėtųsi dar kartą iškelti mūsų tarybiniams lituanistams kaip vieną pagrindinių uždavinių — ryžtingiau įsijungti į aktualiųjų, šiandien plačiai svarstomų slavistikos bei apskritai indoeuropeistikos problemų nagrinėjimą, praturtinant jį nauja lietuviška medžiaga ir kartu veiksmingai pasinaudojant tarptautinės kalbotyros naujaisiais pasiekimais tarybinei lituanistikai toliau sėkmingai ugdyti“ (*Lietuvių kalbotyros klausimai*, VI, 18).

Šių citatų sugretinimas aiškiai rodo M. L. nesąžiningumą, svetimos nuomonės klastojimą: Korsakas ragina lietuvius nagrinėti slavistiką, indoeuropeistiką ir lituanistiką, o M. L. citatą priveda iki slavistikos ir čia deda tašką. **Vadinas, sakinys baigtas. Skaitytojui norėta parodyti, kad Korsakas slavofilas ar koks Maskvos agentas. O kad būtų dar įtikinamiau, M. L.** cituoja enciklopedijas, **kur rašoma, kad Korsakas iš 7-os klasės buvo pašalintas už komunizmą, kad Kariuomenės teismas K-ą buvo nuteisęs 4 metams kalėjiman, kad jis buvęs rusų komunistų penkta kolona ir t. t. Žodžiu, Korsako visi darbai — vien nuodėmės, o dorybės nė vienos. Štai taip paprastai daro raganų medžiotojai, kurie turi malonumo ką nors sudeginti ant laužo. Tada jie ir ieško vien tik nuodėmių.**

Objektyvus vertintojas ras betgi nemaža ir Korsako nuopelnų, ypač lituanistikai. Užtenka paminėti, jog jis yra daugelio di-

akiračiai

The Lithuanian Monthly — Published monthly, except August and December, by Viewpoint Press, Inc., 6821 South Maplewood Avenue, Chicago, Ill. 60629. Subscription rates: $6.00 annualy in the US, $6.00 in foreign countries; $0.75 per copy. — Second class postage paid at Chicago, Ill. ● Šio numerio redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, G. Procuta, L. Mockūnas, dr. T. Remeikis, Z. Rekašius; spaudos grafika A. Kurausko; administratorius K. Avižienis. ● Redakcija atsako už nepasirašytus straipsnius. Straipsniai, su kurių turiniu redakcija nesutinka, spausdinami tik pasirašyti. Slapyvardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami. Skaitytojų laiškai turi būti pasirašyti ir laiškų skyriuje jie spausdinami, jei jų turinys liečia AKIRAČIUOSE svarstytus dalykus. Laiškai kitomis temomis gali būti spausdinami kaip straipsniai. ● Metinė 10 numerių prenumerata JAV-se — $6.00; kituose kraštuose — $6.00; atskiro nr. kaina — $0.75. Prenumeratas ir aukas čekiais ar piniginėmis perlaidomis prašome išrašyti AKIRAČIŲ vardu ir pasiųsti aukščiau nurodytu adresu.

TAUTINĖ IDĖJA

VISIŠKAS STUBURKAULIO IŠKRYPIMAS

Gegužės 29 d. Tautinės sąjungos suvažiavime Filadelfijoje dr. Jonas Balys skaitė paskaitą „Tautinė idėja lietuviškos išeivijos veikloje“. Ši vienintelė tautininkų suvažiavimo paskaita, išspausdinta birželio 23 d. *Dirvoj*, turėtų būti įdomi visiems *tautinės drausmės sargybiniams...*

Keletą dr. Balio tautinių minčių ir idėjų verta pacituoti. Štai viena:

Dabar komunistai laikosi naujos taktikos. Jie infiltruoja ne tik asmenis, bet ir idėjas. Štai tokias komunistų ir jų talkininkų bolševikbernių peršamas mintis dažnai išgirstame kartojamas ir mūsų tarpe. Jas kartoja ne tik tokie „Akiračiai“ ir į politiką besiveržią „bendruomenininkai“, bet ir frontininkų žurnalas „Į laisvę“, ir pranciškonų leidžiami „Aidai“.

Drausmės sargyboje

Kaip matome, ir frontininkai, ir *Akiračiai*, ir pranciškonai ir bolševikberniai sutilpo vienoje didelėje dr. Balio „tautinėje idėjoje“. O tokių idėjų dr. Baliui nepritrūksta. Štai ir vėl:

Mūsų kovos eilės retėja. Net ir katalikai politikai traukiasi iš kovos lauko. Gal jie seka Vatikano politikus, kurie jau ne nuo šiandie bando prisigerinti Maskvai.

Ši antroji „tautinė idėja“, tiesa, nebetokia gausi. Bet už tai geografinė platuma nemaža. Prisitaikymo keliai tiesūs ir aiškūs — iš Vatikano į Maskvą... Na,, bet leiskime dr. Baliui savo idėjas ir toliau dėstyti pačiam:

Gal sekdama savo „bosą“, ir mūsų katalikų spauda praskydo. Pranciškonų „Aidai“ ir jėzuitų „Laiškai lietuviams“ neretai atspausdina straipsnius, piršdami kolaboravimą su bolševikais. Tai jau visiškas stuburkaulio iškrypimas.

Pastaroji idėja pasižymi savo turiningumu — ir tautiškumas, ir religija, ir nugarkaulio medicina. Žodžiu, anot paties ideologo, skiedalai paskydo... Ir todėl mūsų ideologui pradeda pritrūkti kantrybės:

Mūsų patriotiška tautininkiška išeivijos bendruomenė pritrūko kantrybės (...) gana, kad mums akis bandytų apdumti visokie barzdočiai ir kudločiai, (...) politinių ir socialinių mokslų daktarai, kurių smegenis išplovė komunistai profesoriai, rusofilai istorikai, visokie minkštadūšiai rašytojai, senilito ar alkoholio sužalotais smegenimis invalidai...

Žodžiu, Filadelfijon suvažiavę tautininkai turėjo progos pasiklausyti tikrai aukšto lygio idėjinių svarstymų, nekasdieninės žodžio kultūros (!), ir... kraujo daugiau negu „kaubojų“ filmose...

...mes turime į juos žiūrėti kaip į raupsuotuosius, kuriems nėra vaistų pagydyti, juos reikia izoliuoti. Visi padorūs lietuviai turi nutraukti su jais betkokius santykius, (...) nepaduoti jiems rankos, nes jos suteptos dešimčių ir šimtų tūkstančių mūsų tautiečių ašaromis ir krauju. (...) nes ir beprotis yra pavojingas — jo reikia vengti, jį izoliuoti. Tautinė garbė reikalauja: jokių kalbų daugiau neturi būti su komunistų batlaižiais!

Tai va kokius tautinės idėjos praktiškus pasiūlymus dėsto tautininkams dr. Balys ir *Dirva*. Toliau dr. Balys paliečia ir Lietuvių fondą, jo „aferą su Lietuvos istorijos rašymo finansavimu“, piktinasi, kad „fondas paskiria pašalpas bendrakeleiviams su komunistais ir pasidžiaugia, kad Tautinės sąjungos pirmininkas T. Blinstrubas nutarė... nebesėdėti ant dviejų kėdžių.

O visdėlto, karščiuotis pavojinga. Susirūpinęs, kad visokie batlaižiai, katalikai, frontininkai vienuolijos, bendruomenininkai ir bepročiai nori sugriauti Vliką ir Altą, nes jos nelabai veiklios, dr. Balys nejučiomis pasako tai, už ką visi Altos griovikai, komunistų batlaižia· ir kolaborantai jam turėtų būti dėkingi iki grabo lentos!

...Visiškai nesvarbu, koks bus Vlikas ar ALTa, kaip jie bus veiklūs ar neveiklūs, skirtumas bus mažas, ar net jokio, kol nepasikeis JAV užsienio politika...

Taigi, anot dr. Balio, nėra jokios prasmės švaistyti pinigus remiant Vliką ir Altą! **Prisipažįstame, kad tokios „tautinės idėjos“ akrobatikos dabartinių tautininkų suvažiavimuose ir spaudoje tikrai nesitikėjome rasti. Ir todėl beprasmiška, turbūt, būtų šitame „tautinių idėjų“ jovale ieškoti kokių nors išvadų. Verta gal tik pažymėti, jog dr. J. Balys yra *Naujosios vilties*, tautininkų žurnalo, redaktorius. Neveltui nežinomas *Draugo* kultūrinio priedo apžvalgininkas pažymėjo, kad tai dešiniųjų ekstremistų žurnalas. Ta pačia proga šis nežinomas *Draugo* apžvalgininkas pažymėjo, kad panašus ekstremizmas, tik iš kitos pusės, yra ir ... *Akiračiuose*. Kągi, po tokio objektyvaus *Draugo* apžvalgininko palyginimo, beliko tik supažindinti šio „ekstremistinio mėnraščio“ skaitytojus su kaimynų iš dešinės tautinėmis mintimis...**

Dr. Jonas Balys

delių lituanistinių leidinių vyr. redaktorius (*Lietuvių tautosakos* 5 tomai, *Lietuvių literatūros* 5 t., *Literatūros ir kalbos* 8 t., *Lituanistinės bibliotekos* apie 10 knygų ir kt.). Ypač įdomūs ir kiekvienam lietuviui malonūs „Lituanistinės bibliotekos" leidiniai, kaip *Lietuvininkai*, Jono Basanavičiaus *Rinktiniai raštai* (1000 psl.). *Baranausko raštų* dvitomis ir kt. Kaipo vyriausias tų leidinių redaktorius, Korsakas imasi atsakomybės už tokių „buržuazinių nacionalistų" raštų leidimą. Kas kitas gal nebūtų drįsęs to daryti, o Korsakas drįsta. Gal kaip tik dėl to, kad jis seniau nuo buržuazinių nacionalistų kiek nukentėjo... Vadinas, anuometinės išdaigos šiandien gali būti visiems naudingos.

Be to, ir visi kiti Lietuvių kalbos ir literatūros instituto leidiniai (*Lietuvių kalbos žodynas*, *Kalbotyros klausimai* ir kt.) šį tą pasako ir apie to instituto direktorių, kuriuo yra tas pats Korsakas. Čia gali būti rimtas klausimas, ar kas kitas jo vietoj būtų galėjęs daugiau padaryti. Korsakas visą laiką buvo energingas lituanistinių darbų skatintojas. Pats nebūdamas kalbininkas, jis ragino kalbininkus drąsiai imtis sprendimo tų problemų, kurios gyvenamuoju metu tarptautinėje plotmėje diskutuojamos. Dėl to jis ir įvadinį straipsnį parašė *Baltisticai*, kuri tapo tarptautinio lygio baltų kalbotyros žurnalu. Koks Korsakas politrukas, parodo ir jo eilėraščiai. Apie pokario metais išėjusį rinkinį „Paukščiai grįžta" mūsų Lietuvių enciklopedija taip rašo: „Kaip reta išimtis to meto Lietuvoje išleistų knygų K. poezija išsiverčia be raudonų vėliavų, be himnų partijai, raudonajai armijai, ‚išlaisvintam tarybiniam žmogui', Leninui ar kitiems stabams". Pagaliau Korsakas nėra nė komunistas (kompartijos narys). Bent enciklopedijose apie tai nerašoma. Tad turint galvoj vien tik čia jo suminėtus darbus lituanistikos srityje, nėra jokio pagrindo vadinti jį niekinamu rusišku politruko vardu. Geriau jam tinka lietuviškas politinio vadovo (kultūrinėj srityj) titulas. Kaipo toks, lituanistiniam pokario darbui jis vadovavo gana gerai. Tai verčia mus pasakyti objektyvūs faktai ir tiesos meilė.

Kad Korsakas galės būti naudingas Lietuvai, numatė ir ano meto patriotai rašytojai Tumas-Vaižgantas ir Jakštas-Dambrauskas, kurie rūpinosi, kad Korsakas būtų išleistas iš kalėjimo. Kai *Policijos* žurnalas ėmė Korsaką smerkti ir koneveikti, A. Jakštas parašė smarkoką straipsnį prieš *Policijos* išsišokimą, pareikšdamas: „Tiesa, Korsakas komunistas. Bet ir komunistas nevalia smerkti be įrodymų, juoba, kad smerkimas bet ko yra ne policijos dalykas" (Žr. „Policijos laikraštį paskaičius" knygoje „Ką yra pasakęs Jakštas", Kaunas, 1930, p. 85). Turim keistą paradoksą: anuomet patriotai kunigai gynė jauną komunistą Korsaką, kuris buvo vos pradėjęs reikštis kaip literatas. Šiandien nauji patriotai smerkia Korsaką, kuris jau gal nebėra komunistas ir kuris yra jau gerokai pasidarbavęs bei nusipelnęs lituanistikai.

Įdomu pažymėti, kad tie patys patriotai, kurie smerkia nekomunistą Korsaką, išsijuosę giria Joną Kazlauską, kuris buvo kompartijos narys. Jeigu taip, tai partijos bilietas šiais laikais turbūt nedaug ką tepasako. O tokiu atveju geriau žiūrėti ne kas kokiai partijai priklausė ar priklauso, o ką jis dirba ar yra nudirbęs. Ypač kai vertiname dabartinėmis Lietuvos sąlygomis dirbamus darbus. Ir kai mes jiems ką prikišam, tai negalime užmiršti, kad jie turi daug tvirtesnį pagrindą ir mus paklausti: tai kodėl jūs, ponuliai, pabėgot kaip zuikiai ir nepanorėjot čia pasilikę geriau padaryti, negu mes padarome? Turint tai galvoj, ar ne laikas būtų liautis ieškojus raganų čia ir ten, ypač rimtesniuose leidiniuose? Palikime verčiau tą amatą tiems, kurių išsilavinimo tik medžioklei ir teužtenka.

L Dambriūnas

JAV Valst. Departamento labirintose LB pirm. Vyt. Volertas nepaklydo...

TODĖL IŠSAMIAI ATSAKOMA!

(atkelta iš 1 psl.)

bai nelaimingi, klaida, padaryta Simo Kudirkos atvejuje, neturėtų būti vertinama kaip „dvilypumas" seniai įsigaliojusioje ir dažnai pakartotoje JAV politikoje Pabaltijo kraštų atžvilgiu.

Jūsų organizacijos atstovai buvo kovo 31 d. painformuoti, jog Valstybės departamente yra ir visad buvo valdininkas, turintis atsakomybę rūpintis Pabaltijo reikalais. Todėl nebūtų jokio aktualaus reikalo atstatyti Pabaltijo skyrių ar stalą. Minėtoje pozicijoje esantis valdininkas visad susilaukia papildomų pareigų, kaip kad ir kiti valdininkai, kurie dirba bendrame Čekoslovakijos, Vengrijos, Lenkijos ir Pabaltijo reikalų skyriuje. Pabaltijo reikalų valdininkas pradžioje nebuvo įtrauktas į Kudirkos reikalą, nes, kaip minėta anksčiau, departamentas nežinojo, kai apie padėtį buvo pirmą kartą pranešta, jog Kudirka yra lietuvių kilmės.

Departamento valdininkai, o ypač tiesiogiškai atsakingasis už Pabaltijo reikalus, yra visad lengvai pasiekiami Estijos, Latvijos ir Lietuvos diplomatinių misijų atstovams...

Neužilgo po Kudirkos incidento, buvo imtasi skubių priemonių įvykdyti prezidento įsakymui, pagal kurį visoms atitinkamoms JAV valdžios institucijoms turėjo būti išsiuntinėtos laikinos instrukcijos. Tose instrukcijose buvo pabrėžta, jog joks JAV pareigūnas neturi atmesti kurio nors svetimtaučio politinio azilio ar pagelbos prašymo, iki reikalas nebus praneštas Vašingtonui, kur Valstybės departamentas, susiderindamas su kitomis atitinkamomis valdžios agentūromis, padarytų sprendimą. ...Yra tikimasi, jog nuolatiniai potvarkiai bus paskelbti neužilgo. Jie nurodys JAV valdžios pareigūnams panaudoti visas priimtinas priemones kitų valstybių piliečiams, siekiantiems politinio azilio ar globos, apsaugoti. Taip elgdamiesi, valdžios pareigūnai gali susidurti su ko įvairiausiomis situacijomis tiek JAV-se, tiek užsieniuose, kas pareikalautų ir skirtingo reagavimo.

Pvz., absoliučiai beginkliai laivai ir įgulos tarptautiniuose vandenyse, kaip kad NOAA priklausantieji, randasi visiškai kitoje padėtyje negu laivynas mūsų pačių teritoriniuose vandenyse. JAV pareigūnai, esantieji plotuose, priklausančiuose užsienio jurisdikcijai, neturi tokių pat galimybių kaip JAV-se. Pareigūnai, atsidūrę už mūsų jurisdikcijos ribų, yra ribojami loginių ir teisinių suvaržymų, mažinančių jų galią suteikti azilį. Tokie apribojimai, visiškai aišku, nekeičia deklaruotos JAV politikos ir nėra nesuderinami su prezidento direktyvomis...

Nors dabar dar ir negalime pasakyti, ar tų potvarkių tekstas, kai paruoštas, bus viešai paskelbtas, mes stengiamės redaguoti juos taip, kad tai būtų įmanoma.

Tos direktyvos..., be abejo, turės tikti įvairių pasaulio kraštų asmenims, traktuoti, kurie siektų prieglobščio nuo persekiojimo. Todėl nebūtų įmanoma juos formuluoti taip, kad kurios nors specifinės tautybės asmenys būtų privilegijuoti. Bet galiu užtikrinti, jog Valstybės departamentas, kaip ir visad praeityje, informuos tiksliai ir pilnai kitus JAV vyriausybės departamentus apie mūsų vyriausybės politiką Pabaltijo valstybių atžvilgiu, imtinai su tų valstybių inkorporavimo jėga į sov. Sąjungą nepripažinimu.

Savo laiške Jūs, ryšium su Kudirkos reikalu, pareiškiate, jog „...Valstybės d-tas itin paskubėjo su pareiškimu, jog pabėgėlių padėtį nusakantis... (*ž. citatos tąsos LB rašto 3-je pastraipoje — red.*). Mes tikrai nežinome, kas suteikė pagrindo tokiam kaltinimui, nes neradome jokių protokolų, jog tokį pareiškimą būtų padaręs kuris nors Valstybės d-to ar kurios kitos JAV vyriausybės agentūros pareigūnas. Mes mielai šį reikalą tirtumėm toliau, jei Jūs galėtumėte pateikti tikslesnių informacijų savo pareiškimui pagrįsti.

Remiantis Valstybės d-to patirtimi, didžiuma lietuvių, bėgančių nuo sovietinės jurisdikcijos, yra kvalifikuoti, pagal JT konvenciją ir protokolą, būti skaitomi pabėgėliais. Bet faktų ištyrimas... turi būti atliktas kiekvienu individualiu atveju. Retrospektyviai žiūrint į šį specialų incidentą, darosi aišku, jog būta pakankamai žinių sprendimui, kad Kudirka būtų kvalifikuotas. Faktas, jog tokio sprendimo nebuvo padaryta laiku, ir Kudirka buvo grąžintas į sovietų laivą, be abejo, prieštarauja JT konvencijos ir protokolo reikalavimams.

Savo laiške Jūs taip pat minite Rigermanų šeimos atvejį Sov. Sąjungoje, lyg turintį požiūrių, panašių, galbūt, į Kudirkos reikalą. Faktiškai gi atvejai nėra panašūs. Įvairiomis progomis mes esame aiškiai pareiškę, jog Rigermanai turi teisę į JAV pilietybę... Šiame reikale mes turėjome sėkmės, pasiekdami JAV piliečių repatrijacijos. Pabėgelio problemos čia nebuvo.

Kovo 31 d. pasikalbėjime su Jūsų organizacijos atstovais... buvo teirautasi, ryšium su Kudirka, dėl galimybės pasikeisti su Sov. Sąjunga kaliniais. Deja, nemanome, jog sovietai norėtų keistis asmeniu, kurį jie skaito savo piliečiu. Be to, ir mūsų pačių principinis nusistatymas dėl išsikeitimų yra kitoks. Kaip Jūs žinote, retais atvejais praeityje JAV vyriausybė apsispręsdavo, jog saviems interesams bus pasitarnauta, sutinkant paleisti vieną sovietų pilietį, nuteistą dėl šnipožo JAV-se, mainais už JAV pilietį, apkaltintą šnipožu Sov. Sąjungoje. Vienok, dėl principinio nusistatymo mes esame priešingi išsikeitimams, siekdami sovietinius autoritetus atbaidyti nuo galvojimo, jog jiems užtenka, kad atgautų savo agentus, vien suimt bet kurį Amerikos turistą ir pasiūlyti jį mainais. Kai kasmet apie 40,000 amerikonų lankosi Sov. Sąjungoje, mes tikrai nenorėtumėm keisti savo laikysenos, išskyrus, kaip ir praeityje, atvejus, kur vyravo nacionalinio saugumo samprotavimai.

...Vienok Sov. Sąjunga visad yra atsisakiusi derėtis su betkuria užsienio valstybės vyriausybe dėl paleidimo asmens, kurį jie skaitydavo sovietų piliečiu. Tokiose aplinkybėse mes sprendžiame, betkoks JAV vyriausybės bandymas vykdyti tokį pasiūlymą būtų sovietų atmestas kaip kišimasis į jų vidaus reikalus ir galėtų p. Kudirkai padaryti daugiau žalos negu naudos. Jei gi Jūsų organizacija apsispręstų šiame reikale veikti, kreipiantis su privačių advokatų pagalba tiesioginiai į sovietų organus, mes neturėtumėm jokių rezervų dėl tokio apsisprendimo.

...Jūsų kolegos ragino, kad JAV iškeltų Pabaltijo valstybių klausimą Jungtinėse tautose. Sutikdami, jog Pabaltijo valstybių padėtis turėtų būti pristatyta pasaulio dėmesiui atitinkamomis progomis, kai JT diskutuoja su klausimu sąryšio turinčius reikalus, mes nepalaikome esamose sąlygose reikalo formalaus iškėlimo Generalinėje asamblejoje. Toks formalus veiksmas pareikalautų narius balsuoti dėl rezoliucijos. Mūsų įvertinimu, Pabaltijo reikalas, jei iškeltas Generalinėje asamblejoje, susilauktų balsavime didelio pralaimėjimo, nes dauguma iš JT narių laikosi Pabaltijo valstybių atžvilgiu kitokios politikos negu JAV. Dėl šių aspektų mes darome išvadą, jog toks kursas vestų tik prie rezultatų, kurie nebūtų naudingi nei JAV, nei Pabaltijo tautų interesams.

Dėl klausimo apie Lietuvos diplomatinio atstovavimo pasaulyje, ateities, tektų pažymėti, jog tai yra problema, kuri nebus aktuali dar keletą metų. Misijos, vadovaujamos profesinių diplomatų, paskirtų paskutinių laisvų Pabaltijo valstybių vyriausybių, gavo ir gaus paramos iš JAV blokuotų fondų, priklausiusių toms vyriausybėms. Mes nesame pajėgūs šiuo metu visiškai aiškiai nusakyti pobūdį problemų, kurios iškils, kai kvalifikuotų diplomatų nebebus ir kai užblokuoti fondai išsibaigs. Atrodytų, jog kiekviena vyriausybė, praeityje priėmusi ir akreditavusi baltų diplomatus, turės pati apsispręsti, ar priimti atstovus be buvusios vyriausybės paskyrimo ir koks susitvarkymas būtų reikalingas tokioms atstovybėms toliau išlaikyti. Nėra jokio teisinio autoriteto ar precedento, kuris rodytų, jog JAV vyriausybė būtų betkada skyrusi lėšas užsienio diplomatinėms tarnyboms tiesiogiškai palaikyti: Todėl, jeigu tokia parama kada nors būtų duodama, tai turėtų remtis įstatymdavystės organų sprendimu...

R. T. DAVIES
Deputy Assistant Secretary
for European Affairs

LIETUVAI IR UŽSIENIUI

DVI MIDAUS ISTORIJOS

Viena lietuviško midaus istorija (kurios ištrauką spausdiname žemiau) tilpo užsieniui skirtame leidinyje „Lietuva šiandien" (Nr. 5, 1971 m.). Kita, dešinėje spausdinama midaus istorija nežymiai sutrumpinta iš Nemuno (Nr. 3, 1971 m.). Kaip žinia, Nemuno žurnalas į užsienį neišleidžiamas. Galbūt todėl rekonstruojama sena gamykla užsienio skaitytojui tampa nauju fabriku?

Tame pačiame Nemuno numeryje tilpęs J. Dociaus piešinys mūsų nuomone taip pat neblogai iliustruoja kaikurias lietuviško midaus savybes.

...Stakliškės — nedidele gyvenvietė Pietų Lietuvoje, netoli žinomo Lietuvos balneologinio kurorto Birštono. Buvo laikai, kai čia, greta tryškusių mineralinių šaltinių, veikė gydykla, į kurią suvažiuodavo šimtai ligonių net iš tolimų vietų. XIX a. vidury gydykla sudegė, o netrukus gretimas Birštonas visai nustelbė prisiminimus apie Stakliškių kurortą. Šaltiniai užako, prie jų vedantys takai užžėlė.

Užtat vietoj sūrių šaltinių Stakliškėse mūsų laikais atsivėrė kiti — saldūs ir kvapnūs: čia, senos alaus daryklos patalpose, entuziastas Sinkevičius pradėjo gaminti lietuvišką midų. 1960 m. gimė midutis „Dainava" — taip pavadintas krašto, kuriame įsikūrusios Stakliškės, garbei (o gal todėl, kad, šio gėrimo paragavus, linksmai dainuoti norisi?). Netrukus greta ėmė rikiuotis „Bočių", „Trakų", „Lietuviško balzamo", džino „Nemunas", „Vilniaus midaus" buteliai. 1967 m. Stakliškių meistrai pradžiugino mėgėjus viskio tipo gėrimu „Žalgiris", turinčiu daug vitaminų. Iš medaus, spanguolių, mėlynių ir vyšnių sulčių gaminamas „Šventinis" antpilas. Vaišių stalą papuošė aromatingi gėrimai „Gintaras", „Stakliškės", „Prienų šilai". Jie ne tik puikiai gaivina, bet ir turi gydomųjų savybių.

Midaus gamyba nelengva, reikalaujanti daug sumanumo, nuojautos, o dar daugiau — kantrybės. Midus, kaip sako jo kūrėjas Sinkevičius, „tingus" gėrimas: kol „Dainava" pavirsta pilstomu į taureles nektaru, praeina aštuoni mėnesiai, o „Balzamas" bręsta kubiluose net pustrečių metų. Užtat jis išvysta pasaulį ir skanus, ir stiprus (50 laipsnių), mėgstantis pagarbų elgesį ir žinovo saikingumą.

Nūdienis lietuviškas midutis jau plačiai žinomas. Kai kurios jo rūšys buvo įvertintos medaliais Maskvoje, Liaudies ūkio pasiekimų parodoje. Jis buvo su malonia nuostaba sutiktas Leipcigo mugėje ir kituose tarptautiniuose prekybos forumuose. Tad ir paklausa kasmet didėja. Greta senųjų daryklos pastatų baigiama statyti nauja, gerai mechanizuota, su didelėmis saugyklomis, tobula laboratorija gamykla. Netrukus lietuviško midaus šaltiniai trykš dar stipresne srove. Trykš visiems — ir šeimininkams, ir svečiams.

M. ARŪNAS

...Iš po žemės, iš po šaknų mušė gaivi ir šalta versmė, prie jos vedė kietai sumuštas takas, prie jos lenkėsi ir ištroškęs žmogus, ir plačiaragis briedis. Bet versmė užako — ir užžėlė takas į ją...

O ar ne taip buvo su midumi, apie kurį padavimai byloja: „Senovės lietuviai ilgai gyveno, kad gėrė midų"? Kas kaltas, jog midų tik dainos, padavimai ir senų molinių indų šukės, archeologų šepetėliais apšluostinėtos, teprisimena? Gal tai, kad atsirado pigiau ir greičiau pagaminamo alaus, gal kad ne taip jau senais tamsybės laikais buvo įvestos privalomos degtinės pirkimo normos, ir nuo tų laikų mumyse jau sėdi kipšas, bet kuria proga pripuolus pigiau ir greičiau prisisiurbti tiek, kad šviesi dienelė tamsia naktuže virstų? Stovi Trakų pilies muziejuje sveikutėlis indas, neseniai senąją Trakų pilį bekasinėjant surastas. Nuojauta šnibžda — midus tame kietai išdegtame, įjuodusiame molyje putojęs... Gal mokslininkai, pasitelkę žymėtuosius atomus ir stebuklininkę chemiją ištirtų, kokios sudėties to senovės midaus būta?.. Gal ir ištirtų, gal net medžiagų procentus nustatytų, o kas iš to? Aišku ir dabar, kad pagrindine midaus žaliava būta medaus, tik neaišku svarbiausia — kaip, kokiu būdu senovėje midus buvo gaminamas. Metraštininkas, smulkiai aprašęs, kokiomis kurpėmis avėjęs kunigaikštis, priimdamas svečios šalies pasiuntinius, neužrašė gamybos recepto midaus, kurio upeliai pasiuntinių garbei liejosi... Tačiau receptų ir midaus pilstymo pusautomačių neturėjo ir tas senovės lietuvis, pirmą kartą ilgai statinėse buvusio atskiesto medaus paragavęs ir iš nuostabos net pritūpęs: „O, Perkūne, tai nuo ko čia dabar šilčiau pasidarė?.."

...Midaus versmė neišdžiūvo, ji pro laiko sąnašas prasiveržė Stakliškėse. Šiame žvakidžių, suskilusių, nuo lietaus ir vėjo įjuodusių smūtkelių ir konjako mados amžiuje prieš kelionę į užsienį ar prieš gero draugo jubiliejų griozdžiame (jei žinome, kur griozti) dailių suvenyrinių dėžučių su Stakliškių midaus, džino ar balzamo pavyzdžiais. Neteko matyti, kad tas iš midaus pagamintas džinas ar balzamas būtų maukiamas stiklinėmis — paragavai, pajautei skonį ir palinkėk šimtą metų gyventi Aleksandrui Sinkevičiui, midaus versmę atkasusiam. Visi šiam jau žilam žmogui per petį ploja, nuoširdžiai linki „naujų gėrimų išgalvoti". Iš tiesų gi — midus buvo gerai vertinamas Vilniuje, Rygoje ir Taline rengtose parodose, Leipcigo mugėje. Pagaliau pernai Aleksandras Sinkevičius gavo midaus išradimo liudijimą, dantytu išradimų ir atradimų reikalų komiteto prie TSRS Ministvų Tarybos antspaudu patvirtintą. Pagal Sinkevičiaus sukurtą receptą ir technologiją pagaminto midučio, sako, nori paragauti amerikiečiai, o gal net ir japonai. Pavarto kada midaus gamybos būdo aprašymą japonų kalba Sinkevičius, kur skaitmuo hieroglifų pievoje kyšo. O perskaityti juos vis vien galėtų — visos tos proporcijos, kiek ir ko pilti, kaip midutį brandinti, į kraują įsigėrė kaip sena gera daina, kaip savo paties nugyventos dienos.

— Dabar, — sakau, — kvėptelėti būtų galima. Į teatrą nuvažiuoti, po svietą pasidairyti...

— Broliuk tu mano, — staigiai atsisuka midučio „tėvas", lyg ką negero būčiau lepterėjęs, — taigi midutį, kaip pats sakai (nei aš, nei mano vaikas nemėgstame tų malonybinių ar mažybinių daiktavardžių; jeigu darbas — tai ne darbelis), gaminti reikia, kaipgi čia dabar be manęs...

...Du kaminai pasitinka atvažiuojantį į Stakliškes, vienas įjuodęs nuo senumo, kitas naujas, išlakus. Po tais kaminais mediniais plaktukais darbininkai per metus užkala 100.000 puslitrių midaus, kiti rankomis užklijuoja etiketes, apvynioja butelių kakliukus folija. Gražūs buteliai — bet kurį į Leipcigą ar Anglijos karalienei vežk, skanus midutis, nebrangus, tik kad jo maža. Bobutė, gyvenanti Stakliškių pašonėje, ieško to Stakliškių midaus „ nuo sunkumo" ir šlepena kartais nuo prekystalio nusipirkusi tik silkių ir acto... Tai bene vėl versmė džiūsta?..

— Nedžiūsta, bet ir neputoja... — prataria Aleksandras Sinkevičius ir sunkiai sėdasi ant suoliuko po rudenėjančiomis alyvomis. Paskui greitai, ne pagal metus greitai nueina ir vėl grįžta su melsvu aplanku. „Skaityk, čia mano midaus istorija..."

...Jis dar 1953 metais, dirbdamas Klaipėdos „Švyturio" alaus darykloje, pasiūlęs gaminti midų. Jam atsakę: „Dar ko, žiūrėk alaus! Alus, žinai, paklausą turi garantuotą — ežerus jo privirtum, o ištroškę vyrai jų dugną išlaižytų ir pakrančių šalavijus išrovę išgręžtų..." Stuktelėjus aukštoms instancijoms, vis tik šio to pasiekęs — dėžutėje iš Kauno parsivežęs... dešimt kilogramų medaus. Kita moteriškė vaikams nuo slogos ne ką mažiau nuperka. Užsitraukė skolą, dar šešiasdešimt kilogramų medaus nupirko. Degustatoriai Vilniuje laižėsi ir čepsėjo limr :nčiomis lūpomis: verta šitą gėrimą gaminti. verta... Žinoma, apie midaus atgimimą suskubo gražiai parašyti laikraščiai, atsirado midaus gamybos entuziastų, vieni siūlė jį gaminti Kaune ar Vilniuje, kiti Palangoje, net sklypą kurorte namo statybai paskyrė. Tačiau rūpėjo pradėtas darbas, o ne tai — dviejų ar vieno aukšto pilaitę statyti pajūryje.

Kelias iki Stakliškių tada buvo ne asfaltuotas ir patiesintas, o duobėtas ir vingiuotas: vieni ragavo ir žadėjo padėti kuo galėdami, kiti rašė raštus, raginančius atiduoti į sandėlį midų, tai yra visiškai atsisakyti midaus gamybos. Išlieti, paspirti lyg lietaus prilytą statinę besifermentuojantį, vis skaidrėjantį, vis skanesniu, švelnesniu tampantį midų?!

Nesiimu dabar analizuoti žmogaus susikaupimo vardan vieno tikslo, nors, pasakojant apie A. Sinkevičių, vis prasimuša tas geras kūrybinis užsispyrimas. Aplinkybės nelepino: Aleksandras lyg ir užmiršo savo sumanymus — dirbo Kretingos statybos valdybos viršininku, paskui Klaipėdos sausų elementų „Syrius" gamyklos vyr. meistru. Išgelbėję midutį Stakliškės — čia buvusi alaus darykla griuvo sugriuvo, smuko susmuko, — belikęs tik kaminas ir sutrešę alaus bosai. Lietkoopsąjungos valdyba prisiminė Sinkevičių — jei kas gali Stakliškių daryklą išgelbėti, tai tik šis energingas, darbštus žmogus... Tuometinis alaus daryklos direktorius, šiaipjau ne tinginys, o, išgirdęs apie midaus gamybą, bėgo ausis užsikišęs... Netikras daiktas tas midus — virs, virs, o paskui netiks nė statinėms plauti. Ir vis tik laboratorijoje, buvusiame darbininko bute (ir dabar tas aptrešęs namukas stovi), kunkuliavo midus, brendo daryklos direktoriaus... bulvių rūsyje. Vėl degustacija Vilniuje, vėl entuziastingi atsiliepimai. 1960 m. jau buvo realizuota 1200 bonkų midaus „Dainava". Šį ir „Bočių" midų premijavo respublikos plano komisijos ekspertų taryba, žurnalistai važiavo to midaus ragauti ir rašė gražias informacijas — pagaliau atrastas kadaise pamirštas nacionalinis gėrimas! Tačiau, kai reikia, į žurnalistų petį galima ir atsiremti... Buvo reikalaujama iki minimumo sumažinti leidžiamus cukraus ir spirito nukrypimus numatytose techninėse midaus gamybos sąlygose. Pasigirdo balsų, besąlygiškai reikalaujančių uždrausti midų. Bet juk natūralios fermentacijos būdu pagamintame gėrime alkoholio kiekio svyravimai gali būti didesni nei spirituotame... Čia labai laiku prabilo „Tiesa", pakankamai argumentuotai apramino perdaug uolius „krislų" ieškotojus.

...Greta kaminų iš toli matomi du vyrai. Vienas vis žeria plaštaka metų šalnos pakąstas garbanas, kitas jaunas, vis dėlto jaunas, kad galėtum pavadinti įmonės gamybos vedėju. Tam gamybos vedėjui, Vytautui Sinkevičiui, Aleksandro Sinkevičiaus sūnui, ant sprando visa įmonės rekonstrukcija, nes neužtenka po kaminu sukurti ugnį vien tam, kad tas kaminas rūktų. Vytautas, atvažiavęs iš Kauno į Stakliškes, manęs — ramiau čia būsią mašinų gamybą studijuoti, sesijoms pasiruošti, Kaunas lieka Kaunu, didesniame mieste daugiau ir pagundų... Tačiau ramybę nusinešė rekonstrukcija, ketvirti metai tos ramybės nėra, kai pro atvirus įmonės vartus vis pirmyn ir atgal brazda statybininkų kranai, o šiaipjau iš pirmo žvilgsnio solidžiame, baltai atmušančiame įmonės korpuse braška per silpni perdengimai ir byra, klojant lubas, langų stiklai... Važinėjo Vytautas į Odesos technologinį ir šaldymo mašinų gamybos institutą, pabuvo ten pusmetį, pasidairė, pačiupinėjo — pasiprašė KPI rektorate ne mašinų gamybą, o maisto pramonę studijuoti. Tėvas dabar šypsosi: bus dvigubas specialistas, nutuoks Vytas ir apie mašinas, kurių Stakliškėse nemaža būsią (apkaltos nuo lietaus įjuodusiomis lentomis, tūno lyg įmigę žvėrys kieme), išmanys ir kaip midutį virti, kiek laiko ir kokiomis sąlygomis jį brandinti.

Nuo to pajautimo, kad jie dabar dviese, Sinkevičiui vyresniajam lyg ir ramiau. Tačiau tyliose Stakliškėse tos ramybės maža... Pagamino Sinkevičius midų „Dainava" — atsirado likeris „Dainava"; degustatoriai gyrė iš midaus pagamintą balzamišką gėrimą „Baltija" — parduotuvėse vyrai kišo į kišenes vyną „Baltija"; laikraščiai parašė, jog Stakliškėse pagamintas midus „Gintaras" — atsirado anykštėnų sausas vynas „Gintaro krantas"; moterys užstalėje puolėsi prie švelnios, skanios ir kvapnios midaus trauktinės „Šventinė" — vyrai kliukina pilnus stikliukus „Šventinės" degtinės; neblogai nusisekė Stakliškėse „Lietuviškas džinas" — atsirado „Vilniaus džinas". Iš tiesų neaukštai ir netoli skrendanti kai kurių, atseit, naujų gėrimų receptorių fantazijos paukštelė... Turėtų vyresnysis Sinkevičius laiko — prikurtų ne tik naujų pavadinimų, bet ir naujų gėrimų, tikrai savitų, tikrai lietuviškų, ir viskas būtų tik iš medaus. Paragautume „Lietuvos", žiburiuojančios šviesoje lyg Dainavos kalnelių ir pušynų saulėlydis, švelnios ir atlaidžios lyg pavasario žemė, — tokio gėrimo negalima, neleis sąžinė pilti į briaunotas stiklines — užteks gurkšnelio, kito... Tačiau rekonstrukcija, su kuria, atrodo, reikia susitaikyti kaip ir su rudenio lietumi, nes debesų grėbliu nepastumsi. Na, tegul statybininkams nelengva tūpčioti apie seną pastatą ir jį lopyti, jiems verčiau pastatyti keleriopai didesnį, bet naują. Tačiau ką dabar Sinkevičiams daryti su fermentacijos rūsiu — laukan išmesti tuos bosus boselius su vis skaidrėjančiu midumi, jau subrendusiu balzamu? Kur dėti tuos įmonėje dirbančius septyniasdešimt žmonių — talkon išleisti į kaimyninį Pieštuvėnų kolūkį nuo dirvų akmenų rinkti?.. Gerai, jeigu per kokį mėnesį būtų sutvarkyta kanalizacija, vamzdynai, rūsys būtų išklotas glazūruotomis plytelėmis. O kur garantija? O jeigu montuotojai ir glazūruotojai iš rūsio neišlįs visą pusmetį?.. Pusseptinto tūkstančio rublių sukišta už naujos įmonės dokumentaciją, nekvailas buvęs projektas, ta nauja gamykla jau būtų stovėjusi, o senosios daryklos rūsiuose būtų galima įrengti turistų užeigą ar, sakysime, kopūstus raugti. Bet dokumentacija atsigulė į stalčius. O stakliškietis tylėdamas ima ir paskaičiuoja ant laikraščio paraštės: nauja midaus įmonė būtų atsiėjusi pusantro milijono rublių, tačiau būtų buvusi bene dešimtį kartų didesnė ir pajėgesnė už rekonstruotą, lopytą senąją, kurios jau nebus galimybių nei prasmės toliau plėsti ir tobulinti, nors ta rekonstrukcija irgi kainuosianti... apie milijoną...

...Dabar žiūriu į Prienų parduotuvių lentynose išrikiuotas dailias Stakliškių midučio bonkas ir galvoju — nusipirkai tą bonkelę, pasistatei ant stalo ir žiūrėk. Nepakiltų ranka nulupti nuo kamščio blizgantį aptaisalą, nes per daug jau nelengvai atsieina tą midutį pagaminti. O abu Sinkevičiai, tėvas ir sūnus, žinote, optimistai — toks kraujas: rekonstrukcija vis tiek pasibaigs, nesitęs juk iki kosminės begalybės, o prie pagrindinio tako į įmonę žydės liepos ir iš jų bitės medų neš; o ten, kur dabar suverstos malkos ir miega po įjuodusių lentų skrandomis mašinos, ten iškastame tvenkinyje plaukios gulbės...

V. Staniulis

Solistė D. Stankaitytė su turistine grupe dešimt dienų lankėsi Lietuvoje. Ta proga Vilniuje, kompozitorių sąjungos salėje, įvyko jos koncertas (liepos 28 d.). D. Stankaitytė dainavo A. Račiūno, V. Klovos, E. Laumenskienės ir V. Jakubėno dainas bei operų arijas.

Operos ir baleto teatro direktorius V. Laurušas kvietė D. Stankaitytę atvažiuoti į Lietuvą teatrinio sezono metu gastrolei.

Trumpą žinutę apie koncertą išspausdino *Tiesa*.

Kultūros Barų birželio numeryje kompozitorius E. Balsys aprašo viešnagę pas savo jaunų dienų draugą, žinomą išeivijos lietuvį dainininką.

Tuo pat metu *Soviet Union* žurnale aktorius D. Banionis kalbasi su to žurnalo korespondentu apie viešnagę pas savo dramos studijos dienų draugą, „of Lithuanian descent", gyvenantį Amerikoje.

Netrūksta gyvenimo kasdienybės E. Balsio įspūdžiuose. Pokalbio šeimininkas — tik „savaitgalio menininkas". O visdėlto, apie nelengvą menininko kelią E. Balsys kalba švelniai, nuosaikiai, skoningai, rūpestingai stabteldamas ties kiekvienu savo bičiulio meniniu laimėjimu.

Soviet Union korespondentas mums pasakoja apie D. Banionio šeimininką, dirbantį kramtomos gumos fabrike, vakare savo svečią vedantį pasižiūrėti fabriko saviveiklininkų (!) vaidinimo. Kalifornijoje į pokalbį ateina Holywoode dirbanti (!) Ruta Lee (tenai jau nebėra meninės kūrybos — tik televizijos filmų gamyba). New York'e sutinkame Joną Meką, poetą (taip pat iš „lituėniško desento"!) ir filmininką...

E. Balsio įspūdžiuose nėra to savojo AŠ.

Soviet Union **žurnalizme neįmanoma atskirti vaidybą nuo režisūros. Tie, kurie galvoja, jog užsieniui skirtos propagandos tikslas — ieškoti draugų, paskaitę** ***Soviet Union*** **pasikalbėjimą, vargu, ar aip begalvos.**

LIETUVOS SPAUDOS APŽVALGA

IŠSIGANDO IR DIDŽIOSIOS IMPERIJOS VADEIVOS

E. Balsio straipsnis atrodo parašytas aukštos vidinės kultūros autoriaus. Straipsnis baigiamas subtilia užuomina, jog kvietimas S. Barui padainuoti Vilniaus scenoje tebegalioja...

Tame pačiame *Kultūros barų* numeryje aprašoma Žiūrų kaimo, Dzūkijoje, etnografinio liaudies ansamblio išvyka į Vilniaus universiteto sceną. Linksmiau nuteikia šio straipsnio pabaiga: „Kai išeis šis žurnalo numeris, Žiūrų etnografinis ansamblis jau bus koncertavęs per televiziją, Varėnoje, Kaune... Žiūrių žmonės bus baigę pavasarinį medžių sodinimą. Jauniausio ansamblio dainininko Petro Česnulio šeima bus sulaukusi pirmgimės dukters..."

Po šitokių pranašysčių argi begali abejoti, jog dialektika tikrai padeda numatyti ateitį.

Nebent jau Česnulienė pagimdytų sūnų...

Jau treji metai, kai išeivijoje tebevyksta „kautynės" prieš liaudies šokių stilizavimą ar „rusinimą" Lietuvoje. Lietuvoje taip pat nevisi už stilizuotus šokius. Tik ten tai daroma ne žodžiais — šalia stilizuoto sceninio šokio, ten kuriasi kaskart daugiau naujų etnografinių ansamblių. Išeivijoje gi nuomonių skirtumai šiuo klausimu jau nekartą spaudoje išvirto paprastu pasišūkavimu, pasikoliojimu, nepraustaburniškumu.

Birželio mėnesio *Kultūros baruose* išspausdinti vienos iš tautinių šokių populiarintojų ir stilizavimo pradininkių (dar Nepriklausomybės metu) Marijos Baronaitės-Grėbliūnienės atsiminimai. Tai ne tik įdomi, bet ir mūsų kultūros istorijai vertinga medžiaga. Po šio rimto ir dalykiško straipsnio, vargu, ar beatsiras entuziastų ir toliau įrodinėti, jog lietuviai savo liaudies šokius pradėjo „rusinti" dar nepriklausomoje Lietuvoje 1935 metais.

Kokia tautinių šokių svarbiausia paskirtis šiais laikais: pramoginė-sceninė, ar etnografinė-istorinė? Nuomonės šiuo klausimu gali būti įvairios ir skirtingos. Betgi pradėti šiuo klausimu politinius ginčus reikia nemažai fanatizmo, o tuo mes dažnai apkaltiname komunistus Lietuvoje. Sugebėdami šio klausimo nesutapdinti, *Kultūros barai* įrodė, jog ir išeivijoje kartais verta kritiškiau pasižiūrėti į save. Ir ačiū jiems už tai.

Tarp kitko M. Baronaitė-Grėbliūnienė, „karo audrų nublokšta toli nuo tėvynės" šiuo metu gyvena Australijoje. Jos atsiminimų *Kultūros barams* laišku paprašė K. Poškaitis.

Sputnik, sovietų propagandinis leidinys anglų kalba 1971 m., nr. 3, ilgame straipsnyje aprašo šiandieninę Lietuvą. Šį straipsnį apie „Niemen (!) kraštą" parašė Jelena Katasonava — moteris, kuriai jumoro, atrodo, netrūksta. Anot jos, sovietinėje Lietuvoje „antireliginė propaganda taip pat nedraudžiama"!...

Gaila tik, kad *Sputnikas* nepaaiškino, ar nedraudžiama ten komunistų veikla, ir ar leidžiama statyt namus iš raudonų plytų. Tada tai jau būtume viską sužinoję...

1971 metų liepos 1 d. Lietuvoje gyvenc 3 mil. 188 tūkst. žmonių.

Šią vasarą pradėti statyti pirmieji gyvenamieji namai naujame Vilniaus priemiestyje — Karoliniškėse, vakarinėje miesto dalyje, į šiaurę nuo Lazdynų. Lazdynų priemiestyje dauguma statybų jau baigta; liko nepastatyti tik patys aukščiausi (12 aukštų) namai, kuriuos numatoma baigti sekančiais metais. Šiuo metu Lazdynuose gyvena apie 30 tūkst. vilniečių.

(tęsinys 6 psl.)

Vilniaus priemiesčio Lazdynų vaizdas

A. POCIUS

ŽILASIS BROLIS

(tęsinys iš praeito nr.)

Vytautas įpylė į jo taurelę konjako.

— Sėsk ir apsiramink. Išgerk!

Žilasis žvilgterėjo į taurelę, bet prie stalo nesėdo. Jis sustojo kampe ir, atgręžęs į jaunesnįjį brolį nugarą, pasakė:

— Galėjai mane anksčiau iš to urvo ištraukti.

— Kaip aš galėjau?

— Galėjai, bet bijojai, kad pakenks tavo karjerai.

— Savo kaltės neprimesk kitam, — pikčiau ištarė Vytautas. — Tu pats bijojai dienos šviesos.

Žilasis vyras krestelėjo galvą ir ėmė ramiai žingsniuoti iš kampo į kampą. Žvelgdamas į grindis, jis kažką svarstė, kažką galvojo.

— Jeigu dar kartą užgimsiu... šioje žemėje ar kitoje planetoje... — sumurmėjo po nosimi.

Vytautas nustojo kramtęs ir įsiklausė.

— ...geriau šioje žemėje... Ar aš tada žinosiu, kaip gyventi? Gal aš užkeiktas nelaimingasis?!

Pranas žvelgė į pajuodusias virtuvės sienas, į rakandus, sustatytus palei krosnį, į baltas lėkštes ant stalo. Tartum kažkas iš tų daiktų turėjo atsakyti į jo tylų klausimą. Nesulaukęs atsakymo, žilasis atsisėdo prie stalo ir paėmė į rankas taurelę.

— Mes visi užgimstame akli kaip kačiukai ir nežinome, kokį pokštą mums iškrės gyvenimas, — pratarė brolis atvykėlis.

Žilasis krūptelėjo visu kūnu, tarsi kas šaltą ranką būtų pridėjęs prie nuogos nugaros. Brolio žodžiai jį nemaloniai sudirgino. Ką nors protingo galėjo pasakyti tik tas, kas žino daugiau, negu žmogus.

Taurelė virpėjo Prano rankoje. Keli gintariniai lašai nusirito per pirštus. Jis nugėrė gurkšnį ir, atgavęs kvapą, ištarė:

— Kamuolys išsivyniojo iki siūlo galo. Turiu pasirodyti žmonėms. Sakysiu: užregistruokit žilą naujagimį. Penkiolika metų save kalinau. Juk, rodos, ir už didesnes kaltes daugiau neskirdavo. Gal dar leis keletą metelių pagyventi kaip žmogui?

Vytautas Jurkus neramiai sujudėjo savo kėdėje.

— Deja, ne visada mes patys sau teisėjai. Kai kada šią pareigą prisiima kiti, — pasakė jis šaltai, tarsi priešais sėdėtų nebe brolis, o kažkoks nepažįstamas interesantas.

— Tegu teisia! Nieko nebebijau, nieko nebesitikiu.

— Nemanau, kad tu norėtum sužlugdyti ir mano gyvenimą? — piktai paklausė Vytautas Jurkus.

— Kuo dėtas tavo gyvenimas?! Argi tu gali atsakyti už vyresnį brolį?! Kaip norėjau, taip elgiaus.

— Teoriškai taip, bet praktiškai pas mus dažniausiai išeina kitaip... Be to, aš esu perdaug aukštai iškilęs. Kiekviena dėmelė tada labiau matoma.

— Tai ką man daryti? Gyvam į žemę lįsti? — vėl pašoko Pranas. Jo baltos, išdžiūvusios rankos drebėjo lyg srovės krečiamos.

Ministro pavaduotojas mostelėjo savo putlia, raumeninga dešine:

— Nusiramink ir atsisėsk! Aš pasakysiu, ką tu darysi, — pasakė jis, palaukė, kol brolis apsiramino, ir pratęsė: — Parūpinsiu tau dokumentus, galėsi išvažiuoti kur nors į Sibirą ar Kazachstaną. Dirbsi statybose. Susirasi moterį...

Pranas papurtė galvą. Ilgi žili plaukai suplazdėjo kaip balta skarelė.

— Ne, aš niekur nevažiuosiu!

— Kodėl? Pradėtum naują gyvenimą.

— Nebe man tokie žygiai. Aš liksiu čia.

— Šį vakarą nesiginčykime. Plačiau pasikalbėsime po laidotuvių, — pasakė Vytautas Jurkus. Jis išgėrė iki dugno stiklinaitę ir pakilo nuo stalo.

Didžiajame kambaryje geltonoje prieblandoje karste gulėjo tėvas. Pavargęs per savo šešiasdešimt devynerius gyvenimo metus, dabar jis buvo abejingas abiejų sūnų likimui. Vienas jų, sveikatingas, raudonskruostis, pasidabinęs brangiu, gerai pasiūtu kostiumu, sėdėjo kėdėje iš kairės, o kitas — žilas, išblyškęs ir apsmukęs, lyg be saulės tūnojęs žolynas — klūpojo dešinėje. Retkarčiais brolių žvilgsniai susikirsdavo. Vytautas Jurkus negalėjo pats sau paaiškinti, kodėl jis turi tuoj pat nudelbti akis, tarsi nešiotųsi didelę savo kaltę prieš vyresnįjį brolį. Jis atsikėlė nuo kėdės.

— Aš eisiu truputį pasnausti, o tu, Pranai, pabudėk.

Brolis linkterėjo galvą. Klūpodamas ant grindų ir rankomis rem-

(nukelta į 6 psl.)

IŠSIGANDO DIDŽIOSIOS IMPERIJOS VADEIVOS

(tęsinys)

Palyginus su praeitais metais, Lietuvos spaudoje žymiai sumažėjo pompastiški aprašymai apie naujų pramonės „milžinų" statybas, komunizmo statytojų „pergales", naujus fabrikus, tiltus ir panašius dalykus, kurie dar tik besivystančios pramonės kraštuose tebelaikomi „stebuklais". Iš pirmo žvilgsnio atrodo, lyg tai industrializacija būtų sulėtėjusi. Yra tačiau ir kitų priežasčių.

Pati didžiausia ir svarbiausia statyba Lietuvoje šiuo metu — naftos perdirbimo įmonė prie Mažeikių. Tačiau šia statyba spauda nėra linkusi labai didžiuotis. Ilgos diskusijos apie galimą aplinkos užteršimą privertė šią įmonę „kraustytis" iš Jurbarko į Mažeikius. O ir po to šios „naftyklos" statyba liko labai nepopuliari. Šį pavasarį pasirodė pora straipsnių apie jos statybą (*Švyturyje* ir *Komj. tiesoje*), kurie skaitytojus ramina, kad įmonė aplinkos taip labai neužterš (tvenkiniuose žadama net žuvų užveisti, gi garuojančius naftos produktus uždengti plūduriuojančiais dangčiais, tuo sumažinant oro užteršimą). Šiuo metu ten atliekami žemės darbai ir pradedama įmonės elektrinės jėgainės statyba. Pačiuose Mažeikiuose gi paspartinta gyvenamųjų namų statyba, nes per ateinančius penketą metų miesto gyventojų skaičius turės beveik padvigubėti.

Pradžioje valykla gamins mazutą (kūrenamą alyvą) Elektrėnų jėgainei ir kitoms įmonėms, dizelinį kurą ir pan. Tie patys technologiniai įrengimai tačiau galės gaminti, reikalui esant, ir „šviesiuosius" naftos produktus (benziną ir pan.). Vamzdžiais į valyklą bus teikiama Pavolgio nafta, kuri nėra „švari", t. y. turi daug nenaudingų priemaišų (sieros, parafino ir t. t.).

Minėtuose straipsniuose užsimenama, jog naftos atliekos tinka dažų gamybai. O dažų Lietuvoje labai trūksta. Pilki, nublukę pastatai su nutrupėjusiais dažais labai krinta į akis, net ir turistams leidžiamose vietose pavaikščiojus. Dažų trūkumas, galbūt, ir yra viena iš priežasčių, kodėl turistams Lietuvoje taikomi tokie griežti, niekur kitur pasaulyje negirdėti suvaržymai. Jei taip, tai džiaugtis netenka, nes dažų fabrikas dar neprojektuojamas.

Dar viena priežastis, sudaranti statybų „atoslūgio" vaizdą, yra penkmetinis sovietinio ūkinio gyvenimo periodiškumas. Pernai, baigiant aštuntąjį penkmečio planą, buvo „šturmuojamos" atsilikusios statybos, kompartijos biuras siuntė savo narius į Akmenę ir kitur prižiūrėti, kad laiku būtų baigtos penkmečio užduotys. Šiais metais daugumoje naujo penkmečio statybos dar tik pradedamos, todėl „pergalių" teks dar bent metus palaukti.

Neseniai paskelbtos respublikinės 1971 m. meno ir literatūros premijos.

Rašytojas J. Avyžius premijuotas už romaną „Sodybų tuštėjimo metas", vaizduojantį kaimą tragiškaisiais pokario metais. (*Ateinančiame AKIRAČIŲ nr. 7 Avyžiaus pristatymas ir recenzija — red.*)

V. Dautartas premijuotas už vaikų literatūros kūrinius, o B. Žilytė — už iliustracijas vaikų knygoms.

Solistė E. Čiudakova premijuota už atliktus operos vaidmenis per paskutinius penkeris metus.

Filharmonijos kamerinio orkestro vadovas S. Sondeckis apdovanotas už 1968-70 m. koncertinę veiklą ir aukštą meninį meistriškumą.

Premijuota taip pat prof. J. Kazlausko „Lietuvių kalbos istorinė gramatika". Kaip žinia, neaiškios prof. J. Kazlausko mirties aplinkybės ir gan keista partijos laikysena buvo sukėlę daug spėliojimų pačioje Lietuvoje ir plačiai ataidėjo išeivijos spaudoje.

Baigiant meno ir literatūros premijų apžvalgą: kam ir už ką, reikia paminėti ir dar vieną, tik gal truputį pakeitus sintaksę. Premijavo — ką, ir už — kam. N. Petrulį, (paminklą), Leninui.

Paskirtos taip pat šių metų respublikinės mokslo ir technikos premijos.

Prof. R. Višomirskis atžymėtas už tyrimus elektrochemijos srityje.

Dr. P. Katilienė premija paskirta už tris aukštosios matematikos (geometrijos) vadovėlius.

Plačiai Lietuvoje žinomi architektai broliai A. ir V. Nasvyčiai įvertinti už visuomeninių pastatų rekonstrukcijų ir interjerų projektus.

Už visuomeninių pastatų ir gyvenamųjų rajonų projektus premija paskirta ir architektui V. Čekanauskui.

Be to premijuoti miškininko L. Kairiūkščio miškų atrankos darbai. Taip pat premijos paskirtos dviem didelėm inžinierių grupėm: už ypatingo tikslumo tekinimo staklių sukūrimą ir už vitamininių žolės miltų agregato projektą.

Premija įvertintas taip pat labai vertingas G. Juodpalytės, N. T. Kišiūnienės, J. Rimanto, M. Ročkos ir A. Ulpino veikalas „Lietuvos TSR bibliografija", apimantis 1547-1861 metų laikotarpį.

Visdėlto reikia tikėtis, kad po šios premijos Žiugžda nepradės rimtai įrodinėti, jog LTSR egzistavo ir 1547-1861 metais...

Grįždami iš filmų festivalio Maskvoje į Vilnių užsuko ir niujorkiečiai broliai Mekai. Ta proga *Gimtasis kraštas* pranešė, kad „Vagos" leidykla išleidžia Jono Meko poezijos rinktinę.

Aplamai šiais metais Jonas Mekas susilaukė nemažai dėmesio tiek čia, tiek ir tenai. Deja, tas dėmesys kartais nedaug ką bendro turi su realybe ir amerikietiškai būtų galima pavadinti „wishful thinking". Išeivijoje keli karštakošiai labai aistringai įrodinėja, jog J. Mekas — tikriausias komunistas. Gi Lietuvoje išeiviologai dažnai jį stato pavyzdžiu išeivijai, kaipo vieną iš pažangesnių „nepažangiųjų".

Praeitą mėnesį *Gimtasis kraštas* persispausdino iš Metmenų nr. 20. Jono Meko „Laiškus Simanui Daukantui". Laiškai nežymiai sutrumpinti...

Kuo trumpesni trumpinimai, tuo ilgiau verta prie jų stabtelti. „Ištrumpintas" visas ketvirtasis laiškas, su kuriuo skaitytojai gali susipažinti šiame puslapyje, ir penktojo laiško vienas sakinys („Viskas taip nesulaikomai, rytų ir vakarų slegiami, bėga!")

Dėl kaikurių Jono Meko straipsnių, anot *Gimtojo krašto*, „reakcionieriai išliejo daug tulžies". Išgąsdino, atrodo, jo žodžiai ir didžiosios imperijos „trumpintojus".

ŽILASIS BROLIS...

(atkelta iš 5 psl.)

damasis į krėslą, jis liko tūnoti gūdžioje, mirtimi paženklintoje tyloje.

Rytą Vytautas Jurkus pabudo tik tada, kai žmonės pradėjo vaikščioti apie namą. Girdėjosi balsai, kažkas klebeno duris. Jis pašoko nuo sofos ir žvilgterėjo į svetainę. Trumpas nuvarvėjęs žvakigalis geltonu liežuvėliu tebelyžčiojo ryto prieblandą. Rudai dažytas karstas šviesų samplaikoje atrodė griozdiškas ir baugus. Brolis jau buvo dingęs. Vytautas Jurkus nuskubėjo prie durų.

Tartum vandens užtvarą pakėlus, visi kambariai prisipildė svetimų žmonių šurmulio. Kurie nebetilpo viduje, sustojo priemenėje ir lauke už durų. Šlamėjo atnešami vainikai. Kieme palei langus užgrojo buitinio kombinato orkestras.

Slegiamas paskutinių laidotuvių rūpesčių, Vytautas Jurkus stumdėsi tarp žmonių, kartais pats nebežinodamas, ko griebtis. Nors jis buvo neblogas organizatorius, bet dabar pasijuto visiškai bejėgis. Žmonės iš pradžių klausė jo patarimų, bet paskui elgėsi kiekvienas savo nuožiūra. Senoviški laidotuvių papročiai persipynė su naujesniais: kieme orkestras grojo gedulingus maršus, troboje moterėlės traukė Valančiaus laikų giesmes. Maišydamasis tarp mažai bepažįstamų savo tėviškės žmonių, Vytautas Jurkus, vienintelis matomas mirusiojo sūnus, pasijuto čia nebereikalingas. Jis pagalvojo, kad geriausia būtų išeiti ir palaukti kapinėse arba įlįsti pas brolį į slėptuvę. Tegu jie daro, kaip nori. Velionis tyliai iškęs šį paskutinį žmogiškąjį vaidinimą.

Išnešant karstą, Vytautas Jurkus žvilgterėjo į seną paveikslą, kabantį ant galinės sienos. Palei rėmą juodavo vos pastebimas plyšys. Šią akimirką prie jo tikriausiai spaudėsi brolio akis. Pakaušiu ir nugara, nelyginant pilamą šaltą vandenį, Vytautas Jurkus jautė tą žvilgsnį. Kaip apdujęs jis slinko paskui karstą, linguojantį priekyje ant keturių vyrų pečių. Gatvelės grindiniu šlumšėjo žingsniai, graudžiais aidais klaidžiojo po miestelį dūdų melodija.

Kapinėse siauras smėlio takelis dar labiau suspaudė žmones, eisena ištįso, pamažėle rangėsi tarp gėlėmis apsodintų kauburių ir paminklų. Priekyje, rodydamas kelią, žingsniavo nusmuktakelnis duobkasys, nerūpestingai ant peties užsimetęs kastuvą. Kapinių koplytėlės bokšte tilindžiavo varpas. Jo smulkūs, įskilę dūžiai, byrėdami iš viršaus, ragino paskubėti, ilgai čia neužtrukti, tarsi ta erdvė greitai jau bus reikalinga kitiems. Viskas nutilo, kai eisena sustojo prie geltonuojančio smėlio duobės. Tik išgąsdintos varnos dar tebesiblaškė aukštų medžių viršūnėse ir krankšėjo biauriais balsais. Buitinio kombinato direktorius, norėdamas pradėti gedulo mitingą, su apmaudu žvilgterėjo į viršų. Nesulaukęs, kol varnos nurims, jis ištarė:

— Draugai, mes čia susirinkome tokiu laiku, kai visa mūsų liaudis...

Kalba buvo nei į tvorą, nei į mietą. Kažkoks mišinys iš laikraščių prisigaudytų frazių ir savo paties ataskaitos apie taburečių cecho darbą.

Antras kalbėjo kaimynas laikrodininkas Mickus. Jo žodžiai buvo žmogiškesni:

— ...Ką mes bepadarysime gero tau, Steponai? Nieko. Jau nieko gero nebesugalvosime. Lūžo tavo širdies ašelė, o naujos įdėti dar nemokame...

Kalbant trečiajam, Vytautas Jurkus pastebėjo iš pakalnės atkiūtinantį žmogų. Nors maloniai šildė saulė, bet vyras buvo apsivilkęs ilgu juodu lietpalčiu ir užsisagstęs iki pat kaklo. Atrodė jis pavargęs ar nusilpęs, nes slinko lėtai, dažnai atsiremdamas į antkapių akmenį ar medinį kryžių. Pūstelėjęs vėjas imdavo plaikstyti ilgus, kaip aliuminis baltus vyriškio plaukus.

„Juk tai mano brolis!" — vos nesušuko Jurkus. Įsmeigęs akis į artėjančią keistą žmogystą, jis stovėjo be žado, sustingęs kaip akmuo. Prakaito srovelės ritosi per veidą. Galėjai pagalvoti, kad kažkas apipylė vandeniu. Bet pats Jurkus to nejautė, nes nebegirdėjo ir žodžių, kuriuos kalbėjo laidotuvių oratorius.

Žilasis jau brovėsi pro žmones, artėdamas prie kapo duobės.

Nejaugi jis nori atsistoti greta? Vytautas Jurkus pasižiūrėjo į brolį su tokiu pykčiu ir apmaudu, jog tas tuoj pat sustojo, tarsi būtų į kažką atsitrenkęs. Baukščiai žvilgčiodamas į grėsmingai didelę jaunesniojo figūrą, Pranas ėmė trauktis atgal.

Ten, kur nebebuvo žmonių, tarp akmens kryžių riogsojo nulaužtos pušies stuobrys. Žilasis atsirėmė į jį ir liko vienišas kiūtoti. Štai kaip pagaliau išsisprendė Jurkų šeimos paslaptis. Tėvą laidojant, sūnus prisikėlė iš numirusiųjų. Atslinko į kapines ir stovi ten, atsirėmęs į pajuodusį stuobrį. Niekur jo nebepaslėpsi, žodžiais nebeišsiginsi. Teks perrašyti anketas ir autobiografijas, kurios guli įvairiose instancijose. Gerbiamas ministras pasakys: „Labai man gaila, bet dėl žinomų priežasčių mes turime jums pasiūlyti kitą postą".

Tegu. Vieną kartą užsibaigs šita kankynė. Gal dar ir brolis saulėje pagyvens keletą metelių.

Užgrojo orkestras, į duobę vyrai leido karstą. Duobkasys ištraukė virves ir pasispiaudė delnus. Vytautas Jurkus pasilenkė prie geltono vėsaus smėlio. Trys saujos žemės sušlumšėjo į duobę. Sujudo, susimaišė žmonės: vieni grūdosi prie duobės, kiti traukėsi į šalį. Į pagalbą duobkasiui šoko dar keli vyrai.

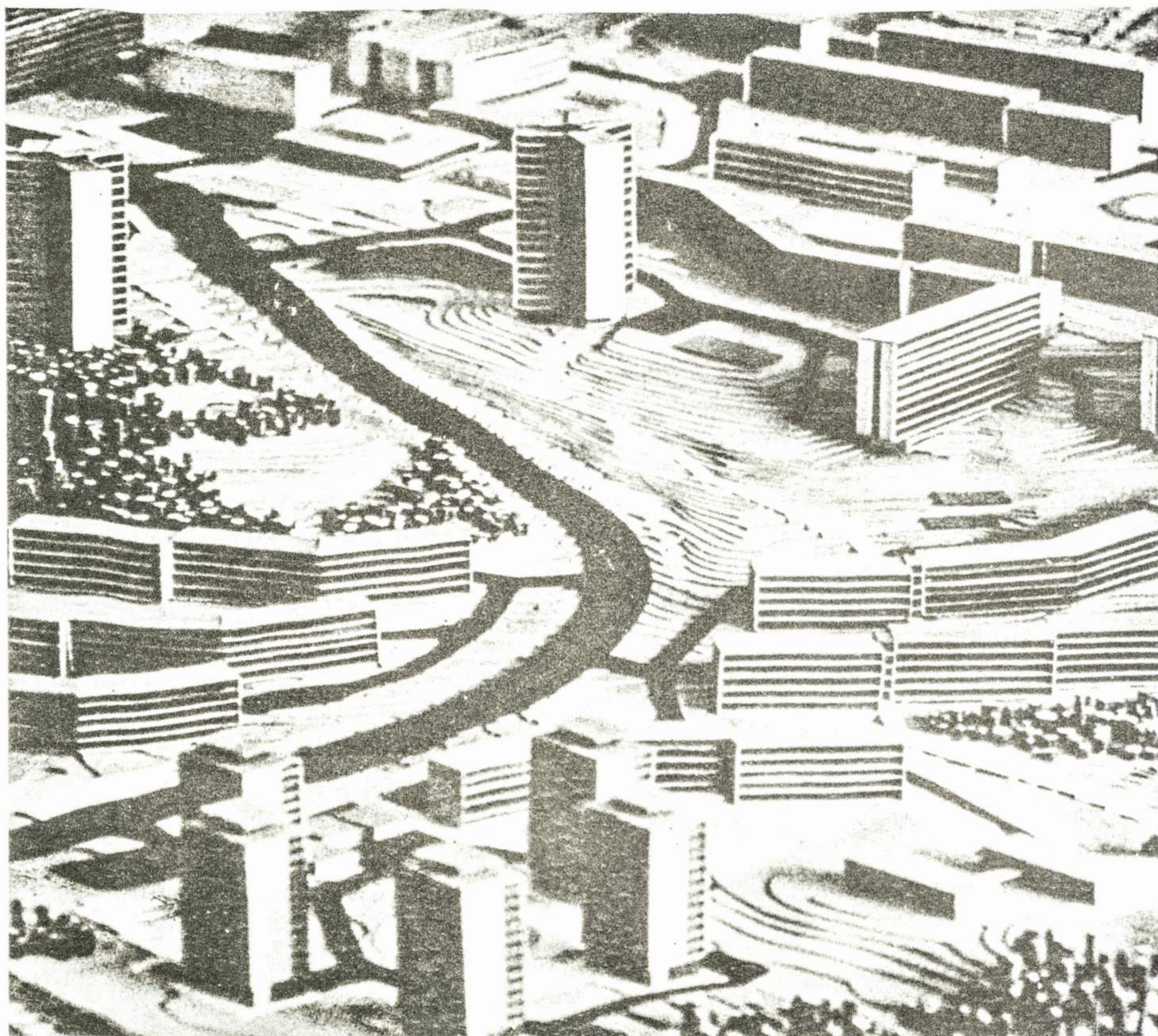
IŠTRUMPINTAS MEKO LAIŠKAS

4. (Iš laiško Bavarskiui, 1948.I.28)

Nelengva dabar — kartais taip dega ir verda paširdy žodžiai, norėtum tiek kalbėt — bet jauti tai bus neįformintas, tik žmogiškas — (ne menas) — šauksmas, pykčio ar skausmo — per daug didele uola griūva gyvenimas, spaudžia lageriniai blokai, liūdni žmonių žingsniai kambary, pirmyn ir atgal — visą dieną — (ir, priėjęs, kuris, uždeda ranką tau ir klausia: kaip? jokios žinios? kaip namai? — ir vėl nueina, eina tie žmonės ir žiūri akis įbedę kažkur).

O kartais, kai jau rašai — staiga viskas tau puola ant akių ir tu turi mest viską, draskyt ir plėšyt — kam visa tai, ką rašai, jeigu gal niekas to neskaitys, gal geriau paširdy tai, ne ant popierio, pasilaikyt. Nes štai pasauly vaikščioja žmonės su kruvinais pirštais aplink ir taikstos tavo kaklo. Jie visą tavo tautą išsmaugs, kuriai rašai. Ir gal mest viską ir rėkt, rėkt jiems į veidus, mušt kumštimis — kaip gali rašyt, kai turi imt ir abiem rankom įsikibęs plėšt jų rankas, kad atgautumei oro. Bet negali ir to — tu turi vėl sėstis prie stalo ir patvinusiom akim žiūrėti į popierį ir rašyt. Ir ką rašai, susigeria su tavo beviltiškumu, susigeria su pykčiu ir išvien su tavo beprotišku laiku, beprotiškais nusikaltimais, ir beprotišku laukimu — laukimu, kada turi tik laukt, žiūrėt, kaip ratas toliau sukas — nes esi toks mažas toje pasaulio didžiųjų velniavoje, tavo balsas toks mažas.

Na, betgi kvaila būtų ir laukt, kol tave sumals — tegu pasidarbuos bent, kol tave sumals. Tai stoji žmogus ir imi mosikuot visokiom rankom — jeigu norit, eikit artyn, pasigalinėsim, gal ir gerklėje užkliūsiu, jei rankas išskėtęs laikysiu. O jei stebuklas — na, tai ir Galijotas kartą sukniubo. O ir kai į pasaulį pažiūri — vistiek dar dauguma gero nori, nors ir pabailiai — tik duodamą jie ima, ir laisvę, ir duoną. O apgint, išsikovot dažnai jie bijos, tie gerieji, tie pasyvieji. Geriesiems dar daug velnio reikia, kad taptų žmonėmis.

Jau pradėtas statyti naujas Vilniaus rajonas Karoliniškės. Nuotraukoje K. modelis

Vytautas Jurkus, klausydamasis kastuvų džerksėjimo, krentančios žemės blabesio, tik dabar aiškiai suprato, kokia tuštuma atsiveria jo gyvenime. Tai buvo ne tiek skausmas, kiek skaudus suvokimas, kad kartu su tėvais jis palaidoja ir tą gražią savo amžiaus dalį, kuri prabėgo jų meilės globoje. Po tėvų seks draugai, pažįstami. Infarktai, vėžys, autokatastrofos... Nespėjęs surinkti apie save būrelio artimųjų, pamatai, kad juos vėl pradedi prarasti.

Ant supilto kauburio žmonės dėjo vainikus. Mirguliavo žodžiai, išrašyti raudonuose ir juoduose kaspinuose. Švelniu aromatu dvelkė rudens gėlės.

Atsisveikindami su mirusiuoju, vieni klaupėsi pasimelsti, o kiti šiaip, tyliai pastovėję, traukėsi nuo kapo. Vytautas Jurkus net nepastebėjo, kaip liko vienas. Apsižvalgė aplinkui, norėdamas pamatyti brolį. Jo nebebuvo prie nulaužtos pušies, nesimatė ir kitur kapinėse. Už akmeninės tvoros prasidedančia akla gatvele tolo būrelis žmonių. Gal ten pasirodys balta galva? Gal, išsiilgęs žmonių, brolis įsijungė į jų būrį? Tegu jis elgiasi kaip nori. Vytautas Jurkus siūlė kitą kelią, bet jo nepaklausė. Pranas nutarė savo galva vadovautis, tegu dabar pats viską išsprendžia iki galo.

Vytautas nejautė broliui nei gailesčio, nei užuojautos. Visiškas susvetimėjimas, tarsi, išvykus iš tėviškės, kažkas būtų nukirtęs kraujo gijas, kurios jungė į vieną šeimą. Iš vidinių saitų liko tik sunkiai benusakomas, miglotas pareigos jausmas. Daugiau nieko.

„Kodėl brolio neištiko širdies smūgis?" — šmėstelėjo mintis Vytauto Jurkaus galvoje ir nupurtė savo šiurpiu juodumu.

Skubėti į namus nesinorėjo. Jurkus dar valandėlę pastovėjo prie šviežiai supilto kauburio, paskui ilgokai vaikštinėjo po kapines ir skaitinėjo užrašus ant paminklų. Vyrai, moterys, vaikai... Mirę savo mirtimi arba tragiškai žuvę... Pažįstami ir nepažįstami... Atmintyje kartais iškildavo tų žmonių veidai, prisimindavo kraupūs įvykiai, plačiai nuskambėję po šias apylinkes. Gyva prabėgusių metų istorija buvo surašyta į tuos akmenis.

Susimąstęs Vytautas Jurkus išdūlino pro aplūžusius kapinių vartelius. Pasivaikščiojęs po mirusiųjų karaliją, jis daug mažesnis pasirodė pats sau, nublanko užimamų pareigų blizgesys, atvėso susierzinimas, apėmęs dėl brolio vaiduoklio pasirodymo žmonėms. Tarsi tik dabar būtų pajutęs, kad laiko tėkmė ir jį, galima sakyti, dar jauną ir stiprų, neša ta pačia kryptimi, kuria keturi tvirti vyrai ant savo pečių nulingavo senąjį tėvą.

Neskubėdamas Jurkus parkėblino namo. Troboje iš kaimo atvažiavusi teta virė pietus. Kvepėjo riebiais kopūstais. Susėdę už stalo, laukdami vaišių, ūturiavo giminaičiai. Brolio čia nebuvo. Nejaugi jis vėl įlindo į slėptuvę? Iš kapinių dingo nepastebėtas, tarsi būtų išgaravęs.

Nekalbus ir paniuręs Vytautas Jurkus atsisėdo prie žmonių. Jis įdėmiai klausėsi šnekos, stengdamasis įspėti, ar žmonės atpažino keistąją žmogystą, pasirodžiusią kapinėse. Kalbos sukosi apie įvairius reikalus, bet niekas neužsiminė apie brolį. Per slapstymosi metus jis taip suseno ir pasikeitė, jog vargu ar kas galėjo jame atpažinti tą liekną ir grakštų Praną Jurkų, kuris prieškario metais miestelyje pasirodydavo su studentiška kepuraite.

Sulaukęs, kol išsiskirstė pasivaišinę giminaičiai, Vytautas Jurkus užsklendė lauko duris, sugrįžo į svetainę ir pabeldė į slėptuvės sieną. Į sutartinį ženklą niekas neatsiliepė. Tada jis, pasišviesdamas žibintuvėliu, atidarė slaptą angą ir įlindo į vidų. Čia buvo tuščia. Nerimas su nauja jėga plūstelėjo į Vytauto Jurkaus širdį. Kurgi pagaliau dingo brolis? Anksčiau jis kartais mėgdavo įsitaisyti tvartelio pastogėje ant šieno. Gal ten?

Prie tvartelio glaudėsi nedidelė daržinikė. Iš jos galima užkopti į tvartelio pastogę. Atidarius daržinės duris, Jurkaus žvilgsnis pirmiausia užkliuvo už ore kadaruojančių kojų. Su baisia baime jis kilsterėjo akis aukštyn. Nuo pat čiukuro gegnių kybojo virvė. Žili, ilgi plaukai, išsidraikę ant kaktos, slėpė brolio veidą.

Jurkus aiktelėjo ir ėmė atatupstas trauktis. Užtrenkė duris, tekinas pasileido per kiemą. Prie namo galo po senomis liepomis stovėjo jo mėlyna „Volga". Įšokęs į mašiną, jis greitai užvedė motorą. Atrodė, kad kažkas jį vejasi. Dar kartą žvilgterėjęs į daržinikės duris, Jurkus įjungė pavarą. Mašina riaumodama iššoko į gatvelę.

Negalvodamas, mechaniškai pasuko į Vilniaus pusę. Jis nežinojo, kur nori važiuoti. Svarbu nutolti nuo to siaubingo vaizdo. Pabėgti iš tų namų, kuriuose kiekvienas kampas padvelkė mirtim.

Mašina lėkė vingiuotu plentu, šokinėjo per pušynais apaugusias kalveles. Jurkui atrodė, kad greitis vis dar nepakankamas, kad jis dar nepajėgė atsiplėšti nuo slegiančių įspūdžių, kurie vijosi iš paskos. Bet kai prie vieno posūkio vos nenulėkė į griovį, ministro pavaduotojas sulėtino greitį. Nuo vienos mirties skubėti prie kitos — nėra noro. Jis gyveno, nesislėpdamas nuo saulės, svaiginosi tikru darbu, jam sekėsi, jį gerbė ir pasitikėjo. Dienos nešė džiaugsmą ir malonumą. Tai kurgi dabar bėgu? Juk vis tiek reikės sugrįžti. Žmonės suras brolį, ir tada teks jiems viską paaiškinti. Išsikvies ir tardys. O ar ne geriau pačiam viską sutvarkyti? Kapinėse žmonės, atrodo, brolio neatpažino. Niekas nematė jo savižudybės. O jei naktį tyliai palaidosiu kur nors sode po obelim, Jurkų šeimos paslaptis liks neatskleista. Aš vėl galėsiu ramiai gyventi ir dirbti.

Mašina ėmė mažinti greitį. Manevruodamas siaurame plente, Vytautas Jurkus apsigręžė. Dangiškos spalvos „Volga" nušvilpė atgal.

(Pergalė, 1971 m. Nr. 5)

„ČIURLIONIO" ANSAMBLIS P. AMERIKOJE

TIK VIENĄ KARTĄ GYVENIME...

Klivelandiškis Čiurlionio ansamblis, atšventęs trisdešimties metų savo gyvavimo sukaktį, yra plačiausiai išeivijoje žinomas ir labiausiai visų mylimas lietuviškos liaudies dainos ir muzikos meną puoselėjantis vienetas. Per tą laiką Lietuvoje, Europoje ir Amerikoje jo atliktų koncertų skaičius jau siektų gal netoli tūkstančio. Jo klausėsi ir juo žavėjosi (scenoje, plokštelėse, radijo ir televizijų programose) milijonai netik lietuvių, bet ir svetimtaučių muzikos bei dainos mylėtojų.

„Čiurlioniečių žanras yra sugebėjimas liaudies dainoms rasti specifinį perdavimo būdą", — vienos ansamblio sukakties proga rašė muzikos veteranas J. Žilevičius. Dėl šio specifiškumo visi nuopelnai, be abejonės, priklauso nuolatiniam ansamblio meno vadovui Alfonsui Mikulskiui. Todėl, po itin sėkmingų čiurlioniečių gastrolių Kolumbijoje ir Venecueloje, jūsų korespondentui buvo malonu pasidalinti pogastroliniais įspūdžiais su pačiu maestro A. Mikulskiu, jo žmona — ansamblio kanklininkių vadove Ona Mikulskiene ir chormeisteriu Rytu Babicku.

Pašnekesį ir pradėjau klausimais apie išvykos į Pietų Ameriką idėją, šiai išvykai pasiruošimą, lėšų telkimą ir visa tai, kas pastūmėjo ryžtis į šią netrumpą kelionę su eile pasirodymų birželio pabaigoje ir liepos pradžioje...

ALFONSAS MIKULSKIS: Klivelando lietuvių tautinių šokių grupei „Grandinėlei" po pernykščių gastrolių Venecueloje ir Kolumbijoje palikus labai gerus įspūdžius, Venecuelos lietuviams kilo mintis Venecuelos 150 metų nepriklausomybės sukakties proga pasiūlyti to krašto vyriausybei pasikviesti Čiurlionio ansamblį atlikti meninėms programoms iškilmėse bei minėjimuose. Tos iškilmės tęsiasi dvi savaites: prasideda Carabobo mūšio prieš ispanus laimėjimo ir baigiasi nepriklausomybės paskelbimo sukaktimis.

— Venecuelos lietuviams pavyko susitarti su Krašto apsaugos ministerija, kuri kaip tik rūpinosi netik iškilmių paradais, bet ir meninėmis jų programomis. Iniciatyvos ėmėsi Jurgis Bieliūnas, patsai čiurlionietis, dar Vilniuje ansamblyje dalyvavęs, Venecuelos lietuvių Bendruomenės steigėjas ir ilgametis jos pirmininkas, paskutiniuoju metu ten buvęs paskirtas ir Vliko igaliotiniu... (Beje, netrukus po mūsų gastrolių jis išvažiavo į Austriją gydytis ir ten mirė... Tik prieš savaitę gavome telegramą...)

— J. Bieliūnas — tikrai gabus diplomatas. Jis susitarė su Krašto apsaugos ministerija, pasiūlydamas jai mus globoti, duoti maistą, nakvynes, transportaciją, organizuoti reklamą, o pats pasisiūlė rūpintis mūsų pakvietimo, persigabenimo ir kitokiais vidaus reikalais...

RYTAS BABICKAS: Kai J. Bieliūnas lankėsi Klivelande pernai vidurvasary, jis jau turėjo Venecuelos vyriausybės įgaliojimus mus kviesti. Kvietimą priėmėm, ir tada prasidėjo darbas... Dar prieš J. Bieliūną čia lankėsi ir salezietis kun. Mykolas Tamošiūnas iš Kolumbijos, vienas iš pagrindinių „Grandinėlės" gastrolių Pietų Amerikoje organizatorių. Su juo svarstėme Čiurlionio ansamblio gastrolių Kolumbijoje galimybes, taipgi žinodami labai ribotą Kolumbijos lietuvių ekonominį pajėgumą ansambliui atsikviesti... Susidarius progai išvykti į Venecuelą, priėmėm ir Kolumbijos lietuvių kvietimą...

A. M.: Kolumbijos lietuviai susitarė su populiaria vietine neišsivysčiusių vaikų globos draugija, karitatyvine organizacija, kurioje dirba daug įtakingų valdininkų žmonų. Toji organizacija apsiėmė mus globoti, o vietiniams lietuviams beliko tik jai padėti.

— Kelionės išlaidas turėjome susiorganizuoti patys. Lėšoms telkti buvo sudarytas komitetas iš įvairių lietuviškų organizacijų, kuriam vadovavo veiklus ir patyręs Klivelando apylinkės Lietuvių Bendruomenės pirmininkas Feliksas Eidimtas. Jie savo pareigas atliko pavyzdingai, kreipdamiesi į L. Bendruomenę, Lietuvių fondą bei kitas organizacijas ir sutelkdami apie septynis tūkstančius dolerių... Viena komiteto narė, buvusi čiurlionietė Ingrida Bublienė (Stasaitė), veikli tiek lietuvių, tiek ir amerikiečių organizacijose ir turinti plačias pažintis, kreipėsi į Cleveland Garden Association (trumpiau vadinamą Garden Club, kuriam priklauso daug turtingų amerikiečių), iš kurios tuoj pat gavome tūkstančio dolerių čekį... Kada to klubo vadovybė paklausė, ar tai tas pats ansamblis, „kuris prieš tryliką metų mūsų ruošiamoje programoje davė tiesiog fantastišką koncertą", ir sužinojo, jog tai ir yra — vėliau atsiuntė dar $1,900 čekį ir laišką atsiprašantį, kad iš karto permažai paskyrė... Tik prašė apie paramą neskelbti niekur amerikiečių spaudoje... (Anas koncertas, įvykęs prieš tryliką metų, sutraukė apie tris tūkstančius žmonių ir buvo labai palankiai amerikiečisų spaudos įvertintas...)

R. B.: Iš tikrųjų kelionė kainavo apie trisdešimt tūkstančių, taigi suaukoti pinigai padengė maždaug trečdalį išlaidų. Kvietimą priimdami, buvome iš anksto įspėję visus ansamblio narius, kad kiekvienam reikės apsimokėti po tris šimtus dolerių kelionės išlaidų ir išsirūpinti tuo metu dviejų savaičių atostogas. Visi vyrai (o taipgi ir daugelis iš moterų) turėjo taipgi pasisiūdinti naujus tautinius drabužius scenai. Vyrai taipgi turėjo įsigyti vienodas gatvėse dėvimas eilutes: juodas kelnes ir žalius švarkus su geltona Čiurlionio ansamblio emblema... (*Rytui kalbant, maestro šią „uniforminę" eilutę pademonstruoja... Atrodo tikrai pavyzdingai)* ... Taigi, kaip matote, kainavo nemažai ir iš kiekvieno ansamblievčio kišenės

A. M.: Kai kuriems nariams dalį, pusę ar net visas kelionės išlaidas turėjome padengti iš visuomenės suaukotų pinigų... Žinokite, jog yra šeimų, iš kurių ansamblyje dalyvauja po du ar daugiau narių. Net iki penkių... Pasidarytų tikrai nepakeliama našta vienai šeimai... nežiūrint visko, gastrolėse negalėjo dalyvauti tik apie dešimt ansamblievčių. O tai jau nebebuvo esminė kliūtis.

R. B.: Dėl išvaizdos netik scenoje, bet ir gatvėje susilaukėme daugybę komplimentų... Vyrai turėjome visi vienodus šviesiai geltonos odos batus, tautiniai raštuotas kojines... Ypač visi domėjosi tautiniais kaklaraiščiais, juostomis... Išvažiuojant, daugelis vietinių norėjo jas iš mūsų įsigyti, nusipirkti ar išsimainyti...

— Klausiate apie kelionės maršrutą, aplankytas vietoves, koncertus ir žiūrovus? Man rodos turėjome iš viso ar tik ne aštuonioliką atskirų pasirodymų, o klausytojų paskiruose pasirodymuose turėjome nuo 50 (giedojom lietuvių bažnytėlėje, Bogotoje, kur vietos buvo nedaugiau negu va šitokie du kambariai), iki maždaug 20,000 (Media Torta lauko amfiteatre, irgi Kolumbijoje, netoli Medellino). Bet apie tai jums geriau gali papasakoti ponia Mikulskienė...

ONA MIKULSKIENĖ: Pas mane, knygos, taip sakant, dar nėra visai suvestos... Iš Klivelando nuskridom į Kolumbiją. Pirmiausia Medellino bazilikoje davėme religinį koncertą, kurio klausėsi apie pusantro tūkstančio... Kažkas sakė, kad didumu tai septintoji bažnyčia pasaulyje... Buvo keista, kad koncertui įpusėjus ir bažnyčioje žmonės pradėjo ploti. Labai jiems patiko... Tą patį vakarą davėme ten pat pilną koncertą Pablo Tobon teatre. Ovacijos buvo tikrai didelės. Šokant tautinius šokius, publika daug kartų plojo net per vidurį šokio... Po koncerto, vakarienės metu, dar išpildėme operinių kūrinių programą...

A. M.: Bogotos katedroje patys sau paminėjome tragiškuosius birželio įvykius ir pasimeldėme už žuvusius.. Labai įspūdingai nuskambėjo „Tėve mūsų"... Nors tai nebuvo specialiai publikai daroma, bet mus vistiek girdėjo daug katedrą belankančių ekskursantų bei turistų...

O. M.: Po to buvo koncertas radijo studijos salėje ir — tas didysis koncertas atvirame ore Media Torta, apie kurį jau Rytas užsiminė...

A. M.: Media Torta, kaip galėjote numanyti, lieuviškai išvertus ir būtų pusė torto. Amfiteatras mat yra tokios formos... (*Rodydamas minias žmonių nuotraukose*)... Va, čia tai tik koks trečdalis klausytojų... Visos kalvos buvo žmonių masių nusėstos... Vietiniai mums sakė, kad už tų kalvų miškuose ir kalnuose kartais siaučia „banditos"... Minios šaukė „Viva Lituania!"... Kada giedojome Lietuvos himną, visi, kad ir nesuprasdami žodžių, mums mojavo nosinaitėmis į giesmės taktą... Buvo tikrai įspūdingas momentas. Mes jiems atsidėkodami, sutartinai sušukome „Viva Colombia!" Tiesa, girdėjosi, kad vienur ar kitur pavieniai balsai šūktelėjo ir „Viva Lituania Sovietica". Žinote, tokiose miniose visokių atsiranda...

R. B.: Bogotoje koncertuojant, mus aplankė ir čikagietis Raimundas Mieželis su savo šeima, dabar gyvenantis Cali mieste... Turėjome ten trumpą pasirodymą ir televizijoje... Tik nepilnas choras ir kanklių orkestras... Jį užrekordavo ir, kiek girdėjau, keletą kartų perdavė visos Kolumbijos televizijos ir radijo stotys...

O. M.: Iš Bogotos jau skridome į Maracay Venecueloje. Ten buvo mūsų apsistojimo vieta, iš kurios autobusais važinėjome į kitas vietoves. Vyrus apgyvendino kareivinėse, o moteris — karininkų ramovėse... Birželio 29 jau dainavome Caracas mieste Bolivaro aikštėje, kur mūsų klausėsi apie dešimtį tūkstančių...

A. M.: Man sakė, kad klausytojų galėjo būti arčiau penkiolikos tūkstančių, nes labai daug publikos mus stebėjo ir mūsų klausė aikštę supančių namų balkonuose...

O. M.: Tą pačią dieną koncertą užrekordavome televizijos studijoje. Visą savaitę, o gal ir ilgiau, jį rodė visos Venecuelos televizijos stotys... Sekančią dieną koncertavome Maracay bulių kautynių arenoje (Circo de Toros). Stebėjo mūsų globėjai, visas kariuomenės štabas ir kokie aštuoni tūkstančiai žiūrovų. Kitą dieną važiavome į Valenciją, miestą, esantį už kokio šešiasdešimties kilometrų. Ten dainavome sporto stadijone dešimtiems tūkstančių miniai, o taipgi ir teatre, kuris buvo perpildytas žiūrovais...

A. M.: Mus labai simpatingai pristatė Venecuelos laivyno admirolas...

R. B.: ...Ir davė tiesiog fantastiškus pietus... Jau tikrai retai kada savo gyvenime esu geriau valgęs... Valgių pasirinkimas — nuostabus...

— Liepos trečią vakare Venecijos municipaliniame teatre įvyko DIDYSIS KONCERTAS. Labai gera salė, rinktinė publika — tik su specialiais pakvietimais... Kitą rytą buvome sustoję ir Caracas Lietuvių namuose, o vakare davėmė koncertą Parko del Este... Scena apdengta gaubtu stogu, maždaug tokia pat, kaip Čikagos Grant parke. Žiūrovai sėdi atvirame lauke. Jų galėjo būti septyniolika ar dvidešimt tūkstančių.

A. M.: Parko direktorius sakė, kad sekmadienio vakarais į parką susirenka apie šešiasdešimt tūkstančių žmonių. Koncerto programa garsiakalbiais buvo perduodama į visas parko sales, aikštes, restoranus... Taigi, tiek maždaug ir galėjo mus girdėti...

— Sekančią dieną jau buvo Venecuelos nepriklausomybės šventė. Iš ryto Maracay katedroje įvyko iškilmingos pamaldos, kurių metu giedojo mūsų ansamblis... Giedojome ir „Marija, Marija", ir „Tėve mūsų", ir „Apsaugok Aukščiausias"... Tada įvyko ir oficialus aktas, dalyvaujant kariuomenės daliniams, įstaigoms, organizacijoms ir miesto gyventojams. Prie Simono Bolivaro paminklo buvo padedami vainikai. Juos padėjo apie dvidešimt atskirų organizacijų, tačiau visos ceremonijos trukdavo labai trumpai. Išimtis buvo padaryta Čiurlionio ansambliui, kuris vainiką padėjo savo ir vietinės Lietuvių bendruomenės vardu. Mums buvo leista sugiedoti ir Lietu-

vos himną... Čiurlionio ansambliui buvo pastatyta atskira tribūna šalia vyriausybės narių, karininkų ir aukštųjų svečių tribūnos... Prieš mus stovėjo ir orkestras, su kuriuo himnus giedoti buvome susirepetavę iš vakaro... Gerbiant žuvusius už nepriklausomybę, mes giedojome savo maldą: „Nuliūdo kapais apsiklojus tėvynė..", kurią Jūratė De Rozales buvo gražiai išvertusi į ispanų kalbą. Ji specialiai atspausdintuose lapeliuose buvo išdalinta visiems susirinkusiems...

R. B.: Iškilmių proga vyko karininkų pakėlimas į aukštesnius laipsnius ir apdovanojimas ordenais už įvairius pasižymėjimus... Mums buvo įteikta va ši dovana Venecuelos vyriausybės vardu (*Babickas parodo gražiai įrėmuotą auksinę lentą, kurioje įrašyta vyriausybės padėka Čiurlionio ansambliui. Maestro rodo nuotraukose užfiksuotus įspūdingus iškilmių momentus*)...

A. M.: ...Va, čia, aukštųjų svečių tribūnoje, tarpe įvairių valstybių atstovų sėdi ir Sovietų Sąjungos ambasadorius...

O. Mikulskienė atneša ansamblio „Aukso knygą". Stamboką, baltais viršeliais, auksiniais raštais ir pakraščiais išmargintą albumą, į kurį per trisdešimtį metų savo įrašus yra padarę daugelis įvairių svetimtaučių dignitorių, o taipgi ir žinomų lietuvių veikėjų, pareigūnų, menininkų. Surandu pirmojo prancūzų okupacinės kariuomenės Vokietijoje vado generolo de Lattre de Tassigny, Paryžiaus išlaisvintojo generolo Monsabert įrašus... O šalia jų ir tada Vakaruose besilankiusio partizanų vado Daumanto — skrajūno... Didysis lietuvių draugas prancūzų generolas prof. Schmittlein savo įrašą baigia lietuviškai: „Ir su džiaugsmu aš pasirašau, senas lietuvių tautos draugas.." Venecueloje čia paskutinius savo linkėjimus čiurlioniečiams padaręs ir a. a. J. Bieliūnas: „...Garbė jums, broliai čiurlioniečiai!"..)

A. M.: Po iškilmių, Venecuelos lietuviai mums suruošė pietus, kuriuose dalyvavo daug krašto vyriausybės, miesto valdžios pareigūnų ir aukštųjų karininkų... Mūsų ansamblio merginoms buvo įteiktos dovanos — auksinės orchidėjos su perliukais, vyrams — auksiniai kaklaraiščių laikikliai su monogramomis... Generolas pasakė labai turiningą kalbą, mus užjausdamas kaip politinius pabėgelius, o per mus ir visą pavergtą Lietuvą... Žodžiu — tikrai gražiai padėkojo... Mes juos apdovanojome savo tautinio meno išdirbiniais...

R. B.: Reikėtų neužmiršti, kad Kolumbijos lietuviai mus irgi panašiai visus apdovanojo... Šalia individualių dovanėlių, mums įteikė, va, šitą sidabrinę lėkštę su visų Kolumbijos miestų herbais...

Liepos septintos dienos vakare atsisveikinimo pobūvį suorganizavo Maracay karininkija ir jų šeimos. Jame dalyvavo irgi tik svečiai su specialiais pakvietimais. Taipgi išpildėme trumpą programą ir padainavome jų visų labai mėgiamą dainą „Alma Llanera"...

A. M.: ...Lietuviškai reiškia — „Lygumų siela". Labai populiari daina. Tai vienos Venecuelos provincijos himnas. Jiems reiškia maždaug tą patį, ką mums „Lietuva brangi"... Ją dainavome veik kiekviename pasirodyme Venecueloje ir visados su didžiausiu pasisekimu... Vienas garsus tenykštis kritikas sakė, kad dar niekada negirdėjęs taip gerai atlikto Venecuelos himno ir Alma Llanera... Ir apie mūsų koncertą sakė, jog tokius dalykus išgirsti tegalima vieną kartą gyvenime...

R. B.: Reikėtų čia priminti ir Balį Petrasevičių, lietuvį karininką Venecuelos armijoje, kuris mus (taipgi ir pernai ten gastroliavusią „Grandinėlę") tikrai nuoširdžiai globojo... Mums atvažiuojant, jis buvo atostogose, bet armijos vadovybės buvo iššauktas specialiai mūsų globoti...

O. M.: Tikrai reto nuoširdumo vyras... Didelė mūsų padėka priklauso ir Medelline koncertą ruošusiam kun. Tamošiūnui, ir Bogotoje — Lietuvos konsului dr. S. Sručiui...

A. M.: Klausėte apie programą. Ji buvo ta pati, kaip ir Čikagoje ar Klivelande prieš išvyką suruoštuose koncertuose. Tie koncertai mums ir buvo savotiškos generalinės repeticijos... Dainuodami aikštėse, televizijų programose ar nekoncertinio pobūdžio parengimuose, ją kiek pakeisdavome, dažniausiai sutrumpindavome, išleisdami subtilesnes, teatrų auditorijoms skirtas dainas... Veik visada davėme visus tautinius šokius ir dainavome su liaudies instrumentų palyda...

R. B.: Kanklės visais laikais buvo mūsų ansamblio koncertų esminė dalis. Pučiamųjų liaudies instrumentų palyda ansambliui irgi nėra nauja, tik per paskutinius kelis metus ji nebuvo naudojama. Besiruošdami išvykai, liaudies pučiamųjų instrumentų orkestrą šiek tiek praplėtėme: trys skudučių komplektai po keturius gabalus, du lumzdeliai, ragelis, švilpynė... Mušamasis instrumentas tebuvo naudojamas tik „Kalvelio" šokiui... Visus šokius lydėjo ir kanklės, ir choras... Kanklėmis buvo išpildyta ir keletas atskirų numerių...

O. M.: (*Atsineša glėbį Venecuelos ir Kolumbijos laikraščių bei iškarpų*) Kritikos atsiliepimų, o taipgi ir prieškoncertinės reklamos buvo tikrai daug. Rašė visa didžioji gastroliuotų kraštų spauda, duodama daug iliustracijų, o nekartą primindama mūsų tautos praeitį, jos tragišką dabartinę padėtį...

(*Vartau* El Columbiano, *Medellin,* El Espacio, *Bogota,* El Capabobeno, *Valencia,* El Universal, *Caracas,* El Vespertino *ir daugelio kitų laikraščių numerius, mirgančius čiurlioniečių nuotraukomis tautiniuose rūbuose, mirgančius antraštėmis su „el Conjunto Lituano", „Hoy se present a ballet Lituano"...*)

Kritikai atsiliepė tikrai parinktais žodžiais. Jiems patiko mūsų dainos, šokiai rūbai, instrumentai... Viskas jiems darė nepaprastą įspūdį... Daugelis mus tikino, nieko panašaus ir taip gražaus gyvenime nematę...

R. B.: Lietuvių reakcijos — nuo ašarų iki didžiausio džiaugsmo... Kad jiems patiko mūsų dainavimas — nieko nuostabaus: seniai bebuvo didesnį lietuvių meno vienetą girdėję... Svarbiausia, betgi buvo tai, kad lietuviai galėjo nors kartą prieš vietinius pasididžiuoti savo kultūrinėmis vertybėmis... Reikia žinoti, kad lietuvių kolonijos ten labai mažos ir kad lietuviai žiūrovai visur tesudarė tik mažytę publikos dalelę... O visdėlto lietuviai mums visur labai daug padėjo...

A. M.: ...O kaip jie mus vaišino, maitino, lepino — sunku benupasakoti...

O. M.: Visa išvyka, galima sakyti, buvo vienas džiaugsmas...

— *Kokios ansamblіečių nuotaikos po sugrįžimo? Ar paties ansamblio ateitis po išvykos prašviesėjo, ar apsiniaukė?...*

R. B.: Po kiekvieno didesnio darbo atsiranda ir nuovargis... Po šešiolikos dienų kelionėse visiems norėjosi grįžti namo... Dabar, po mėnesio, apie nuovargį, išsisuktas kojas, peršalimus, slogas, įvairius nepatogumus jau imam užmiršti. Visų nuotaika gera, entuziazmas darbui žymiai pakilęs. Visi jau laukia, kada prasidės repeticijos naujiems pasirodymams... Artimoje ateityje žadam koncertuoti rytiniuose JAV pakraščiuose: Bostone, New Yorke, Filadelfijoje, Baltimorėje...

— Pietų Amerikoje užsirekoradavome septynis koncertus... Dabar atsisėdę, paklausėme ir nutarėme išleisti gastrolių programos plokštelę... Su introdukcijomis, plojimais, publikos nuotaikomis. Bus atsiminimas netik mums patiems, bet ir mūsų rėmėjams, ar, iš viso, dainos mylėtojams...

A. M.: Rytas turi tikrai gerus užrekordavimo instrumentus... Turiu pripažinti, jog koncertų užfiksavimas juostose jam labai gerai pavyko ir bus iš ko padaryti, manau, neblogą plokštelę... Dėl ateities gastrolių — norėčiau pridėti, kad kun. Jonas Kidykas jau kalbina apie galimybes už poros metų išvykti į Braziliją, Urugvajų ir Argentiną... Yra siūlymų ir Europą aplankyti: Prancūziją, Angliją, Vokietiją...

— *Kai kurie žmonės kalba (o ir spaudoje jau pasirodę balsų), būk tai Čiurlionio ansamblis į Pietų Ameriką išvykęs tik dėl to, kad del kažkokių ambicijų nenorėjęs dalyvauti IV-je Dainų šventėje... Gastroliuoti, girdi, būtų galėję ir bet kada vėliau...*

A. M.: Priekaištai tikrai juokingi: Venecuela gi negalėjo nė savo nepriklausomybės šventės, nė jubiliejaus atidėti dėl to, kad Čikagoje vyko lietuvių dainų šventė... O ar Čiurlionio ansambliui, iš tikrųjų, buvo svarbiau įsimaišyti aštuonių šimtų dainininkų minioje ir pasirodyti maždaug dešimčiai tūkstančių lietuvių, ar pasirodyti neeilinėse iškilmėse, kur jų klausėsi šimtai tūkstančių su pasididžiavimu ir pagarba minėdami Lietuvos vardą?.. Tegul sprendžia tie patys išmetinėtojai...

GRAN CONCIERTO
DE LOS COROS Y BALLET FOLKLORICO
LITUANO CIURLIONIS
DE CLEVELAND
TEATRO PABLO TOBON URIBE
JUNIO 22 8 P. M.
MEDELLIN

Koncerto Medeline programos viršelis

R. B.: Čiurlionio ansamblis iki šiol dalyvavo kiekvienoje dainų šventėje ir visada buvo puikiai tam pasiruošęs. Pasiruošimui niekada negailėjome nė darbo, nė pastangų. Iš tikrųjų, labai apgailestavome, negalėdami paskutiniojoje dainų šventėje dalyvauti. Jeigu tarp Venecuelos nepriklausomybės šventės (liepos 5) ir IV-sios Dainų šventės (liepos 4) būtų buvęs nors poros savaičių tarpas, esu tikras, jog būtumėm sugebėję ir abiejų švenčių programoms pasiruošti...

— *Kaip jums atrodo dabartinis Čiurlionio ansamblio sąstatas, pajėgumo prasme jį lyginant su pokario metų sąstatu Vokietijoje?*

A. M.: Dabartinis ansamblio sąstatas yra labai geras. Statistiškai: 65 dainininkai, 12 kanklininkių, 10 muzikantų ir 20 šokėjų. Yra ir atliekančių kelias pareigas, taigi iš viso ansamblyje turime apie 90 žmonių. Kvalitetiniai palyginti būtų sunku, nes kiek pasikeitė ir ansamblio pobūdis. Vokietijoje jis buvo mažesnio, sakytum, kamerinio sąstato, bet, del žinomų priežasčių, geriau profesiniai paruoštas; dabartinis sąstatas yra estradinio pobūdžio ir jau vien dėlto daro kiek kitokį įspūdį. Masinis dainavimas skiriasi nuo kamerinio. Dabartinis — galingesnis savo išraiška, gi pirmykštis buvo gerokai švelnesnis ir lankstesnis.

— Sakote, kad kai kas, matęs Čiurlionio ansamblį Vokietijoje ir prieišvykiniame koncerte, nusivylė, jog ansamblis tebedainuoja gana daug tų pačių dainų. Tai klaidingas įspūdis. Sudarydami šią programą, mes žinojome, kad dainuoti reikės ne keliasdešimčiai ansamblį jau girdėjusių lietuvių, bet tūkstančiams svetimtaučių, lietuvišką dainą girdinčių pirmą kartą. Reikėjo sudaryti programą iš tikrai vertingų ir lietuviams charakteringų dalykų. Mums buvo svarbu atrinkti tokias dainas, kurios geriausiai atveria lietuvio meninės sielos gelmes. Tik tokiomis dainomis mes Lietuvą svetimiesiems ir tegalėjom reprezentuoti... Surašiau šešiasdešimtį dainų, mums geriausiai pavykusių įvairiuose koncertuose, ir iš jų turėjome atrinkti dvidešimtį pačių charakteringiausių ir geriausiai atitinkančių ansamblio interpretacinį pobūdį...

R. B.: Be abejonės, mes visada į savo repertuarą įtraukiame ir bent pora gerai stilizuotų ir harmonizuotų dainų, norėdami išlaikyti savo specifinį stilių: liaudies dainas perduoti liaudies būdu...

A. M.: Čiurlionis į savo repertuarą bando neimti tų dainų, kurias paprastai dainuoja visi lokaliniai chorai. Ne dėl to, kad tos dainos būtų blogos, bet todėl, kad mūsų tikslas visada buvo iškelti ką nors naują, negirdėtą, nepastebėtą. Dainų, kurios, jei ne Čiurlionio ansamblis, gal niekada nė nebūtų atliktos... Čiurlionio ansamblis visada turėjo savo specifinį charakterį liaudies dainų išpildyme ar jų pristatyme scenoje. Mes naudojame kanklių akompaniamentą, pučiamųjų liaudies instrumentų palydą, o šitokiam išpildymui liaudies dainas mažai kas harmonizuoja ar stilizuoja... Prisieina tas dainas surast man pačiam, atrinkti iš savo turimo kokio 10,000 melodijų rinkinio, vis ieškant, analizuojant, studijuojant; atradus — tinkamai apipavidalinti, nenutolstant nuo lietuviškos liaudies dvasios...

(*Mikulskiui kalbant Babickas paima keletą gaidomis mirgančių tomų iš mus supančių lentynų ir pasidėjęs juos ant stalo varto*).

A. M.: Visa tai — lietuvių liaudies meno turtai. Eilė šių knygų išleista dar nepriklausomoje Lietuvoje Švietimo ministerijos, dar daugiau jų gauta pokario metais iš okupuotos Lietuvos... Reikia nepaprastai džiaugtis ir vertinti pastangas tų, kurie šiandien Lietuvoje tas dainas renka, komplektuoja ir leidžia. Gimnazistų, studentų ir muzikų... Pats esu daug laiko Lietuvoje ant dviračio praleidęs, bevažinėdamas po kaimus, rinkdamas dainas ir liaudies nstrumentų eskodamas... Esu tikriausiai nemažiau tūkstančio surinkęs, iš kurių kokį šimtą čia atsivežiau, o kitas — atidaviau archyvams...

— Čiurlionio ansamblio stilius yra arčiau kaimo interpretacijos, nors, žinoma, medžiagos, kaip ji čia surašyta, naudoti negalima: reikia ją scenai paruošti, išbaigti, duoti formą...

R. B.: Repertuaro sudarymas visada guli ant maestro pečių. Eilinio savo koncerto repertuarui mes tegalime panaudoti tik kokį ketvirtadalį, o daugiausia — trečdalį kitų mūsų kompozitorių stilizuotų ar harmonizuotų liaudies dainų...

O. M.: Daugelis mūsų kompozitorių nežino kanklių ar liaudies instrumentų technikos ir todėl jų darbais mes negalime naudotis...

A. M.: Nevienam atrodo, jog paimti kito harmonizuotą dainą ir ją mūsų ansambliui pritaikinti yra lengvas dalykas. Iš tikrųjų taip nėra. Žinoma, jei kostiumas

(*nukelta į 10 psl.*)

ALTAI REFORMOS BŪTINOS

Akiračių nr. 6 esu rašęs, kad senoji mūsų išeivija, kuri skaičiumi yra dar gausesnė už naująją išeiviją, dėl savo senatvės visuomeniniame gyvenime jau nebėra aktyvi. Visos reikšmingiausios kultūrinės, visuomeninės bei politinės institucijos, joms vadovavimas, yra jau perėjęs į naujų išeivių rankas. Tos, kurios yra dar likusios, visuomeniniame gyvenime mažai beturi reikšmės arba dėl savo nepajėgumo (Susivienijimai), arba dėl savo suamerikonėjimo (seserų kazimieriečių ir marijonų įsteigtos vidurinės mokyklos).

Iš senųjų išeivių visuomeninių organizacijų tėra išlikusi tik Alta, bet ir ji su senais išeiviais tiek teturi bendro, kad ji yra jų įsteigta. Dabar jau ir jai vadovauja naujieji išeiviai. Ir ne tik kad vadovauja. Mažai bėra ir gyvų senų organizacijų, kurios sudaro Altą. Keisčiausia iš jų yra Amerikos lietuvių Romos katalikų federacija. Kas ji tokia? Liet. enciklopedijoj sakoma, kad tai „tautiniai kultūrinė", o Altos pirm. skelbė **Dirvoj** (II.10), kad tai politinė organizacija. Kas ją sudaro? LE rašoma, kad ji apima ALRK Susivienijimą, Amerikos lietuvių katalikių moterų sąjungą, Lietuvos vyčius, Lietuvių katalikų darbininkų sąjungą, Čikagos lietuvių labdarių sąjungą, Vargonininkų sąjungą ir Ateitininkų federaciją. Bet ar toji ALRK federacija gali atstovauti minėtoms organizacijoms Altoje? Jokiu būdu. Juk Susivienijimas, Moterų sąjunga ir Vyčiai Altoje patys turi savo atstovus, Darbininkų sąjunga ir Labdarių sąjunga yra jau mirusios organizacijos. Lieka tik Vargonininkai ir Ateitininkų federacija. Bet kodėl Ateitininkų federacijai ir Vargonininkams turi atstovauti kažkokia kita fiktyvi federacija? Juk At-kų federacija yra didelė, veikli organizacija, tai kodėl jai turi atstovauti kažkokia fikcija? Faktiškai Altoje veikia keli niekeno nerinkti katalikų politikieriai, prisidengę „Rymo Katalikų Federacijos" skraiste. Tokia, mat, ten demokratija. Yra ten ir daugiau fiktyvių organizacijų, kaip, pavyzdžiui, Katalikių moterų sąjunga. Jeigu ji iš viso dar gyva, tai ji veikia kaip senų moterėlių sąjunga. Bet ar tokia sąjunga gali dar ką reikšti ir politiniame darbe?

Rimtai galvojant ir rimtai dirbant, būtų galima sudaryti ir rimtą JAV-ių gyvoms lietuvių organizacijoms atstovaujančią tarybą. Kadangi Altos tikslai yra politiniai, tai ją ir turėtų sudaryti politinės-visuomeninės organizacijos. Šiuo metu lietuviai katalikai turi tik keturias faktiškai veikiančias visuomenines organizacijas: Krikščionys demokratai ir Frontininkai (politinės) ir Vyčiai bei Ateitininkai (kultūrinės). Jeigu Altoje katalikai turi kelis atstovus, tai minėtos organizacijos kaip tik ir galėtų ten būti atstovaujamos. Jos galėtų ten veikti lygiai tokiu pat pagrindu, kaip ir visai tokio pat pobūdžio Tautinė sąjunga, Socialdemokratai, Santara-Šviesa ir kt. Vietoj senelių prieglaudoj tebegyvuojančios L. K. Moterų sąjungos Altoje turėtų būti dar gyvai besireiškianti Amerikos lietuvių moterų klubų federacija. Šitokiu pagrindu reformuota, gyvoms lietuvių organizacijoms atstovaujanti Taryba bent tuo tarpu būtų reikalinga ir naudinga, nes senajai išeivijai Taryba dar geriau žinoma, negu Bendruomenė.

Antra, šalia tos struktūrinės reformos reikėtų dar ir finansų tvarkymo reformos. Alta juk nėra pati sau tikslas. Ji nėra ir svarbiausia išeivijos politinė organizacija. Kaip visiems žinoma, svarbiausiems politiniams darbams vadovauja Vlikas. Tiems jo vadovaujamiems darbams ir lėšų reikia daugiausia. Jų daugiausia sutelkiama Jungtinėse Valstybėse, bet Alta surinktų lėšų Vlikui skiria tik labai mažą dalį — trečdalį ar net ketvirtadalį, o tris ketvirtadalius sunaudoja pati, nors pagal dirbamus darbus turėtų būti priešingai.

Kadangi Alta veikia jau 30 metų ir kasmet surenka mažiausia po 30,000 (faktiškai daugiau) dolerių, tai per 30 metų ji surinko apie milijoną dolerių. Per 25 metus ketvirtadalį, geriausiu atveju, atskaičius Vlikui, Altai lieka mažiausia 750,000 dolerių. Kas už tokią sumą padaryta? Keletą metų (iki 1951) Alta prisidėjo prie biuletenio (Lithuanian Bulletin) leidimo, o vėliau išleido bene porą brošiūrų. Truputį kainavo Kersteno komiteto darbas. Tai berods ir viskas. Tuo tarpu šimtai tūkstančių išleista administracijos reikalams. Už minėtą sumą per visą tą 30-ties metų laiką buvo galima išleisti eilę gerų informacijos bei kitokių veikalų. Pavyzdžiui, tas pats prof. K. Pakštas, kuris už kelių tūkstančių dolerių algos skurdo įvairiose kolegijose, būtų už tą pačią kelių tūkstančių algelę parašęs ne vieną rimtą knygą, reikalingą kovai už Lietuvos laisvę. Bet Altos žmonės nei patys nieko nepajėgė padaryti, nei kitų nekvietė, nors po karo tokių žmonių čia atsirado šimtai. Tai **nedovanotinas ir stačiai gėdingas** padėties neišnaudojimas. Turtinga senoji išeivija negalėjo pasamdyti nė vieno gero specialisto, nė vieno mokslininko Lietuvos interesų gynimo reikalui! Ji mokėjo algas tarnautojams, kurie nesugebėjo nė kelių puslapių parašyti. Bet ar ne tas pats kartojasi ir šiandien? Yra ir dabar žmonių, galinčių paruošti svarbių leidinių politiniam reikalui, kad ir rimtam veikalui apie lietuvių tautos genocidą, bet Alta tenkinasi senų paveikslėlių parodėle.

Trumpai kalbant, Altai reikia dvejopos reformos — struktūrinės (bazuotis tikrom, gyvom organizacijom) ir finansinės (sutelktas lėšas naudoti naudingesniems, negu iki šiol darbams). Tą reikalą turi rimtai apsvarstyti Altą sudarančios organizacijos bei visa visuomenė, kuri per Altą skiria savo auką Lietuvos laisvės reikalui. Lėšos turi būti naudojamos tikrai pozityviam, išliekančiam darbui, o ne vien pasivažinėjimams ir posėdžiams. Tai nėra juk kelių vyrų išmonės reikalas.

A. Daugvydas

VARŽYBOS DĖL KEVALO

Tarybininkų su bendruomenininkais susikibimai dėl vietos siaurokame mūsiškės politinės veiklos darželyje primena anuomet — prieš beveik 40 metų, Kaune — kilusius murmėjimus vienų prieš kitus: tarp šaulių ir jaunalietuvių vadų. Tik tie buvo ėmę vieni į kitus šnairuot dėl vietos ne politinės, o kultūrinės veiklos laukuose.

Taikos (arba „nei karo, nei taikos" su lenkais) metu šauliams ne tiek daug kas tebuvo veiktina karinėj srity, todėl jų dėmesys nukrypo į antrinį uždavinį, būtent, į kultūrinį tautos auklėjimą, kuris vyko daugiausia choruose, orkestruose, vaidinimuose, sportuose, kitaip sakant, — „šokiuose ir žaidimuose". Tai buvo ne tik naudinga, bet ir patrauklu, tad šaulių gretos augo net geriau, negu karo metu.

Su ta aplinkybe labai akivaizdžiai susidūrė aštuoneriais metais už šaulius vėliau sukrutę telktis jaunalietuviai, tautininkų srovės jaunimo sąjunga. Jiems tie „šokiai ir žaidimai" buvo ne antrinis, o pirminis ir beveik vienintelis veikimo pavidalas. Tačiau šiame veiklos lauke didžiu-

TIK VIENĄ KARTĄ GYVENIME . . .

(atkelta iš 9 psl.)

pasiūtas storam žmogui jį dar galima persiūti ir plonesnei figūrai, tačiau jeigu jis jau dailiai nuaugusiai figūrai pritaikintas — jo nebepersiūsi naujos medžiagos nepridėjęs...

O. M.: Mes su Alfonsu dažnai pasitariam. Aš galiu praktiškai patarti, pasakyti, kas kanklėmis įmanoma atlikti... Kiti kompozitoriai tokios galimybės neturi...

R. B.: Liaudies dainų aranžiravimas yra didelis ir įdomus darbas, kuriuo betgi mažai kas domisi. Tai gili ir plati sritis, nemenkesnė negu tų dainų harmonizavimas... Ir kūrybai čia yra labai daug vietos...

— Kaip Čiurlionio ansamblį lygintumėte su kitais mūsų chorais ar čionykščiais kitų tautybių panašiais meno ansambliais?

A. M.: Kiti chorai naujas kompozicijas dainuoja visiems chorams įprastiniu stiliumi ir forma. Tokio vieneto, kuris liaudies dainas interpretuotų taip, kaip Čiurlionio ansamblis, čia kaip ir neesu užtikęs... Nedidelė latvių mergaičių grupė Filadelfijoje yra gal būt vienintelis man žinomas interpretacinis vienetas, kurį būtų galima lyginti su Čiurlioniu, nors labai gerus tautinius chorus čia pat Klivelande turi ir ukrainiečiai, ir belarusai, ir vokiečiai. Kitos tautybės turi daug stiprių ir gerai išlavintų chorų, nes jų chorinės tradicijos yra senos ir giliai įsišaknijusios. Tradicijų senumas labai daug reiškia, žmonių prisirišimas prie chorų... Latviai neseniai čia atšventė šimto metų nuo pirmosios dainų šventės sukaktį... Vokiečiai didžiuojasi, būdami kokio nors choro nariais. Senas chorines tradicijas turi ir čekai, ir švedai, bet jų neturi lenkai, rusai, italai, nors yra daug balsingesnės tautos, su dideliais liaudies dainų lobynais...

— Kalbėjomės apie išvykas į kitus kraštus, o ar apie išvyką į Lietuvą nepagalvojate? Apie tenykščio ansamblio „Lietuva" pasikvietimą gastrolėms šiame krašte?..

R. B.: Tokio ansamblio kaip „Lietuva" atvykimas čia būtų tikrai įdomus įvykis... Jie juk ten sėdi ant liaudies meno aruodų, ir būtų įdomu išgirsti, ką iš to sugeba padaryti... Mūsų nuvykimas į gimtąjį kraštą dabartinėmis sąlygomis būtų neįmanomas... Mes, žinoma, su jais vargu ar galime lygintis... Kad ir dėl balsinės medžiagos: jie renkasi iš tūkstančių, o mes čia nė šimtų norinčių ir galinčių nebeturime... Jie iš to gyvena, o mes turime pašvęsti nuo tiesioginio darbo atliekamas valandas... Jiems dainas rašo ar harmonizuoja daug jaunų, energingų kompozitorių, irgi vien iš muzikos pragyvenančių... Daugelis tenykščio ansamblio dalyvių yra lankę ar baigę konservatorijas, o mes visi šimtaprocentiniai mėgėjai... Bet, jei sąlygos būtų, manau, važiuotumėm... Ir pasisekimą, esu tikras, turėtumėm nemažą... Su mūsų tikru ir nuoširdžiu atsidavimu dainai, nenaudą nedaug kas gali lygintis, o tai irgi nemažai reiškia... Man net šiurpas per nugarą nueina pagalvojus, kaip norėčiau tokį ansamblį kaip „Lietuva" čia pamatyti ir išgirsti... Gyvą, ne plokštelėse...

A. M.: Gimtajame krašte auga daug stiprių naujų talentų. Jeigu jie galėtų tikrai laisvai kurti — turėtumėm nepaprastai puikios kūrybos... Mes džiaugiamės jų darbais ir dainuojame jų kūrinius, jeigu tik jie mūsų dvasiai priimtini... Juk ir jie, kaip ir mes, kuria tai pačiai tautai...

Dar ilgai šnekamės... Su nostalgija vartome trejetą didžiulių, storų, laikraštinio formato albumų su gausybe iškarpų, atsiliepimų apie Čiurlionio ansamblio pasirodymus... Lietuvių, o taipgi ir Europos ar Amerikos kraštų spaudoje... Angliškai, vokiškai, prancūziškai, ispaniškai... Jau gerokai po vidurnakčio, o dar vis dalinamės įspūdžiais, ateities viltimis... sėdamės prie gausiai skaniais valgiais apkrauto stalo, vaišingų šeimininkų raginami... Ir kalbos, atrodo, visiems užtektų dar daugeliui vakarų, daugeliui pašnekėsių... Jei tik tas laikas stabtelėtų, ar bent sulėtintų savo negailestingus žingsnius...

ma vietos jau žymiai anksčiau buvo užimta pavasarininkų (katalikiškos jaunimo sąjungos), o kiek vėliau itin žymiai užimta ir šaulių. Taigi buvo ankštoka. Jaunalietuvių alkūnės ėmė susidurti su šaulių alkūnėmis kartais kiek stipriau, negu derėtų draugingame lygiai patriotiškų organizacijų sambūvyje. Mat, jaunalietuviai jautėsi, kad — ypač, kaip buvo sakoma, tautinės linkmės eroje — tik jiems dera kultūriškai auklėti jaunąją kartą, vadovaujantis gryna grynutėle tautine (tautininkiška) ideologija. O kas tie šauliai? „Konglomeratas". Ten gi galėjo būti ir iš tikrųjų buvo visokių pažiūrų ir srovių žmonių, nes tai buvo, kaip dabar sakom, bendrinė patriotinė organizacija ir tiek.

Betgi net tautininkų valdžia tam „konglomeratui" įstatymu suteikė ypatingą padėtį valstybėje, užtikrino jam gana geras — net ir kultūrinio — veikimo sąlygas. Jaunalietuviai, nors valdžios širdžiai daug mielesni, nors jos tėviškai globojami, tokio oficialaus pripažinimo, kaip šauliai (arba skautai) neturėjo. Kultūrinėj veikloj jiems teko lenktyniauti su geresniuose plotuose geriau įsitvirtinusiais varžovais. Tai jie ir ėmė murmėti: ko tie šauliai kišasi į kultūrinę veiklą! Jei šauliai, tai tegu ir moko šaudyt, o dainuot, šokt, vaidint, sportuot tegu visi eina pas mus, jaunalietuvius!

Nieko iš to murmėjimo neišėjo. Šaulių teisių kultūrinės veiklos laukuose niekas nesiaurino, ir jaunalietuviams teko tuose laukuose savo pastangomis įsitvirtinti. Ir įsitvirtino, vietomis beveik taip, kaip šauliai, vietomis gal net ir geriau. Ir viskas išėjo bene geriau, negu būtų buvę, jei tik vienai kuriai iš tų sąjungų būtų buvęs suteiktas kultūrinės veiklos monopolis.

Bet jaunalietuviuose kilęs apetitas tokiam monopoliui gauti buvo suprantamas: **objektas** buvo apčiuopiamas ir svarbus. Tai buvo įtaka bent keliolikai dešimčių tūkstančių jaunimo, o tolimesnėj perspektyvoj — lemiama įtaka tautoj ir valstybėj. Pasiseks ar ne, tokios įtakos siekti verta.

Visiškai nematyt tokio masto **objekto** mūsų Tarybos ir Bendruomenės „apsistumdymuose". Varžomasi dėl teisės įtaigoti Amerikos valdžią Lietuvos reikalais. Taryba, tam tikslui prieš 31 metus susikūrusi, tariasi tą teisę monopoliškai įsigijusi pirmumo bei senaties pagrindais ir nėra linkusi jąja su kuo nors dalintis. Be to, viršūniniai Tarybos pareigūnai tariasi paveldėję ir beturį neprilygstamo prityrimo bei kompetentingumo ta teise naudotis. „Pašaliečiai" galį tą valdžios įtaigojimą tik sukliudyti ir sugadinti.

Bet teisė kreiptis į Amerikos valdžią Lietuvos reikalais iš tikrųjų yra visiems — ypač Amerikos piliečiams — vienoda. Betkas gali su valdžios pareigūnais apie tai kalbėtis, — jeigu tik tie klauso. Ir vien tik tie pareigūnai galėtų sukurti tos teisės „monopolį", jei pareikštų, kad jie tais reikalais sutinka kalbėtis tik su tuo ir tuo ir niekuo kitu. Tarybai niekas tokio „monopolio" nesuteikė, tai čia ir nėra dėl ko su Taryba grumtis.

Kitas klausimas, tai ar tie valdžios įtaigojimai Lietuvos reikalams toki svarbūs, kad būtų verta labai varžytis dėl to, kas juos atliks. Po trijų tų žygiavimų į Vašingtoną dešimtmečių, jų balansas — **gražus kevalas**, sulipdytas iš nesuskaičiuojamų paguodos bei padrąsinimo žodžių, bet tik kevalas, be gyvybingo branduolio. Ir nėra pagrindo tikėtis, kad kas nors rengtųsi numatomoje ateityje dėti kokį nors branduolį į tą kevalą. Tai kam, iš tikrųjų, Bendruomenės vadovams ar kitiems Lietuvos ateitim besirūpinantiems veikėjams būtinai veržtis prie to kevalo lipdymo, kai jo tuščiaviduriškumas verčia itin atidžiai dairytis, argi nėra dar ir kur kitur glūdinčių mūsų tautinio gyvybingumo branduolių, kuriuos būtų svarbu ne tik išsaugoti, kad nesuvystų, bet ir laistyti, kad daigais sužaliuotų? Tegu sau Taryba, kad ir neturėdama monopolizuotos teisės laikyti vien tik savo pirštą prie Lietuvos reikalų pulso Vašingtone, bent **de facto** ir toliau pasilaikys sau tą galimybę: jos tenai tam reikalui pakanka.

Jei kas mano, kad Taryba Vašingtone „nekovoja", o tik „taikstosi" su valdžios pareigūnų nusiteikimais, tai bene turėtų prisiminti, ką generolas Eisenhoweris dar 1945 metais Vliko delegatams pasakė: „Negi jūs norit, kad mes skelbtumėm karą rusams dėl Lietuvos?" Tie nusiteikimai Vašingtone tebegalioja, ir į tą sieną atsitrenks kakta betkuris kovotojas, vistiek, ar tai bus Bobelis, ar Valiukas, ar Nainys, ar Volertas, ar net ir Mažeika... Tai kurių galų jiems rungtyniauti dėl teisės kaktą prasiskelti?

Jei — dėl visa ko — ir verta prie tos sienos dar budėti, tai tegu Taryba ir lieka ją saugot taip, kaip jai geriau išeina. Tebūnie tai nekliudomas Tarybos politinės veiklos darželis. O už to darželio tvoros — plačiausi gi laukai, be jokių ežių tarp „politikos" ir „kultūros": begalinė daugybė uždavinių juose Bendruomenei. Tik bėda išeitų, jei tie platūs laukai būtų „šturmuojami" be atodairos. Čia dar tiek daug tolimų atstumų uždavinių, o dar daugiau pasirengiamųjų darbų. Dievaži, neverta gaišti laiko ir aušinti burnų dėl Tarybos taip atkakliai ginamo kevalo.

V. Rastenis

TENDENCINGAI RAGUOTA IR NAGUOTA RECENZIJA

1971 m. liepos 30 d. **Dirvoje**, skyriuje pavadintame „Kūryba ir mokslas" buvo atspausdinta Jurgio Gliaudos recenzija „Naujas **Metmenų** numeris, bet...". Nors straipsnis tiesiog persunktas šiam rašytojui būdingu aukštu tonu ir persūdytas gilios, viską kiaurai pramatančios erudicijos pretenzija, tačiau, jeigu ne plačiai žinomo rašytojo, daugkartinio **Draugo** romanų ir **Dirvos** novelių konkursų laureato pavardė, imtum ir pamanytum, kad kalba vienas iš anonimų, inicialininkų ar slapyvardininkų, per paskutiniuosius pora metų **Dirvos** ir poros kitų laikraščių puslapiuose atkakliai siekiančių bet kokiomis priemonėmis suniekinti eilę nors ir mažiau už šios recenzijos autorių težinomų, bet vis dėlto rimtų ir talentingų lietuvių kūrėjų, mokslininkų ir veikėjų, išdrįsusių veikti ar galvoti kiek kitaip, negu pageidautų šių laikraščių ideologinės linijos.

Jurgis Gliauda, atrodo, kalba **Dirvos** redakcijos, ar kitos kurios grupės vardu, nes visur naudoja daugiskaitą. (O gal jis dar tebegyvena imperialistinės Rusijos dvasios prisiminimais: „Mes — Jo Didenybė caras Nikalojus..."). Recenzijos pavadinimas yra kiek klaidinantis, nes užsimota žymiai plačiau:

„Išdrįstame, sakome, išdrįstame kalbėti apie bendrą leidinio temą, kiek ji sueina su visuotinėmis išeiviškomis temomis, skambančiomis dusliau ar ryškiau kultūrinio bruzdėjimo labirintuose."

Taigi straipsniu pasišaunama apžvelgti **Metmenų** nueitas kelias, susikurtas veidas ar bent jo būdingieji bruožai. Vadovaudamasis keisčiausios logikos pagimdytais samprotavimais, niekuo neparemtus išvedžiojimus pristatydamas neginčyjamais faktais, J. Gliauda padaro visą eilę, švelniausiai tariant, gana kurijoziškų išvadų:

* „**Metmenys**, kaipo reiškinys, yra **Literatūros lankų** išvestinė."

* „**Metmenys** užsiaugino du savo sparnus, (...). Tai **Aidai** ir kultūrinis **Draugo** priedas."

* „**Metmenims** artimi **Akiračiai** (...) spontaniškai gimė (...) kada dalis sukilėlių įsteigė savo monarchiją."

* „Būdami savanoriško geto struktūros, vienuolyninės prigimties, **Metmenys** turi savo tradicijas, savo himnus, savo perdėtinius ir savo relikvijas. (...) Kiekviename numeryje pietiškai (pamaldžiai) (...) vis su lemon pledge vaksu pablizginami karstai, kad tik jų neapneštų natūralios užmaršties dulkės".

* „Šitas lemon pledge metodas (...) tai nelyginant tas pats, kas yra socialistinis realizmas tarybinėje literatūroje. (...) Toks lemon pledge metodas paveržia žurnalą panešėti į tuos leidinius, kuriuos gauname iš anapus."

Jeigu kuriam **Metmenis** pažįstančiam **Dirvos** skaitytojui viršuje cituoti J. Gliaudos teigimai pasirodys tikslūs ir teisingi, tokiam skaitytojui, manau, nebeatrodys kontradiktiškas nė rašinį išprovokavusio **Metmenų** nr. 21 įvertinimas:

„Turinys įdomus, netgi patrauklus. Jis mirga vis lūžtančiais dėstymo būdais. Vienur tai perdėm senamadiškas (romano fragmentas), kitur arogantiškas (vertinimai), trečiur atodūsiškai-sacharininis ir daugiur faktinis, bet nepilnos informacijos savo tūryje."

Ypač J. Gliaudą erzina „piktybinės vertintojų tendencijos". „Savasis žurnale visas bus pristatytas su baigtinio ir atsiekto rezultato akcentu. (...) Nesavasis, sustojęs už vienuolyno sienų, pastebimas po abejonės klaustuku."

Galutinė išvada aiški, ir gal būt vienintelė, su kuria, manau, sutiks ir pats žurnalo vyr. redaktorius dr. Vytautas Kavolis: „Žurnalui reikia jaunų veidų ir šviežių vėjų". Kaip gi nesutiksi? O kuriam gi leidiniui egzilėje viso to nereikia? Kuris gi bus tais „jaunais veidais ir šviežiais vėjais pertekęs? Ko reikia, tai reikia. Tai kiekvienas žino. Tik nežino, kur juos surasti... Jurgis Gliauda, betgi, **Metmenims**, atrodo, dar pramato šviesesnę ateitį, nes pranašo balsu taria: „Yra nujautimų, kad rūmų revoliucijos pradai kaupiasi (...), nes tai natūralus išžengimas iš mirties taško." Dr. Vytautas Kavolis tikrai negalėtų nieko bekaltinti, jei po šitokio įspėjimo savo rūmų neapstatytų budriomis sargybomis... Gliauda juk aiškiai pasakė...

Būdamas vienas iš tų, kurių pavardė nuolat figuruoja **Metmenų** metrikose jaučiu pareigą jeigu ne redakcijos, tai bent savo vardu rašytojui Jurgiui Gliaudai padėkoti už jo dėmesį žurnalui. Išdrįstu tik didžiai suabejoti jo išguldomų faktų tikslumu, svarstymų logiškumu ir išvadų verte. Išdrįstu suabejoti ir rašiniui skirta vieta po „Kūrybos ir mokslo" stogu. Šios mintys, manau, žymiai laisviau jaustųsi kitame **Dirvos** skyriuje „Pogrindžiu" vadinamame. O ir visus žurnalui ir jo bendradarbiams recenzento skiriamus epitetus a la: senamadiškas, arogantiškas, piktybinis ir pan. tiesą sakant labai knietėtų grąžinti siuntėjui, su nepikta šypsena. Tik gal tai jau būtų prasilenkimas su mandagumo taisyklėmis. Nes reklama **Metmenims** visdėlto buvo padaryta... Mat, yra autoritetų, kurių palankus atsiliepimas vertinamąjį priverstų nejuokais susirūpinti. Šiuo atveju J. Gliauda, manau, **Metmenis** suramino, įtikino, kad einama teisingu keliu...

Algirdas T. Antanaitis

ŠIENAPIŪTĖ

KUR DU PEŠASI, LAIMI TREČIAS

Kazys Almenas, Šienapiūtė. Romanas. Išleido Vaga, Vilniuje, 1970. 485 teksto psl. ir rašytojo pristatymas (Vyt. Kazakevičius). Viršelis ir aplankas dail. V. Kalinausko. Tiražas 25,000.

Gyvenimas naujame Almeno romane — toli gražu ne kekė vyšnių. Greičiau tai sauja supuvusių šungrybių, išaugusių chaotiškame aštuonioliktojo šimtmečio Lietuvos kemsyne. Tai laikotarpis nedaug ką ankstyvesnis už tą, apie kurį, „povo plunksną danguj pamirkęs", rašė ir Adomas Mickevičius. Almenas, nors irgi tremtinys, rašo be ilgesio ir mirko savo plunksną nuodingame žmogiškos prigimties ir istorijos faktų pažinime. Iš to neseka, kad Almenas cinikas arba pesimistas. Jis tik rašo nuotykių romaną, reikalaujantį painios, įtemptos intrigos, o kaip tik to meto bajorų tarpusavio peštynės duoda daug tokiai intrigai medžiagos.

Pešasi romane bajoras Dabulskis su bajoru Giedraičiu, dėl Skaudvilės lankos, priklausančios ne jiems, bet per karą ir marą sunaikintam Sidabravos kaimui, kuriame visi mano, nebeliko nei vieno gyvo žmogaus. Abu dideli dvarponiai degtine, pažadais ir grasinimais suburia apie save smulkią apylinkės šlėktą, kuri, didžiūnų labui, ir skaldo viens kitam pakaušius. Be to, Dabulskis dar turi ypatingai suktą intrigantą, savo ūkvedį Nariušį, kuris nuolat audžia gudriai suraizgytus, šlykščius voratinklius Giedraičiui supainioti, apšmeižti, sunaikinti.

Nariušio planas — pakišti, per išdavikus, Giedraičio namuosna, ir dar pas miestelio smuklininką, neva bažnytinius indus, kad šie vėliau atsirastų, ir tada visi Giedraitį apšauktų šventvagiu, netinkančiu į seimelį. Tas pasalų darbas gerai sekasi, spąstai jau paruošti. Tuo tarpu Giedraitis atsiveža iš toli ir savo „slaptą ginklą" — smulkų vaikiną, pavadintą Jaks-Tyriu (sena bajoriška pavardė, pražuvusi Skaudvilės apylinkėse per marą; jų žemės dabar Giedraičio rankose). Jaunuolis mažas, plonas, turi ploną špagą, ir nieks, išskyrus Giedraitį, nežino, kad jis yra tobulas, mirtinas fechtuotojas. Giedraičio planas: sudaryti eilę situacijų, kuriose Jaks-Tyris būtų iššauktas dvikovon ir išskerstų visus svarbiausius Dabulskio žmones, galbūt net ir jį patį.

Bet ir Giedraitis su Jaks-Tyriu nežino poros labai svarbių, lemtingų dalykų. Giedraitis mano, kad tas jo atvežtasis fechtuotojas tai tik nereikšminga figūra, berods, ar ne italų kilmės, buvęs kunigaikščio Čartoriskio kareivis. Iš tiesų, gi šis vyrukas yra Sidabravos kaimo paskutinis palikuonis, ištrūkęs gyvas iš Giedraičio šunų ir jo medžiotojų, kada pastarasis, būktai kraštą nuo švedų likučių ir svieto perėjūnų valdydamas, žudė žmones, kad paglemžtų jų žemę. Ištrūko dar vaikutis, vos gyvas, prisiplakė prie kariuomenės, išmoko špagą vartoti, ir prisipildė neatlaidaus keršto troškimo. Savo ruožtu, Jaks-Tyris nežino, kad, būtent, Giedraitis jį tada medžiojo, o mano, jog tuo kaltas Dabulskis (mat, šis turi pasigrobęs Giedraičio šunis) ir užtat mielai Giedraičiui talkininkauja.

Praleisim įvairius tų intrigų smulkesnius šunkelius, o taip pat ir platesnius įvykių rėmus, bajorų seimus, seimelius, rusų įsibrovimą į kraštą, Lietuvos-Lenkijos karalių likimą, ir t.t., įskaitant net ir meilės momentą, kuris knygoj, jei ir egzistuoja, tai daugiau pats iš savęs tyčiojasi. Išeina, galų gale, taip, jog abiem bajoram jų intrigos puikiai pasiseka. Žūsta nuo Jaks-Tyrio špagos svarbiausi Dabulskio sėbrai, o, galų gale, ir jis pats, kai tuo tarpu Giedraičiui pakišti bažnytiniai indai nukreipia prieš jį, kaip šventvagį, jo paties šlėktas, Jaks-Tyris, atpažinęs savo samdytoją kaip tikrąjį jo buvusį kankintoją, sukapoja ir jį su savo špaga, nuogą ir išpurtusį, kaip kraujo prigėrusią erkę, pirtyje. O tada jau, kaip padoriame romane pridera, tas buvęs, šunų medžiotojas bedalis Marius Jaks-Tyris veda Giedraičio našlę ir tampa visos apylinkės šeimininku, atsiimdamas su kaupu Sidabravos kaimo palikimą.

Taigi, romane, kaip pats Almenas, dar jį planuodamas, žadėjo, labai daug „nuotykių ir kardų žvangėjimo". Nežiūrint to, nesijaučia vientisos, dinamiškos veiksmo eigos, pastoviai, su vis didėjančiu įtempimu, augančios iki galutinės katastrofos ir išsisprendimo. Tam yra bent keletas priežasčių. Visų pirmą — dramatiškas veiksmas, kova, pratrūksta romane tik atskirais momentais, šiaip jau didžiąją knygos dalį sudaro sąmokslų mezgimas, pasiruošimai. Dabulskis girdo, girdo šlėktą ir vis ragina eiti Giedraičio triuškintį; Nariušis kepa, kepa Ostijas, paslapčiomis savo kambary; išdavikas Sėlis vis slankioja nakčia palangėmis; Jaks-Tyris amžinai praktikuojasi su špaga, duris užsidaręs, Giedraitis vis maudosi ir maudosi pirty, naujas niekšybes planuodamas. Skaitytojo įtempimas kyla netiek iš noro sužinoti, kas bus toliau, kiek iš nekantraus laukimo, kada gi kas nors bus. Kad nepabostų laukti, Almenas teikiasi sudominti ir skaitytojo intelektą ironiškais kontrastais struktūroje. Kai kurie iš jų gana akivaizdūs, pavyzdžiui tai, kad fiziniam veiksme pats baisiausias, Jaks-Tyris, seniems Taras Bulbos tipo kareiviams išrodo ypač neįspūdingas: mažytis, kaip žaislelis, kaip ir jo špaga. Kiti kontrastai pilni pikto jumoro: Nariušis, tas, kuris monstrancijas ir Ostijas nori Giedraičiui (ir dar jo žydui mieste!) pakišti, yra pats jezuitų auklėtinis, vos ne dvasiškis, taigi, tokių dalykų žinovas. Dar galima įžiūrėti ir filosofiškų ironijų (daleidžiant, kad Almenas jų ten siekė), būtent, tame fakte, kad abu keršto ir neapykantos įrankiai patys savimi yra žmogaus žiaurumo aukos. Jaks-Tyris yra našlaitis, Giedraičio auka (ir dabar jo tolimesnių piktadarysčių įrankis), o jau Ostija, nors ir Nariušio sufalsifikuota, visgi savimi primena didžiąją istorijos Auką — Kristų.

Panašių „pikantiškų" ironijų yra ir daugiau, bet ir jos nevisuomet pajėgia nustelbti pilką nubodulio skonį burnoj. Mat bėda ne tik tame, kad veiksmas vyksta sporadiškai, kaip amerikietiško futbolo žaidime, bet ir tame, kad patys veikėjai nelabai pajėgia skaitytoją užangažuoti, būti svarbūs. Paprastai romanuose vis taip išeina, kad gerieji personažai būna blankūs, dirbtini, o blogio atstovai įdomūs, pilnakraujai, net romantiški. O su Almeno romanu atsitiko atvirkščia nelaimė — pas jį neįdomūs niekšai, o be to, jų ir labai daug. Gerųjų gi charakterių kaip ir iš viso nėra, nes pats Jaks-Tyris, nors ir išpildo „keršto angelo" rolę, visvien atrodo kažkaip mechaniškas, kartais bukai, beprasmiai, be sielvarto žiaurus, o kartais priešingai — isteriškas žudikas (jis net šunis su špaga bado!), kamuojamas košmariškų prisiminimų, stovintis ant pamišimo ribos. Aplamai, Almeno charakteriai atrodo daugiau kaip veiksmo eigos nešėjai, negu tikri žmonės, dėl kurių likimo sunku sielotis. Virš visa to, autoriaus nuolatinis ironiškas tonas kažkaip nuvainikuoja, sulygina ir niekšus ir geriausius iki nesvarbumo.

Net iš fizinės išvaizdos knygos charakteriai neindividualūs tuo, kad ateina tiesiai iš populiarių romanų tradicijų, kaip stereotipinės figūros. Dabulskis, pavyzdžiui, gobšus, apsirijėlis ir kvailas girtuoklis, taigi ir storas jis neišpasakytai, ir dar su plika galva. Giedraitis irgi ne ką menkesnis — toks senas profesionalas karys-banditas su apdribusiu pilvu. Tuo tarpu sukčius Nariušis, kaip tokie visad būna, yra liesas, susisukęs, pakumpęs ir visada dėvi juodai. Jaks-Tyris, herojus, gracingas ir elegantiškas, bet irgi plonutis, kaip šakelė. Skaitytojui lieka tik toks šaltas malonumas stebėti autoriaus simetrišką konstrukciją: plonas ir storas, iš vienos pusės, prieš ploną ir storą, iš kitos. Toks įdomumas greit praeina. Šiek tiek daugiau intriguoja tai, kad Jaks-Tyrio figūra primena du visai skirtingus literatūrinius modelius. Visų pirma, jis atrodo labai panašus į Henriko Sienkevičiaus mažytį, smulkutį, bet nenugalimą fechtuotoją Pan Wołodyjowski, jo garsiojoj trilogijoj, aprašančioj irgi panašų laikotarpį Lietuvos-Lenkijos istorijoj. Paskui gi, šis atėjūnas, nepažįstamas, iš pradžių neįvertintas, paskui pabaisėtinas Jaks-Tyris tampa itin artimas amerikoniškųjų „westerns" standartiniam tipui, samdomam žudikui, „professional gunslinger". Iš tiesų, visos romano situacijos chaotiškumas, žudynės ir plėšimai, žmogaus ir Dievo įstatymų bejėgiškumas, labai primena Amerikos „laukinius vakarus", iš kur atėjo visi kaubojiški filmai. Čia ir vėl smagu pasiskonėt ironija: Amerikos kruvina betvarkė buvo energingos, augančios tautos pereinamoji stadija, o pas Almeną matome žūvančios valstybės paskutinę agoniją.

Nežiūrint riboto savo užmojo — rašyti tik nuotykių romaną — Almenas visgi neatsitraukia visiškai nuo moralinės atsakomybės, kurią jam uždėda pačios knygoj vaizduojamo laikotarpio problemos. Pasilikdamas bešališkas kaip pasakotojas, jis vis dėlto daro sprendimus ir komentarus. Kai kurie iš tų komentarų yra apžvalginio tipo — apie valstybės žlugimą, apie lietuvių bei lenkų bajorijos savanaudiškumą, bailumą, principo neturėjimą, apie didžiūnų machinacijas skęstančiam valstybės laive, ir t. t. Čia Almeno nuomonės (jis tokiais atvejais dažniausiai kalba ne kurio charakterio lūpomis, bet autoriaus vardu) gana standartinės ir, tarytum, nepritampa prie pagrindinės paprasto nuotykių romano veiksmo linijos. Jei Almenas turėtų tokį šventą ir naivų tikėjimą, kaip kadaise Pietaris, tai būtų kas kita. Daug organiškiau su veiksmo eiga romane suauga tam tikra šaltai ironiška autoriaus moralinė pozicija, išreikšta vienu atveju šienapiūtės metafora, už kurios slypi liaudies žodis „ką pasėsi, tą ir piausi", o kitu atveju — knygos gale tiesog išsakyta patarlė „kur du pešasi, trečias laimi."

Romanas prasideda su Skaudvilės lankos aprašymu; atėjus šienapiūtei, susirenka jon Dabulskio ir Giedraičio šlėkta, su suvarytais baudžiauninkais. Vienu ypu tada krinta pradalgės ir rimbų smūgiai ant baudžiauninkų nugarų, kad šie greičiau savo pusėj piautų, daugiau užgrobtų, ir taip pat svyra kruvinos savitarpy besikaujančios šlėktos galvos. Vaizdas ironiškas iki groteskos, o kartu ir pamokantis: šienaujami nesantaikos vaisiai.

„Keršto angelas" Jaks-Tyris — tai lyg pasėta to paties šlykštaus godumo sėkla. Giedraičio šunys, mirties grąsa, įdiegė jame nuolat augantį kerštą, kuris galų gale

---

1971.7.8. *Draugo* vedamajame A. (loyzas) B. (aronas) be kita ko dėsto:

„Įvertindami „Šienapiūtę", Pergalė ir Literatūra ir menas labai skeptiškai pasisakė dėl jos literatūrinio lygio. Viešose diskusijose taip pat buvo pripažinta, kad knyga yra detektyvinio pobūdžio, be psichologinio gilumo, neparodanti lietuviškos buities. Tikriau, tai yra sulietuvintas Mafijos ar laukinių vakarų, kovojančių tarp savęs, žudynės, kur špaga visus šienauju. Taigi, vertintojai šiek tiek nukrypo nuo partijos linijos, kuri knygai išleisti davė leidimą ir tuo pačiu jau pripažino jos vertę".

Ar bereikia priminti, kad kiekviename sakinyje čia kyšo tendencija sunie-kinti romano autorių ir, viską traukiant ant savo kurpaliaus, su pirminiais šaltiniais nesusipažinusį skaitytoją sąmoningai apmulkinti. Juk iš tikrųjų „Šienapiūtę", vertino ne laikraščių redakcijos, bet individualūs recenzentai, Gražina Mareckaitė (*Pergalėje*) ir Rimantas Marčėnas (*Literatūroje ir mene*); jie pasisakė gana objektyviai, toli gražu ne „labai skeptiškai", bet, palyginti, santūriai (G. Mareckaitės recenzija buvo ištisai perspausdinta *Akiračiuose) ir apie* veikalo trūkumus kalbėjo daugiau iš idėjinio ar emocinio, o ne literatūrinio ar formalinio taško. „Psichologinio gilumo" ar „lietuviškos buities" parodyti Kazys Almenas savo istoriniame nuotykių romane, manau, nė nesistengė, taigi jeigu kas nors A. Baronui žinomose „viešose diskusijose" autorių dėl to rimtai kaltino — aiškiai prašovė pro šalį.

Trečiasis viršuj duotos citatos sakinys kiek perdaug sujauktas, kad leistų pilnai suprasti tai, ką A. Baronas bandė juo pasakyti. Jo įsivaizdavimu, atrodo, laukiniuose Vakaruose (ar Mafijoj?) buvo kažkada šienauta špagomis, ir K. Almenas savo „Šienapiūtėje" visa tai tik „sulietuvino". Žinoma, A. Barono reikalas kaip jam kas atrodo, tačiau, jeigu „sulietuvinimą", jis vartoja įprastine (laisvo vertimo, arba net nuplagijavimo) prasme, tai jau reikštų įžūlų įžeidimą romano autoriaus atžvilgiu ir, tokio užmetimo neįrodęs, A. Baronas turėtų apšnekamąjį autorių atsiprašyti.

Apkaltindamas tenykščius vertintojus „nukrypimu nuo partijos linijos", A. Baronas sėdasi sovietinio prokuroro kėdėn. Tikėkimės, kad tikrieji prokurorai prisimins A. Barono talentus ir pasireiškimus humoristinėje srityje ir jo neapgalvoto bei nepagrįsto iššišokimo nepriims už tikrą pinigą...

Ne humoristiškai, bet prokuroriškai skamba ir A. Barono „pranašystės", kuriomis jis stengiasi užbėgti už akių būsimiesiems tenykščiams ir čionykščiams K. Almeno romano recenzentams:

„Be abejo, reikia manyti, kad partija, ‚visų mokslų ir visų literatūrų šaltinis", su Lenino pagalba, nenusileis ir ieškos šiąpus ir anapus geležinės uždangos asmenų, kurie jos leidinį gintų. (...) Taigi po drąsių vertintojų, turės ateiti tokie, kurie „Šienapiūtę "girs, kad būtų pateisinti partijos minėti reikalavimai.

A. Baronui nepatinka, kad K. Almeno „Šienapiūtė" buvo išleista okupuotoje Lietuvoje. Tai jis galėjo drąsiai ir atvirai pasakyti, be užgauliojimų, įžeidinėjimų ir šantažiškų implikacijų, ir už tai niekas ant jo negalėtų perdaug pykti. Bet yla negalėjo neišlysti iš maišo. Po „kilnaus patrijotizmo" ir „religinių įsitikinimų" priedanga A. Baronui aiškiai pasirodė paranku nešvariai suvedinėti kokias tai sąskaitas.

Atsitiktinai gavome iš karto dvi recenzijas — ir be partijos pagalbos, ir spausdiname jas čia. Joms XXIV partijos suvažiavimo rezoliucijas pritaikinti ir recenzentų kišenėse partijos bilietų paieškoti paliekame tokių reikalų specialistui A(loyzui)B(aronui).

ŠIENAPIŪTĖ

ROMANAS BE HEROJŲ

„. . .*Greta Meko tvirtai stovi K. Almenas. Jo apysakėlės daugiausia Pergalėje, Gimtajame krašte ir tespausdinamos*“, — per akis *Naujienų* skaitytojams meluoja kažkoks B. Ja-kevičius straipsnelyje „Kultūrbolševizmas ar žioplumas?“, iš tikrųjų, gal netiek siekdamas įkasti šiam jaunam egziliniam rašytojui, kiek visokiausiomis nesąmonėmis (viena kitai prieštaraujančiomis) sumenkinti dr. R. Šilbajorio knygą „Perfection of Exile“. Knygą, kurios B. Ja-kevičius aiškiausiai net nepavartė, nes jeigų būtų bent pavartęs, būtų pastebėjęs, jog apie K. Almeno kūrybą ten net nerašoma. Dar daugiau: jeigu jam iš viso lietuvių literatūra rūpėtų, jeigu jis skaitytų egzilėje išleidžiamas lietuviškas knygas ar periodiką, turėtų žinoti, kad K. Almenas yra čia išleidęs keletą knygų, už vieną jų (dvitomį romaną „Upė į rytus, upė į šiaurę“) laimėjęs čionykštės Lietuvių rašytojų draugijos premiją, o jo „apysakėlės“ noriai spausdinamos netik literatūriniuose leidiniuose (*Aiduose, Metmenyse, Draugo* kultūriniame priede), bet ir laikraščiuose, neišskiriant nė *Naujienų*. Tačiau pradėjau *Naujienų* citata, anaiptol ne siekdamas išprovokuoti kokį nors ginčą, nes praktika seniai parodė, kad ginčai su fanatikais yra beprasmiški, o dėl to, jog jos antroji dalis yra gana būdinga tuo kad ji bent dalinai atstovauja pažiūroms rimtų tenykščių literatūros kritikų. O skamba ji šitaip:

— *Neseniai lietuviškas Gosizdat — Vaga išleido K. Almeno romaną „Šienapiūtė“, kur Almenas negailėdamas dažų* pagal generalinę liniją išpeikia Lietuvos dvarininkus. (Pabraukta cituojant).

— *Kur kas blogiau, kad liaudis vaizduojama paklusni ir tyli, susitaikiusi su savo likimu, kaip tos Giedraičio pirtį kūrenančios baudžiauninkės,* — B. Ja-kevičiaus mintį praplečia okupuotos Lietuvos recenzentas Rimantas Marčėnas *Literatūros ir meno* nr. 24., (1971), pridurdamas, kad tai ta pati liaudis, kuri „*kovojo už savo ir savo vaikų laisvę ir teises 1769, 1794, 1830, 1831, (. . .), kūrė puikias dainas ir pasakas apie prastų bernelių įveikiamus devyngalvius slibinus ar klastingus didžiūnus pergudraujantį ir į stiklo kalną įkopiantį Jonelį*“. . .

Ta pačia kryptimi kalba ir bene daiktiškiausiai ir išsamiausiai romaną recenzavusi Gražina Mareckaitė:

— *Romanas vis dėlto palieka ir kažkokį nepasotintą troškimą,* — rašo ji *Pergalės* nr. 2., 1971, užbaigdama žymiai taiklesniu kaltinimu rašytojui: . . . *per visus 500 romano puslapių neišdygsta joks šviesos proto ir gėrio daigelis, jokia tauresnė jėga — tegul ir tragiškai pralaiminti.*

Anos pusės recenzento R. Marčėno priekaištą rašytojui būtų galima pilnai suprasti. Bet tai priekaištas dėl autoriaus požiūrio į aprašomuosius įvykius, kurį recenzentas pavadina „atlaidžia ironija“, bent paviršutiniškai žiūrint gana teisingai pastebėdamas, kad „nepanašu jog patį autorių bent truputį jaudintų ano meto nacionalinės problemos“. Tačiau, kiek giliau pagalvojus, paskutinis užmetimas būtų tolygus pakaltinimui mūsiškio kandaus satyriko Antano Gustaičio, keliančio mūsų egzilinio gyvenimo negeroves. Patį pirmąjį priekaištą (dėl negatyvaus liaudies „vaizdavimo“ būtų galima atremti tuo, kad autorius čia kaltinamas už dalykus, apie kuriuos jis savo veikale *nerašė*, kad iš tikrųjų K. Almeno romane liaudis iš esmės *nevaizduojama*, o jeigu šiek tiek užgriebiama, tai taip ir lieka tolimajame fone, įžiūrimame daugiau ne eilutėse, bet „tarp eilučių“.

Daug sunkiau būtų pateisinti čionykščio „recenzento“ B. Ja-kevičiaus užmetimą, liečiantį Lietuvos dvarininkų išpeikimą, nes jis suponuoja, kad tokio „išpeikimo“ mūsų išsigimusi ano meto dvarininkija nenusipelnė. Darant šitokią prielaidą, čionykščiam recenzentui patartina pirmiausia atviromis akimis pasiskaityti visus prieinamus Lietuvos istorijos vadovėlius, o paskui ir „Šienapiūtę“, kurią rašydamas K. Almenas gerokai pasikniso Krokuvos ir kituose archyvuose. (Išvažiuodamas Lenkijon fizikos mokslų gilinti, autorius ne vienam draugui prasitarė, jog ten ieškosiąs medžiagos istoriniam romanui iš Lietuvos-Lenkijos unijos laikų).

Bet grįžkime prie paties reikalo. Pirmiausia: knygos neskaičiusiam, manau, būtų pravartu nors paviršutiniškai susipažinti su „Šienapiūtės“ turiniu.

Veiksmas vyksta Lietuvos-Lenkijos valstybėje, aštuoniolikto šimtmečio pirmojoje pusėje, taigi, galima sakyti, Žečpospolitos žlugimo laikais, kurie bent Lietuvai reiškė jos „tamsiuosius viduramžius“. Kazys Almenas pavedžioja skaitytoją ne vien Raudondvario ar Volčinės pilyse, Kauno ar Varšuvos gatvėse bei užkampių „knaipėse“, supažindindamas su seimelių farsais ir karūnacijos ceremonijomis, bet pristato ir tuometinius sąjunginės valstybės politikos tūzus (Čartoriskius, Potockius, Radvilas), užkulisiuose nekartą leisdamas pajusti ir pačių valdovų (Augusto III ar Stanislovo Leščinskio) valią ar bejėgiškumą. Žodžiu, atskleidžia vaizdą gal kiek per tirštintai, tačiau tiksliai apibūdintą jau minėto R. Marčėno recenzijoje: „*Nuo viršaus iki apačios sukiužusi valstybė primena didžiulį pelkyną, susidedantį iš daugelio dvokiančių balų, kiekvienoje baloje savi šliūžai ir savi bejėgiai buožgalviai.*“ Šios dvokiančios balos kvapas taip stipriai pajuntamas ypač dėl to, kad didžiųjų prožektorių šviesos K. Almeno romane krinta ant dviejų Lietuvos bajorų: Salaparaugės savininko „mylistos“ Mikalojaus Augusto Giedraičio ir Selionių dvaro valdytojo „dauggalio pono“ Jeronimo Kristupo Dabulskio. Jų tarpusavio rietenos, kruvinos kovos dėl „garbės“ ir pirmenybės, jų šlykščiausiu melu ir šantažu pagrįstos intrigos, iš tikrųjų, ir sudaro šio romano siužetą.

Pagrindinis visų veiksmų akstinas ar motyvas yra kerštas. Pagrindinis intrigos variklis — jaunas garsiųjų „Volčinės vilkų“ pulko karys Marius Jaks-Tyris, jo mylistos Giedraičio pasamdytas savo priešui Dabulskiui galutinai sutriuškinti, bet iš tikrųjų atvykęs su savo paties slaptais planais atkeršyti už motinos nužudymą. Sakau „intrigos variklis“, nes herojaus vardas jam netiktų jau vien dėl to, kad tai šaltakraujis, už pinigus parsiduodąs, profesionalas žudikas. Net jei jo tapimas „turtingųjų įrankiu“ (G. Mareckaitės žodžiais) gali būti pateisintas, kaip priemonė siekiant minėto tikslo, ir tai daugelio jo veiksmų skaitytojas negali jam atleisti — „emocijos tam priešinasi“. R. Marčėno taikliu pastebėjimu, nežiūrint, koks kilnus tas jo tikslas bebūtų, romane nupieštame „Mariaus portrete auka tampa budeliu, kerštas už motinos nužudymą netenka savo kilnios aureolės.“

Iš kitos pusės, Mariui netiktų nė antiherojaus etiketė, ne vien dėl to, kad jis iškristų iš šiandieninės literatūros suformuotos tokio personažo definicijos, bet ir todėl, kad daug kur skaitytojas, net be didesnių autoriaus įtaigojimų, pats to nejausdamas, stipriai „spaudžia nykštį“, trokšdamas Mariui sėkmės. Bent dalinai čia situacija būtų galima lyginti su šio „sporto“ morališkai neįstengiančio pateisinti žiūrovo atsitiktiniu patekimu į bulių kautynes. Žaidimo įkarštyje toks žiūrovas pats nepajunta azartiškai palaikąs toreadoro pusę. . .

Nors aprašomojo laikotarpio tyrinėjimui, kaip jau minėta, autorius nepagailėjo įdėti daug studijinio darbo, tačiau neatrodo, kad su „Šienapiūte“ jis pretenduotų į istorinį romaną, bent tokį, kaip mes esame iki šiol įpratę šį žanrą suprasti: išryškinantį svarbiąsias istorines asmenybes, jų charakterius, iš jų išplaukiančią lemtingų istorinių įvykių motyvaciją, jų eigą, priežastis, nulėmusias posūkius viena ar kita kryptimi ar pan. Iš tikrųjų, skyriai ar poskyriai, kuriuose žinomos istorinės figūros dalyvauja ar žinomi istoriniai įvykiai vyksta, kartais, R. Maršėno žodžiais tariant, netgi „organiškai nesijungia į kūrinio audinį“, ir tarnauja nebent fono autentiškumui paryškinti ar sutirštinti. Romanas būtų puikiausiai išsivertęs be platesnio išviršinio istorijos vyksmo aprašinėjimų skyreliuose k. a.: Interregnum, Karalius, Feldmaršalas, Dancigas, nieko esminio veikalui neduodančių, tik sulėtinančių jo veiksmą. Neabejočiau, jog ir atsirado jie daugiausia dėl to, kad autoriui buvo per sunku iškęsti, nepasidalinus su skaitytojais betarpiškų pirminių šaltinių studijų atidengimais, bent pačiam autoriui (tikiu ir didžiajai skaitytojų daugumai) šviežiais ir negirdėtais.

K. Almeno tikslas, manau, buvo duoti spalvingą, skaitytoją patraukiantį ir pririšantį nuotykių romaną, įprastinai skiriamą daugiau pramoginei negu „rimtajai“ literatūrai. G. Mareckaitė tvirtindama, kad „*romane apstu epizodų, kuriuose rašytojas priverčia savo skaitytoją užmiršti gausiai naudojamas literatūriškas stilistines banalybes, (. . .) ir, užgniaužus kvapą sekti romano įvykius*“ iš tikrųjų pripažįsta, jog K. Almenas savo tikslą pasiekė. Šitai dar patvirtina ir R. Maršėno prisipažinimas, kad „*knyga, nepaisant pasitaikančio stilistinio lėkštumo, perskaitoma vienu atsikvėpimu.*“ Betgi į pramoginę literatūra, mes esame įpratę žiūrėti šiek tiek iš aukšto, su neslepiamu ironišku šypsniu (gal dėl to, kad jos nė neturim, o neturim irgi, tur būt, kaip tik dėl to), todėl ir G. Mareckaitei „Šienapiūtę“ į šį žanrą nurašyti vis dėlto pasidaro lyg ir gaila: veikalas juk turi „*palyginti rimtą ir atsakingą požiūrį į istoriją (. . .), vertingų ir įdomių istorinių žinių, vaizdingo to meto papročių, vietovių, žmonių santykių aprašymo, sąmojingo politinių įvykių interpretavimo, pagaliau — įtaigių, rašytojo ‚iš Dievo malonės‘ plunksna parašytų gabalų.*“ O ir R. Maršėnas sutinka, kad „*jam per siauri pramoginės literatūros rėmai.*“

Kiek žinau paties K. Almeno požiūris į pramoginę literatūrą (nuotykių ar detektyvinius romanus) yra gerokai platesnis ir liberalesnis. Tačiau ne tai čia svarbu, o tai, kad „Šienapiūtė“, kokią etiketę šiam veikalui beužklijuotum, yra l i t e r a t ū r a, ko, atrodo, neužginčija nė vienas jau minėtų gimtojo krašto recenzentų, pagrinde knygą įvertinusių sąžiningai, siekdami objektyvumo, šalia trūkumų ir silpnybių (norint jų buvo galima ir daugiau rasti) iškeldami ir geruosius privalumus (kurių, mano manymu, romanas taipgi dar daugiau turi). Žinoma, iš kiekvieno rašytojo, kurio talentu pasitikima, visada galima daugiau reikalauti, bet ir tai, ką K. Almenas davė, yra nemažai.

Kuo K. Almenas „Šienapiūtėje“, romane, kuriame atskleidžiama „ištisai niūri, be prošvaisčių visuomenė“ (R. Marčėnas) tiek daugiau, tiek ir mažiau literatūriniai išprūsusį skaitytoją patraukia? Rašytojas turi itin lakią vaizduotę, išskirtiną talentą kurti įdomias situacijas, piešti spalvingus tipus ar charakterius, juos ryškiai individualizuodamas netik išoriniais aprašomaisiais brūkšniais, bet ir jų vidų atskleidžiančiais (o kartu ir veiksmą sparčiai stumiančiais) dialogais. Kontrastiškų spalvų veikėjai pastatyti į nekasdieniškas situacijas vysto neišvengiamus, bet gana logiškus, retai kada abejonių skaitytojui keliančius konfliktus, kurie, pindami itin painų intrigos siūlą, sugeba kelti romano įtampą iki pat efektingos veikalo atomazgos. Romanas, manau, ne vien G. Mareckaitę nustebins „tiesiog geometrine progresija didėjančių veikėjų skaičiumi“. Ne vieno jų pristatymui išeikvojęs nemažai laiko ir talento, autorius vėliau tarsi pritrūksta uždavinių, juos pamiršdamas gausioje statistų minioje.

Netik veikėjų skaičiumi „Šienapiūtė“ primena gerai surežisuotą nuotykių filmą, kuriame veiksmas vystomas keliolikoje plotmių, savotiškų labirintų, kažkur toli galais sueinančių į tą pačią aikštę, kurioje vyks atomazga. Kiekvienas labirintas turi savo slenksčius ir užtvaras, už kurių tiek veikėjų, tiek ir skaitytojo laukia netikėtumai, spąstai, užtvaros, kurias reikės pralaužti, apeiti, nugalėti. Pavedęs skaitytoją kokį kelio galą vienu iš tų labirintų ir pastatęs jį prieš nesitikėtą kliūtį, autorius metasi į antrą. . . trečią. . . ketvirtą, vėl grįžta prie pirmo, etc. Prieš problemą pastatytas veikėjas ją sprendžia savo protu, elgiasi pagal savo charakterį, veiksmą motyvuoja savo logika, autoriui, sakytum, atokiai stebint ir fiksuojant.

Ne vienas skaitytojas, manau, „Šienapiūtėje“ labiausiai pasiges tvirto, tikro, gero herojaus, žavinčio savo idėjų vertės amžinumu, nusivils, kartu su G. Mareckaite, kad „šiame romane skaitytojui neleidžiama nieko pamilti, prie nieko prisirišti, nėra dėl ko apgailestauti, dėl ko džiaugtis“, ar net kartu su ja paklaus: „*Kokia prasmė stebėti varžybas, kuriose iš esmės niekas negali laimėti, o laikini laimėtojai lygiai šlykštūs, kaip nugalėtieji?*“ Betgi, prileiskim, kad autorius būtų Mariui, Giedraitienei ar Liudvikai Dabulskytei nubraukęs po keletą neigiamesnių bruožų, įspraudęs į jų lūpas keletą mūsų ausiai šiandien skambesnių šūkių, saldesnių posakių, jų „nekilnius“ jausmus atsvėręs „kilnia“ retorika, argi tada bent giliau pagalvojęs skaitytojas nepasijustų irgi autoriaus pigiai apgautas ar suviliotas? Argi nuo to jau prašviesėtų aprašomasis

(nukelta į 14 psl.)

---

ir sunaikina krašto teriotojus. Visa Mariaus istorija tiesiog ir pavadinta — „Piovėjas“. Tai antroji knygos dalis. Trečioji vadinasi „Piūtis,“ ir ten jau liejasi pačių bajorų kraujas iki pat paskutinio skyriaus, „Pabaigtuvės“, kur virš grobikų lavonų iškyla naujasis padėties šeimininkas, Sidabravos kaimo palikuonis Marius. Ir taip pasiekiama poetiška teisybė.

Patarlę „kur du pešasi, trečias laimi“ išsako gale broliai Čartoriskiai, kaipo Ezop pasakėčią. Pasižiūrėjus į knygą iš struktūros taško, ši patarlė nuolat vis augančiu mąstu kartojasi visose pagrindinėse situacijose. Visų pirma, pešasi Dabulskis su Giedraičiu, o laimi trečias, Jaks-Tyris. Po to, patarlės mintis kartojasi atvirkščia prasme: tiems dvarponiams besipešant, laimėti tikisi trečias, suktas niekšas Nariušis, bet jis tai pralaimi, susidūręs su Marium dvikovoj. Platesniu mąstu, pešasi romane ir du avlstybės p
ja su monarchija. Tenai jau
laimi rusai, keturiasdešimt tūkstančių atžygiuojančios kariuomenės. Išeina, taigi, iš patarlės ir didelė istrinė pamoka.

Bet vistiek, galų gale ir pačiam autriui tinka paskutiniai Čartoriskio žodžiai: „lengviau vis dėlto rašyti pasakėčias, negu iš jų išvedinėti morales.“

Knyga, kaip žinome, išleista Svietinėj Lietuvoj. Galima būtų ir čia parinkti patarlę, gal net ir tą pačią, Čartriskių prisimintą. Tačiau nieko blogo toj situacijoj nėrra. Priešingai — reikia tik sveikinti autoriaus iniciatyvą. Vytautas Kazakevičius gale prideda trumpą, mandagų žodelį, pateikdamas apie Alemną šiek tiek pagrindinių žinių ir padėkodamas jam už doovaną Lietuvai.

R. Šilbajoris

MIŠRIOS ŠEIMOS

AR GERIAU SENBERNIAUTI?

Lietuviai išeivijoje linkę daugelio pasikeitusių gyvenimo faktų nepastebėti, o jei jau kitaip neįmanoma, — juos bent nutylėti ir elgtis taip, lyg jų visiškai pasaulyje nebūtų. Tam tikros lietuviško gyvenimo normos, tiesa, niekur neužrašytos, gana griežtai įspraudžia kiekvieną lietuvį į užbrėžtus remus ir, peržengus šias ribas, baudžia netoleravimu ir net visišku ignoravimu. Mažumos yra visada savo narių atžvilgiu griežtesnės nei daugumos, kurios gali daugiau toleruoti, nes joms negresia pavojus pranykti. Mažuma gyvena baimėj, jog vieną dieną jos nebus, todėl glaudžiasi dar arčiau prie saviškių, bando prievarta išlaikyti vienmintiškumą. Kitaip besielgiančius tuoj pat šalina, kad jie savo elgesiu kitų nesuviliotų. Lietuvių mažuma svetur mišrių šeimų atžvilgiu nesielgia kitaip. Bet kaip tik per tai ji praranda dalį, ypač jaunų, narių.

Vienas iš neišvengiamų išeivijos reiškinių yra vedybos su kitataučiais. Tuoj po karo, lietuviams gyvenant lageriuose, ši problema buvo veik nepažįstama. Tačiau dabar, kai jaunimas pilnai įsitraukė į savo šalių gyvenimą, bendrauja su savo šalių jaunimu, mišrios šeimos tapo kasdieniniu reiškiniu, o vedybos lietuvių tarpe retenybė, nuskambanti per visus laikraščius. Ir, betgi, keista. Mūsų spauda vengia pasisakyti šia tema. Ji arba visai jos neliečia, arba ragina šeimas tik savųjų tarpe kurti. Kad šie prašymai ir raginimai nieko nepadeda, rodo vis didėjantis mišrių šeimų procentas.

Lietuvių jausmai mišrių šeimų atžvilgiu dvilypi: mišrių šeimų sudarymui nepritaria, ir, kartą sudarius, baudžia ignoravimu, bet iš lietuvių bendruomenės visiškai nepašalina. Jiems suteikiamas lyg ir „atskiras statusas". Nominaliai mišrių šeimų lietuviai lieka bendruomenės nariais, jie kviečiami į viešuosius susirinkimus ir pasilinksminimus, tačiau asmeniški ryšiai, kurie yra juk svarbiausia sugyvenimo prielaida, nutraukiami. Mišrios šeimos pakenčiamos, tačiau jos nustumiamos prie bendruomenės ribų ir sudaromos sąlygos, kad pačios susiprastų ir visiškai pasitrauktų. Daugelis jautresniųjų arba lietuvybei abejingesniųjų pasinaudoja šia proga ir galutinai pasitraukia iš lietuvių tarpo. Kiti kenčia ir kankinasi, ir tik maža dalis sugeba laikui slenkant įrodyti, kad jie yra „geri" lietuviai: arba sulietuvindami šeimą, arba rodydamiesi lietuviškoje aplinkoje tik vieni, be kitatautės šeimos dalies.

Praktiškai mišrių šeimų ignoravimas pasireiškia taip. Beveik nei vienas lietuvis neapsilanko. Patiems aplankius lietuvius, nesiriša kalba, nes lietuviai tik tada pagyvėja, kai paliečiami lietuviški reikalai. Šiaip, nelabai kas kita jiems įdomu. Tad kitatautis (-ė) priverstas patylėti. Gatvėje susitikus, vieni rodosi labai malonūs, bet, greitai sudarę priežastį, prapuola; kiti kalba būtinai tik lietuviškai, nors čia pat nesuprantanti šeimos dalis stovi. Ypač taip pasielgia vyresnioji karta. Pasilinksminimuose mišrios šeimos nepritampa ir, keletą kartų apsivylę, daugiau neateina. Ir taip toliau... Pavyzdžių netrūksta.

Šioje vietoje, atrodo, man pridera pasisakyti, jog esu sudaręs mišrią šeimą. Tad rašau iš patyrimo. Viengungystės metais palaikiau gerus santykius su tautiečiais, ypač su jaunimu. Retą suvažiavimą praleidau, subuvimų nevengiau. Ir pradėjus draugauti su mano, dabar jau, žmona, šių ryšių nenutraukiau ir ją dažnai į suvažiavimus pasiimdavau: juk, pagaliau, ir tokiame lietuviškame suvažiavime ją susipažinau, kur ji, lietuvių draugų lietuviškomis dainomis sudominta, dalyvavo. Bet, kai paskelbėm, kad keliam vestuves, pajutau pirmą lūžį su lietuvių visuomene. Nemaža kviestų draugų neatvyko į vestuves, daugelis net nerado reikalo pranešti, jog neatvyksią. Korespondencija sumažėjo iki minimumo, nors pats stengiausi ir toliau susirašinėti. Netik vyresnėje kartoje pajunti ignoravimą, bet ir jaunesnėje, kuriai ši laikysena visai nepridera. Išvadoje, — palaikome tamprius santykius tik su keleta lietuvių, kuriems nevien tik lietuvybė svarbu, bet ir asmeniška draugystė. Šiaip, kai kurie prižada apsilankyti, bet niekuomet nepasirodo.

Tokių patyrimų teko nugirsti ir iš kitų mišrių šeimų. Be abejonės, santykiai susidaro komplikuotesni su mišriom šeimomis, nes trūksta to pagrindo, kaip bendri pergyvenimai ir interesai, kurie artina ir jungia lietuvius. Bet po kurio laiko ir kitatautė šeimos dalis susigaudo lietuviškuose reikaluose neblogiau už kitus lietuvius. Mišrių šeimų interesai yra kiek kitoki nei lietuviškų, nes juk negalima ignoruoti nelietuviškosios pusės. Mišrios šeimos yra be to daug jautresnės geriems santykiams sušlubavus, nes jos įsivaizduoja, jog tai atsitinka del šeimos nelietuviškumo, nors tikrumoje kitos priežastys nesusipratimus iššauktų.

Netrūksta, žinoma, mišrių šeimų, kurios pačios nerodo jokio intereso su lietuviais bendrauti. Bet daugumoje kitataučiai, vedę lietuvį ar lietuvę, yra pasiruošę, kiek jiems įmanoma, prie lietuviško gyvenimo prisidėti. Atsiranda nemaža šeimų, kur kitatautė šeimos dalis nemažiau palaiko lietuvybę negu lietuviškoji. Bet dėkingumo, pritarimo ir pagalbos iš lietuviškosios visuomenės retai sulaukia.

Tuo tarpu reikia taip maža pastangų tarpusavio santykiams neprarasti. Reikia tik šią šeimą toleruoti, karts nuo karto pasikviesti ir, kviečiant, mielai patiems apsilankyti. Mišrią šeimą aplankius, reiktų mažiau politikuoti, ką taip lietuviai mėgsta, mažiau pletkavoti ir dergti savuosius, bet daugiau kalbėti bendromis temomis. Bandyti ir kitataučiams sudaryti jaukią lietuvišką aplinką. Jei kitatautis susidomi lietuviška veikla, neišskirti jo! Vengti tokių kvailų pastabų, girdi, kol nebuvai vedęs, visur rodeisi, o dabar prapuolei, duodant suprasti, jog, lietuvišką šeimą sukūrus, to nebūtų atsitikę. Bet juk visai normalu, jog apsivedęs nezylinėsi po suvažiavimus, ypač kūdikio sulaukęs. Iš lietuviškų šeimų to nereikalauja, bet mišrioms primeta. Kaip tik reiktų daugiau susirūpinti mišriom šeimomis, nes ne lietuviškos šeimos yra pavojuje nulietuvėti, bet mišrios. O kaip šio susirūpinimo ir pagalbos tiek maža iš lietuvių pusės. Elgiamasi pagal šūkį: arba patys pas mus ateisite, arba jūs nereikalingi.

Lietuviškam pasauly kas metai įvyksta šimtai suvažiavimų. Bet neviename nebuvo gvildenti santykiai su mišriomis šeimomis. Įvyksta vadovų, visuomenininkų ir t.t. pasitarimai. Bet apie mišrias šeimas nė žodžio. Išimtis —(sekančiais metais jaunimo kongresas. Jame dalyvaus jaunimas, kurio apie 70% sudarys ar jau sudarę mišrias šeimas. Todėl jo programoje tema rado vietos).

Turime sociologų ir psichologų savų tarpe. Bet niekas netiria mišrių problemų, susidariusių dėl tautybių skirtingumo. Niekas nepataria kaip jų išvengti, kaip vaikus auginti ir auklėti lietuvybės atžvilgiu. Mišrios šeimos yra vis dar vienas iš mūsų visuomenės „tabu". Tik kaip ilgai mes sugebėsime su tokia melaginga laikysena išgyventi, kad mišrių šeimų problemos mūsų neliečia? Juk jaunimas neturi sąlygų, bent čia Vokietijoje, lietuviškų šeimų sudaryti. o mišrių šeimų dar vis nenorime toleruoti. Tad liktų išeitis: visai šeimų nekurti! Geriau senbernių ir senmerge likti, tik kad nereikėtų kitataučių į savo vidų įsileisti! Tokiu atveju galiu gana tiksliai pasakyti, kaip ilgai dar lietuviška bendruomenė išsilaikys. Būtent, dar apie 40 metų praeis, iki paskutinis užsieny lietuviškai kalbantis lietuvis mirs.

Artūras Hermann

AR PROF. IVINSKIS PARAŠYS LIETUVOS ISTORIJĄ?

M. Gelžinis *Naujienose* (1971.VI.24) parašė ilgoką straipsnį tokia antrašte: „Ar gali prof. Dr. Ivinskis parašyti bešališką Mažosios Lietuvos istoriją?" Į šį klausimą straipsnio autorius atsako teigiamai: „turime besąlyginiai atsakyti, kad jis tikrai tai gali padaryti". Tačiau jis primena, kad praeityje kai kurie lietuviai (dr. Ivinskis, dr. Salys) savo disertacijose yra rėmę vokiečių tezes ir netiesiogiai jų pretenzijas į sritis „aplink Vislą, Pregilių ir Nemuną", būtent teigę, kad Rytų Prūsijos lietuviai buvę imigrantai iš Didžiosios Lietuvos. Gelžinis ir kiti su tuo nesutinka ir sako, kad tai vokiečių tezė, kurios tikslas paremti vokiečių pretenzijas į Rytprūsius. Gelžinis taip pat nurodo, jog kai kurie vokiečių istorikai atvirai sako, kad „mūsų mokslo uždavinys nėra pats sau tikslas, o greičiau pareigos vykdymas tėvynės atžvilgiu". Dėl to Gelžinis ir mūsų istorikams pataria siekti ne „teisybės dėl teisybės", bet „teisybės dėl Lietuvos" (Partinės teisybės, anot Lenino?)

Toliau Gelžinis rašo: „Profesoriaus Ivinskio Lietuvos Istorija žada būti trijų tomų. Tai jau gražios apimties veikalas, kuriame, be abejo, ir Mažajai Lietuvai bus paskirta šauni puslapių eilė. Mes tikime, kad jo istorija bus taip atausta, kad ji visiems patriotiškai nusiteikusiems lietuviams nebus vien malonus pasiskaitymas, bet kad joje rasime praeities didingumą ir bolševikų priespaudos prislėgtam skaitytojui padės dvasiniai atsitiesti ir pakurstys artėjančios laisvės ir nepriklausomybės vilties liepsnas. Tai, be abejo, yra sunkus uždavinys. Bet visi žinome, kad dr. Ivinskis tai gali labai gerai atlikti.

Kad dar daugiau sujdomintų ne tik palankią visuomenę, bet ir abejingus mažlietuvius, prašome gerb. profesorių pasekti dr. Anysą, kuris, prieš išleidžiant „Senprūsių laisvės kovas", pateikė eilę jos puslapių per laikraščius mūsų spaudos skaitytojams. Visi turėjo pakankamai progos su jo veikalo dvasia iš anksto susipažinti ir niekam nereikėjo katės maiše pirkti. Ar nebūtų ir dabar naudinga, jei gerb. profesorius, pačiam veikalui dar neišėjus, paskelbtų mūsų spaudoje anas Maž. Lietuvos fazes (tezes? — *Akir.*), kurios iki šiol dar nėra sutartos? Turiu omenyje Maž. Lietuvos apgyvendinimo klausimą".

Lietuvių fondui, kuris tai istorijai išleisti paskyrė 5,000 dolerių, M. Gelžinis pataria „iš manuskripto įsitikinti, kad jų remiama istorija 1) bus naudingas ginklas Lietuvos nepriklausomybės kovoje, 2) bus priimtina visoms lietuvių politinėms grupėms ir 3) kad Maž. Lietuvos istorija yra moksliškai pagrįstai ir mūsų valstybinei koncepcijai naudingu būdu pateikta".

Iš šių citatų matome, jog Geležinis pageidauja tokio istorijos mokslo, kuris būtų politikos tarnaitė. Deja, nedaug šiandien turbūt yra tikrų mokslininkų, kurie sutiktų su tokiu pageidavimu. Prieš mokslo supolitinimą pasisakė ir vienas prelegentas Lituanistikos instituto suvažiavime (žr. *Akiračiai*, nr. 5, (29) p. 11). Iš tikrųjų, jeigu mūsų istorikai rašytų tokias istorijas, kokių pageidauja M. Gelžinis, tai jie nieku nesiskirtų nuo sovietinių istorikų (ir tai gal ne visų), kuriems partija nustato liniją, paruošia „maketą", sukuria rėmus, o istorikams belieka užpildyti atitinkama medžiaga, stengtis įrodyti linijos teisingumą. Ten istorikai gali klysti, bet partija neklysta. Panašiai ir M. Gelžinis pataria mūsų istorikui pasiduoti „tremties politinių grupių" priežiūrai, tartum tos grupės geriau išmanytų istoriją, negu istorikai specialistai. Šitokia su politinių grupių „imprimatur" istorija gal ir būtų maloni kai kuriems iš mūsų pačių, bet mokslo pasauly ji netektų pasitikėjimo, kaip daugiau ar mažiau propagandinis veikalas, ir tada ji nebesuvaidintų nė to vaidmens, kurį jai norėtų skirti M. Gelžinis, būtent, kad ji būtų „naudingas ginklas Lietuvos nepriklausomybės kovoje". Iš tikrųjų, propagandiniu požiūriu parašytas veikalas yra menkas ginklas. O kiek tai liečia „Maž. Lietuvos apgyvendinimo klausimą", tai ir be didelių įrodinėjimų, berods, yra aišku, kad Maž. Lietuva yra nuo senų senovės baltų (prūsų ir lietuvių) gyventas kraštas ir kad pirma vokiečiai, o dabar rusai čia tėra tik kolonistai.

Mes kartu su Gelžiniu neabejojame, kad prof. Ivinskis Lietuvos istoriją parašyti gali, tam yra pakankamai pasiruošęs ir kompetentingas. Bet mes norime kelti kitą klausimą — ar jis spės tai padaryti? Tuo mes gerokai abejojame. Ir štai kodėl. Jis jau keliolika metų ar gal dar ilgiau tą istoriją ruošia, o jos dar ir pradžios nematyti, ir pats istorikas jau netrukus bus pensininkas. Tokio amžiaus sulaukus, ir energijos jau mažiau, ir ligos dažniau aplanko. Kažkur spaudoj buvo žinutė, kad pirmas tomas esąs jau parašytas. Bet tai buvo tik kronikos žinutė, nežinia kieno paskelbta. Tai dar nėra įrodymas, kad taip iš tikrųjų yra. Reikėtų pàties autoriaus aiškios informacijos. Bet jeigu ir būtų tiesa, kad I-as tomas jau baigtas, tai vis tiek yra pagrindo abejoti, kad ir kiti bus baigti, jeigu jie bus rašomi tokiu, kaip ligi šiol, tempu. Daug kas prisibijo, kad Ivinskis gali baigti Lietuvos istoriją, kaip ir kadaise istorikas Narbutas, ties Liublino unija. Kad to neatsitiktų, autorius turėtų taupyti laiką ir atsisakyti nuo įvairių straipsnių, straipsnelių rašymo ir atsidėti tam pagrindiniam veikalui, kurio išleidimas visuomenės yra remiamas ir kurio visi laukia. Dabar turime apgailėtiną padėtį: Lietuvos istorijas leidžia komunistai, leidžia lenkai bei vokiečiai, o lietuviai istorikai laisvajame pasauly išmirs vienas po kito, nieko savo nepalikę...

ROMANAS BE HEROJŲ

(atkelta iš 13 psl.)

laikotarpis, o „buožgalviai" ir „šliužai" pavirstų delfinais ar undinėmis?

O vis dėlto „varžybas" stebėti K. Almenas sugebėjo priversti netik G. Mareckaitę ar R. Marčėną, bet, manau ir tūkstančius skaitytojų. O vis dėlto „Šienapiūtė", atvaizduodama vieną tamsiausių mūsų istorijos laikotarpių, neprislegia skaitytojo sunkia, beviltiška tamsuma, nes ir makabriškose žudynėse autorius sugebėjo įžiūrėti komiško groteskiškumo, niekingas fanatiškai suniekšėjusių veikėjų ambicijas jis sugebėjo atskleisti su ironiška šypsena. O kaip su ta liaudimi, kuri, anot R. Maršėno, kūrė pasakas apie į stiklo kalną kopiantį Jonelį? Kažkur potekstėse, labai giliai, aš lyg ir išgirdau, kaip porcelano didikams (V. Kalinausko viršelyje įamžintiems) triukšmingai griūvant nuo pjedestalų, ji visu urmu kantriai ir tyliai ...juokėsi į kumštį...

Ne, pone B. Ja-kevičiau, Lietuvos dvarininkų K. Almenas neišpeikia „pagal generalinę liniją". Jis juos išžudo jų pačių rankomis. Ach, anot poeto Henriko Radausko: „Lavonine kvepia istorija..."

Titas Alga

NEPAGAILĖKIME DOLERIO KNYGNEŠIAMS PRISTATYTI

Siekiant lietuviškąją spaudą — knygą, laikraštį — labiau priartinti prie šio meto besimokančio jaunimo, tenka ieškoti pačių veiksmingiausių priemonių.

To tikslo siekdamas, prieš kurį laiką (1966), LB Čikagos apygardos valdybos, Tėvų marijonų ir ČALM tėvų komiteto padedamas, Pedagoginis Lituanistikos Institutas yra įrengęs tris parodines knygų vitrinas, kurios stovi Jaunimo Centro pirmo aukšto koridoriuje.

Čia, tose vitrinose, rodomos naujai išėjusios knygos, žurnalai, o kartas nuo karto čia tam tikra forma paminimi kultūriniai ir kitokie gyvenamojo meto įvykiai.

KORIDORINĖ SKAITYKLA

Be minėtų vitrinų, Pedagoginis Lituanistikos Institutas tuo pačiu tikslu yra suorganizavęs ir koridorinę skaityklą, kuri veikla kiekvieną mokslo metų šeštadienį Jaunimo Centro antrojo aukšto koridoriuje. Knygos bei laikraščiai čia išdėstomi tam reikalui pritaikytuose skyduose, kur prie knygos gali kiekvienas laisvai prieiti, ją pavartyti ir pasiimti jam patinkamiausią knygą, žurnalą ar laikraštį.

KNYGNEŠIŲ ATMINIMAS KORIDORINĖJE SKAITYKLOJE

Ryšium su dviejų didžiųjų knygnešių — vyskupo Valančiaus 170, o Jurgio Bielinio 125 metų — gimimo sukaktimis skaitykla šiais metais numatyta iliustruoti padidintais knygnešių paveikslais, kurie kalbėtų besimokančiam išeivijos jaunimui apie lietuviškosios knygos kryžiaus kelius ir kieno dėka ji išliko nesunaikinta.

Paveiksline forma čia paminėtini bent šių Lietuvos vietovių žymesnieji knygnešiai: Žemaičių, Aukštaičių, Suvalkijos, Dzūkijos, Vilniaus krašto. Iškeltų knygnešių susidaro per 30. Tai tik būrelis iš kelių tūkstančių žinomų ir nežinomų spaudos kovotojų.

SKAITYKLOS IŠLAIDOS

Nuotraukų padidinimas bei techninis jų apipavidalinimas, reikalingiausių plokštelių įsigijimas ir kitokios skaityklos išlaidos šiais mokslo metais siekia per 400 dol. Nors apskritai ši suma nėra tokia didelė, tačiau Institutas, kaip neturįs pastovaus laikytojo, o metai iš metų versdamasis tik atsitiktinėmis rėmėjų aukomis, ir tokios sumos ribose pats vienas negali nieko veiksmingesnio padaryti.

Todėl, tebejausdami lietuvių visuomenės — organizacijų ir pavienių žmonių — pritarimą Instituto dirbamam darbui, o tap pat jausdami ir savo moralinę atsakomybę už to darbo idėjinį turinį bei metodinę pažangą, šiuo prašymu mes ir kreipiamės į Jus, lietuviškojo švietimo Rėmėjai, su viltimi, jog ir šį kartą pagal savo išgales paremsite knygnešių heroizmo atminimą, o tuo pačiu ir lietuviškosios knygos glaudesnį suartinimą su šio meto jaunuoju skaitytoju.

Nepalikite mūsų vienų! Atsiliepkite. Mūsų adresas: P. L. Institutas, 5620 S. Claremont Ave., Chicago, Ill. 60636.

Domas Velička, direktorius
Aleksandras Dundulis, Lektorių tarybos sekretorius

TAUTINIŲ ŠOKIŲ RENESANSAS

(*atkelta iš 16 psl.*)

šią charakteristiką ir panaudojome šokiui, tik be vainikų, nes šokis buvo skirtas 1937 m. šventei. Pagrindinis žingsnis: a) du žingsniai pasistiepus ir po to nusileisti visa pėda; b) plojimai rankomis ir sutrepsėjimai. (Neturint duomenų, negalima nustatyti, kiek skiriasi J. Lingio šokyje pavartotos choreografinės priemonės nuo M. Baronaitės vartotų. K. P.)

„Oželį" žodžiais papasakojo viena senutė žemaitė. Ji sakė, kad šokėjai vienas kitą gąsdindavę suplodami rankomis, o vaikščiodami spirdavo vienas kitam į sėdynę. Kai ji pasakojo, aš prieš ją šokinėjau ir vis klausiau: „Ar taip"? O kai pataikydavau, ji patvirtindavo: „Taip, taip, panyte!" Ir taip gimė „Ożelis", kurio melodiją Tautosakos archyve užrašė J. Čiurlionytė, o muziką sutvarkė B. Dvarionas.

„Šiaučiuko" melodiją padainavo ir apie šokį papasakojo ta pati senutė žemaitė. Šokį šokdavę merginos ir vyrai. Pasisukę dešiniais petimis vienas į kitą, stovi mergina ir vyras: kairė vyro ranka ištiesta, o dešinė sulenkta, merginos — atvirkščiai. Po to vyras keičia rankų padėtį ir pasisuka, atseit, matuoja odą. Toliau vyras ploja, o mergina šoka tolyn nuo jo ir apsisukusi vėl sugrįšta. Merginai sugrįžus, vyras priklaupia, ir ji koją uždeda jam ant kelio — vyras „tikrina" puspadį. Palikusi batukus prie vyro, mergina šoka neapsiavusi aplink jį, o tas ploja — „kala" puspadį. Šį šokį scenai pritaikė studentė S. Skrinskaitė. (Šio „Šiaučiuko" aprašymo neturime, jį naujai pastatė J. Lingys. K. P.)

„Dribsiuką" ir „Džigūną", pagal tautosakos archyve rastas melodijas ir užuominas stilizavo G. Vokietaitytė. Tautinių šokių draugija abu šiuos šokius įvertino teigiamai.

„Gyvataras" — žemaičių šokis. Jį sutvarkė ir stilizavo E. Kupstaitė. Šokio pagrindu buvo tokie judesiai: a) koją statyti kulnu — pirštais, b) sutrepsėti, c) poromis bėgti šoniniu žingsniu ir e) apsisukti; antroje dalyje — a) pasivaikščiojimas ir b) merginos apibėgimas aplink vyrą. Šokio brėžinį ji sugalvojo gana vykusiai, stilizuotas atrodė gražiai. (Sunku pasakyti, ar E. Kupstaitė ir J. Lingys naudojosi tais pačiais šaltiniais, tačiau iš čia matyti, kad šokio pagrindas abiem atvejais yra tas pats. E. Kupstaitės „Gyvataro" brėžinių taip pat neturime. K. P.)

„Lėtūną" stilizavo J. Augustaitytė-Vaičiūnienė. Ji stilizavo ir „Pipirinį". Šis šokis nebuvo aprašytas, bet, kiek pamenu, buvo labai charakteringas.

„Našlį" paruošė J. Jazbutienė.

„Čigonėlį" ir „Malūnėlį" panaudodama liaudies ratelius, stilizavo K. Steponaitytė-Marijošienė. („Malūnėlį" vėliau J. Lingys išplėtojo ir papildė naujomis figūromis, o „Čigonėlį" komponavo savaip. K. P.)

„Audėjėlę" ir „Trisiūlę" stilizavo A. Eidukevičiūtė, panaudodama liaudies ratelius. Šių šokių turiu ir aprašymus.

„Šustą" pirmoji surado Prienuose ir parodė mokytoja E. Ambrazevičienė. Vėliau iš Balbieriškio apylinkių šį šokį atvežė Z. Fledžinskaitė. Abu šiuos variantus sujungiau, ir šokis buvo šokamas Liaudies ansamblio.

„Žiogelius" („Angelčiką") ir „Rugelius" surado ir stilizavo St. Urbanavičiūtė. „Rugeliai" atkurti pagal žmonių pasakojimą. Jie buvo šokami eilėmis su pasistiepimu — pašokimu, tuo vaizduojant, kad rugeliai auga, stiebiasi aukštyn. (Dabar visiems gerai žinomo „Rugelių" šokio judesiai yra tie patys; maža ką tepakitęs ir šokio brėžinys, tik pačiam šokiui suteiktas naujas turinys — tai senų žmonių šokis. Tuo būdu atsirado galimybė kurti individualius charakterius, o jaunimui lėtas tempas neleido parodyti savo mitrumo. K. P.)

„Rugučius" („Piovėjus") mokyt. E. Ambrazevičienė į Kauną atvežė 1937 metais. Tai vykęs šokis. Jis išaugo iš vienos figūros, kur kirtėjas eina prieky, o mergina, rinkdama rugius į pėdus, eina paskui vyrą arba bėga aplink jį; antroje dalyje šokėjai sukasi už parankių. Šokį vėliau papildžiau, išplėtojau.

„Mikitą" apie Merkinę rado V. Petronis ir apie Zarasus K. Marijošienė. Sujungusi abu variantus, padariąu ištisinį šokį. Tada kalbėjo, kad tai piemenų sugalvotas šokis, kuriam pradžią davę kadaise po turgus vedžiojamos meškos, vadinamos „Mikita". Jos įvairiai lipdavusios ir virsdavusios per lazdas. O piemenys pradėję tą mėgdžioti. (Pastaroji versija vargu ar pagrįsta, nes lygiai pagal tą pačią muziką šoka ir baltarusiai, be to, yra ir dainuojamas tekstas, kuris dažniausiai būna talaluškinis, apie meškas jame net neužsimenama. K. P.) „Mikitienę" apie Kupiškį surado B. Gaučytė ir stilizavo. Šoka vienos merginos.

„Lenciūgėlį" pirmą kartą parodė Pilviškių gimnazijos mokytoja J. Meiliūnaitė Palangoje 1940 m. vasarą kūno kultūros mokytojų stovykloje. Pirmas dvi figūras palikau nepakeitusi, o kitas prikūriau, panaudodama dar Panevėžyje žaistų žaidimų „Žiūrau žiūrau, nematau" ir „Išdykėliai" motyvus. (Vėliau J. Švedas šokiui parašė trečią muzikos dalį, o J. Lingys papildė jį naujomis figūromis ir išplėtė šokį. K. P.)

Štai tokie mano prisiminimai iš anų metų, kuriuos iš tiesų pagrįstai galima būtų vadinti mūsų tautinių šokių renesansu.

laiškai

JAUNO ŽMOGAUS PASISAKYMAS

(*AKIRAČIAI aplamai*)

Jei ne kelių senosios kartos asmenų bereikalingi tuščiažodžiavimai, *AKIRAČIAI* galėjo tapti, įdomią medžiagą perduodančiu jaunosios kartos mėnraščiu. Jis tokiu netapo tik dėka poros pensininkų, kurie, talkininkaujant dar porai jų amžiui artėjančių kadrilininkų, savo vedamaisiais, kaip ir „VISUOMENEI ŽINOT NEREIKIA" (nr. 4 - 71), nepaisant ten jokios žurnalistinės atsakomybės jausmo, šį laikraštį padaro nerimtu ir daugeliui nepriimtinu. Tokiuose rašiniuose, teigimų neparemiant rimtais įrodymais, veik liguistai peršama skaitytojui, kad tai kas patinka man turi patikti ir tau, kas nepatinka man ir tau turi nepatikti. VLIKo, ALTos ir LLKomiteto veikla suniekinama, nes šios organizacijos kaip kam nepatinka. Ko vertas VLIK-as ir ALT-a, nes jos apjungia net mirusias organizacijas, dažnai kartoja šios rūšies kadrilininkai. Bet jie skaito labai teigiamu atveju, kai LB-nė nepajėgia, ar nenori apjungti visų, o tik dvi šiame krašte pasireiškiančias, bet, anot jų, gyvas grupes. Tik, deja, šių grupių gyvybė per balsavimus pasireiškia ne stipriau, nei poros fraternalinių susivienijimų, dalyvaujančių ALT-oje, kurie savo organų rinkimuose surenka daugiau balsų nei visus lietuvius pretenduojanti atstovauti LB-nė.

LB-nės veiklos dėmesio centre vis dar lieka pinigų surinkimo klausimas, organizacijos įstatų persitvarkymas, bei garbės teismo ir kitų į priekį išriedėjusių vadukų kompetencija iki šiai dienai vis dar netobuluose LB-nės įstatuose. Trumpai išreiškiant — tai veikla dėl veiklos. Lietuviškos mokyklos ir išeivijos kultūriniai reikalai paliekami antroje vietoje, o neretai ir visai užmirštami, ką patvirtina ir pačių LB-nėje aktyviai dalyvaujančių asmenų nusiskundimai bloga mokyklinių vadovėlių padėtimi.

Tokius asmenis, vien savo jausmais, bei pasišokinėjimais besivadovaujančius, AKIRAČIUOSE pavadinau — kadrilininkais. Jie savo tapatybę ir patys išsiduoda, taip besąlyginiai ir negudriai guldydami savo galvas už LB-nę, kuri jiems, atrodo, būtų tapusi tąja pažadėtąja žeme, kai jie jau visur — ir VLIK-e ir ALT-e ir LL-komitete ir net savo pačių grupėje, jau viską nesugrąžinamai prarado. Bet vistiek reikia suabejoti, ar šiųjų neviltis pateisina purvais drabstymąsi į savo dar nesuterštą gyvenamąją aplinką?

O šiuo atveju norisi paklausti: — ar tik šiam tikslui buvo reikalingi išleisti naujas mėnraštis — AKIRAČIAI?

Woodstock, Ill. — Alg. Vasonis

(*Išeivijos spaudos apžvalga, AKIRAČIAI, nr. 5/29*)

Keleivio redakcija ir *Akiračių* lietuvių spaudos apžvalgininkas vieningai sutarė (*Akiračiai*, geg. mėn.), kad skaitytojai, kurie nutraukia laikraščio prenumeratą, yra gana silpno intelekto žmonės.

Apkaltinimas ir stiprus, ir gana drąsus. Man jis dar ir nevalia kvepia: Jei aš rašau — tu turi skaityti! O jei tu nenori skaityti — aš tave galiu tinkamai paklasifikuoti...

Esu visiškai tikras, kad joks advokatas nesutiktų tokių *Keleivio* ir *Akiračių* lietuvių spaudos apžvalgininko kaltinimų teisme atstovauti, nes teisėjas, vietoj apkaltinęs prenumeratos nepratęsiantį skaitytoją, — nubaustų kaltintojus už asmeninių laisvių varžymą ir šmeižimą.

Išvada: jei matai kurmiarausį — niekad nedaryk iš jo klano.

Omaha, Nebr. — V. Šarka

AKIRAČIŲ apžvalgininkas turėjo galvoje tik asmenis, kurie, apsisprendę lietuvių spaudos nusikratyti, ieško tik straipsnio, dėl kurio, protesto vardan, galėtų prenumeratos atsisakyti — red.

Artėjant IV-jai Tautinių šokių šventei 1972 m. Čikagoje, žymiai daliai mūsų skaitytojų bus tikriausiai, įdomus Marijos Baronaitės — Grėbliūnienės straipsnis, kurį ištisai persispausdiname iš „Kultūros barų", 1971, nr. 6 (78). Kiekvienam, kuris yra dalyvavęs nepriklausomos Lietuvos laikais tautinių šokių judėjime, M. Baronaitė yra gerai pažįstama. Jos kompetentingumu kalbėti apie iš spontaniškos mūsų liaudies kūrybos gimusius tautinius šokius ir atskleisti plačius to mūsų kultūros baro istorijos pluokštus abejoti, tur būt, netenka.

TAUTINIŲ ŠOKIŲ RENESANSAS

1935 metais Lietuvai buvo pasiūlyta dalyvauti Tarptautiniame liaudies šokių festivalyje Londone. Suorganizuoti grupę ir surasti šokius buvo pavesta kūno kultūros mokytojai Aldonai Rugytei. Ši, pasikvietusi talkon Bronę Juškevičiūtę, kuri buvo baigusi išraiškos šokio mokyklą Vienoje, studentą Liutkų ir kitus, pradėjo ruoštis tai išvykai. Šokėjams grįžus iš Londono, kur mūsų grupė gražiai pasirodė ir buvo teigiamai įvertinta, paprašiau, kad šokių pamokytų ir mane. Kai paklausiau, kur šokėjų grupės vadovės radusios tuos šokius, jos nurodė Kupiškį ir aplamai Aukštaitiją. Išmokiau šokių Aukštųjų kūno kultūros kursų, kuriuose dėsčiau, studentes ir pati pradėjau plačiau domėtis šiuo darbu, tautinių šokių aprašymu, medžiagos tvarkymu ir pan. Pirmiausia kreipiausi į dr. Joną Balį, ir jis parodė man tautinių šokių medžiagą, esančią jo vadovaujamame Maironio muziejuje. Tai buvo paprasti, nesudėtingi vienos dviejų figūrų šokiai. Susipažinau su Kauno universiteto bibliotekoje eančia medžiaga, o vienoje prof. V. Biržiškos knygų bibliotekos vedėja E. Eimaitytė man parodė „Blezdingėlės" šokį, kurio buvo duoti ir braižinėliai. Ten taip pat buvo minimas ir kovos šokis „Kirvis", bet be aprašymo. Taigi medžiagos buvo nedaug ir pradėti dirbti buvo sunku. Šokis, atėjęs į sceną, turėjo paklusti kitokiems reikalavimams, — turėjo tenkinti jau ne tik šokėjo, bet ir žiūrovo skonį ir kartu neprarasti tautinio, lietuviško charakterio. Vėl važiavau pas dr. J. Balį ir prašiau jį patarimo, kur rasti žmonių, žinančių senų tautiškų šokių. Ir čia man pasisekė. Dr. J. Balys kaip tik pakvietė į Kauną visą grupę žemaitijos kaimiečių, kurie sušoko kadrilį „Jonkelį". Šis pirmasis „Jonkelis" buvo visai autentiškas. Kiek vėliau pamačiau, kad visi kadriliai, kuriuos tik teko užtikti — „Vilniaus kadrilis", „Dvylekinis Jonkelis", antras „Vilniaus kadrilis" ir kiti — yra kažkuo panašūs, turi daug bendra.

Visi kiti šokiai turėjo 1-2 figūras ir, juos pritaikant scenai, reikėjo ilginti, jungti prie jų giminingas figūras. Figūras stengiausi imti iš įvairių žinomų senų ir naujų žaidimų, nes bijojau, kad kitu būdu mūsų šokis gali įgyti svetimybių, kurių nelengva išvengti, dar gerai nepažįstant savo folkloro. Naujų šokių pareikalavimas buvo didelis, nes Lietuva, pasiskaičiusi apie mūsų šokių pasisekimą užsienyje, pradėjo jais labai domėtis. Kad visas darbas įgautų rimtą pagrindą, pasitarę su lektoriumi Karoliu Dineika, nusprendėme tautinius šokius įtraukti dėstomuoju dalyku į Aukštųjų kūno kultūros kursų programą, o išmokius jų mokytojus, įtraukti šokius ir į gimnazijų „Grant Suttie" (taurė, pavadinta pavarde ją padovanojusio Kanados pulkininko, buvojusio Lietuvoje) taurės varžybų programą. Aukštųjų kūno kultūros kursų pedagogų 1936 m. žiemos semestro posėdyje šiam pasiūlymui buvo pritarta, ir tautinių šokių populiarinimo darbas buvo pradėtas pilnu tempu. Taip prasidėjo nauja tautinių šokių era, nors iš pradžių tai buvo tik nedrąsūs bandymai išmokti „Kalvelį", „Tūptinį" ir kt. Šokių aprašymus ėmiau spausdinti žurnale „Fiziškas auklėjimas", kad norintys galėtų jų mokytis. Tuo metu susikūrė įvairios gimnazijų mokytojų, universiteto studentų ir kitų organizacijų šokėjų grupės. Neatsiliko Kauno, o vėliau ir Vilniaus klasikinio baleto studijos, Danos Nasvytytės išraiškos šokio mokykla, dramos studija. Visos jos tautinius šokius padarė dėstomuoju dalyku, o man daug kur teko mokyti. Dana Nasvytytė į vieno savo mokyklos pasirodymo Kauno teatre programą įtraukė ir stilizuotą tautinį šokį, kuris jau tada stiliumi atitiko dabartinius, Lietuvoje gimusius naujadarus.

Tautinių šokių populiarumas Lietuvoje augo. Jiems išpopuliarėti padėjo jau minėtas gimnazijų „Grant Suttie" taurės varžybos, sporto ir organizacijų šventės, kuriose tie šokiai buvo masiškai šokami, vasaros kursai mokytojams, na, ir, suprantama, dalyvavimas tarptautiniuose festivaliuose. 1938 metais buvom pakviesti į Hamburgą, kur vyko didelis tautinių šokių festivalis. Ten vykom su K. Kavecko vadovaujamo studentų choro šokėjais. Hamburge užmezgėmė ryšius su kitų tautų šokėjais, tarėmės vieni kitus aplankyti. 1939 m. žiemą teko vėl vykti į Londoną ir, tik atvykus, buvau paklausta, ar vėl šoksim „Blezdingėlę". Tas šokis jiems buvo palikęs neužmirštamą įspūdį. Ten jau šokome, sujungę šokius į mažą pynę, ir tas padarė labai gerą įspūdį. Paskutinis šokis buvo „Blezdingėlė". Po koncerto festivalio vadovas Kermechy pakvietė grupę ir kitiems metams. 1938 metų vasarą su K. Kavecko vadovaujamu universiteto studentų choru ir šokėjais teko vykti Čekoslovakijon, kur vėl susilaukėme pagyrimų už dainas ir šokius. Vos grįžus į namus, buvo gauta naujų kvietimų ir pasiūlymų, tačiau reikėjo dirbti ir Aukštuosiuose kūno kultūros kursuose, kur dėsčiau pagrindinius dalykus mergaitėms. Vis dėlto 1939 metais ketvertui mėnesių teko vykti į JAV. Ten važinėjau po lietuvių kolonijas ir mokiau tautiškų šokių. Grupės, pramokusios šokių, 1939 m. rugsėjo mėn. suvažiavo į Niujorką, kur drauge su choru pasirodė pasaulinėje parodoje per „Lietuvių dieną". Grįžau Lietuvon ir tuojau pat su Aukštaisiais kūno kultūros kursais iš Kauno persikėlėme į Vilnių.

Dar Kaune 1937 metais buvome įsteigę tautinių šokių komitetus. Pirmasis toks komitetas buvo įsteigtas prie Aukštųjų kūno kultūros kursų kontroliuoti šokiams gimnazijų šventėse. Į tą komitetą įėjo K. Steponaitytė-Marijošienė, B. Juškevičiūtė-Lapšienė, K. Dineika, V. Petronis ir M. Baronaitė. Vėliau įtraukėm ir I-ąją laidą baigusias studentes: V. Saudargienę, Ant. Šlekienę, J. Matulaitienę ir kt. Visi komiteto nariai važinėdavo į gimnazijų varžybas ir atrinkdavo šokius, kurie vėliau būdavo šokami Kaune. Taip pat buvo įsteigta draugija, kuri rūpinosi šokių rinkimu, jų tvarkymu, tikrinimu, vertinimu ir naujų kūrimu. Į tą draugiją įėjo K. Marijošienė, B. Lapšienė, V. Petronis, B. ir G. Vokietaitytės, O. Kazakaitytė-Kubertavičienė, M. Baronaitė. Į pirmininkus pasikvietėm dr. A. Vokietaitį, o jam pasitraukus — dr. J. Balį. Muziką tvarkė Balys Dvarionas. Tuo metu G. Vokietaitytė pradėjo rinkti medžiagą tautiniams šokiams, kuriuos turėjo išmokti gimnazijos. Tačiau persikėlimas į Vilnių, vėliau karas, sutrukdė tą darbą.

Vilniuje viską teko organizuoti iš naujo. Čia kūrėsi naujos tautinių šokių grupės, bet jau buvo ir paruoštų vadovų, ir pagalbininkų. Čia ypač daug padėjo studentės.

1940 metais Valstybinės Filharmonijos vadovybė pakvietė mane vadovauti tautinių šokių grupei naujai įkurtoje meno institucijoje — Liaudies ansamblyje. Čia darbas buvo apmokamas, šokių grupė pastovi. Grupę sudariau iš Vilniaus universiteto studentų. Ansambliui vadovavo Jonas Švedas. Jis suorganizavo skudučių, birbynių ir kanklių orkestrą, kuris mums grodavo repeticijų ir koncertų metu. Tai buvo kažkas nauja ir labai įdomu. Netrukus į programą buvo įtraukta ir vaidinimų. Koncertų būdavo daug ir ne vien Vilniuje. Vasarą ir žiemą su nauja programa vykdavom ir į kitus miestus. Visur priimdavo labai nuoširdžiai. Bedirbdama su ansambliu, buvau pasiųsta Maskvon mokyti mūsų šokių Moisejevo ansamblio šokėjus Čaikovskio salėje. Ten dirbdama susipažinau su jų šokių rinkimo ir aprašinėjimo metodais, istorija ir pan. Daug ko pramokau ir daug ką supratau, pradėjau drąsiau šokius stilizuoti, pavyzdžiui, „Lenciūgėlį", „Oželį". Pastebėjau, kad tie šokiai publikai labiau patinka, atseit, atitinka naujo laikmečio skonį, ir suprantamesni.

Pirmieji mūsų šokiai, daugiau ar mažiau stilizuoti ir pritaikyti scenai, buvo „Kubilas", „Blezdingėlė" ir „Kepurinė". Ruošdama šokėjus pasirodymui Londone (1935 m.) juos stilizavo B. Juškevičiūtė.

„Kubilo" šokis kiek pailgintas, bet kuklios figūros šokio charakterio nepakeitė. Pagrindinis šokio žingsnis buvo šoninis, ir tik vėliau buvo įvestas ir kitoks žingsnis — užkeičiant koją.

„Kepurinė" taip pat pailginta, nes susipažinus su folklorine medžiaga Kupiškyje, paaiškėjo, kad ten šokis teturi dvi figūras: nusilenkimą ir sukimąsi už parankių. Padariau išvadą, kad šiam šokiui galėjo turėti įtakos dvaruose šoktas menuetas. Vyrų „Kepurinę" buvo užtikęs K. Dineika. Šokdami ją, berniokai mėtydavosi skrybėlėmis ir nusilenkdavo. Pagrindinis žingsnis atrodė taip: žengti kaire koja ir pašokti (dvigubas žingsnis), o dešine koja, ja treptelint ir t. t. Vėliau „Kepurinę" buvau pritaikiusi šokti mišriai, ir tokia ji buvo šokta 1937 m. šokių šventėje.

„Belzdingėlė" pastatyta pagal prof. V. Biržiškos knygoje pateiktą aprašymą ir brėžinius, bet teko matyti ją šokant ir paprastu, o ne pritupiamu žingsniu. (Vėliau J. Lingys šokį papildė naujomis figūromis. K. P.)

„Čiūtyta rūtela" šoko merginos kas šokį pastatė — neprisimenu. Jaunoji sėdi ant kėdės, o šokėjos, vaikščiodamos aplink ją, puošia ją vestuvėms ir dainuoja.

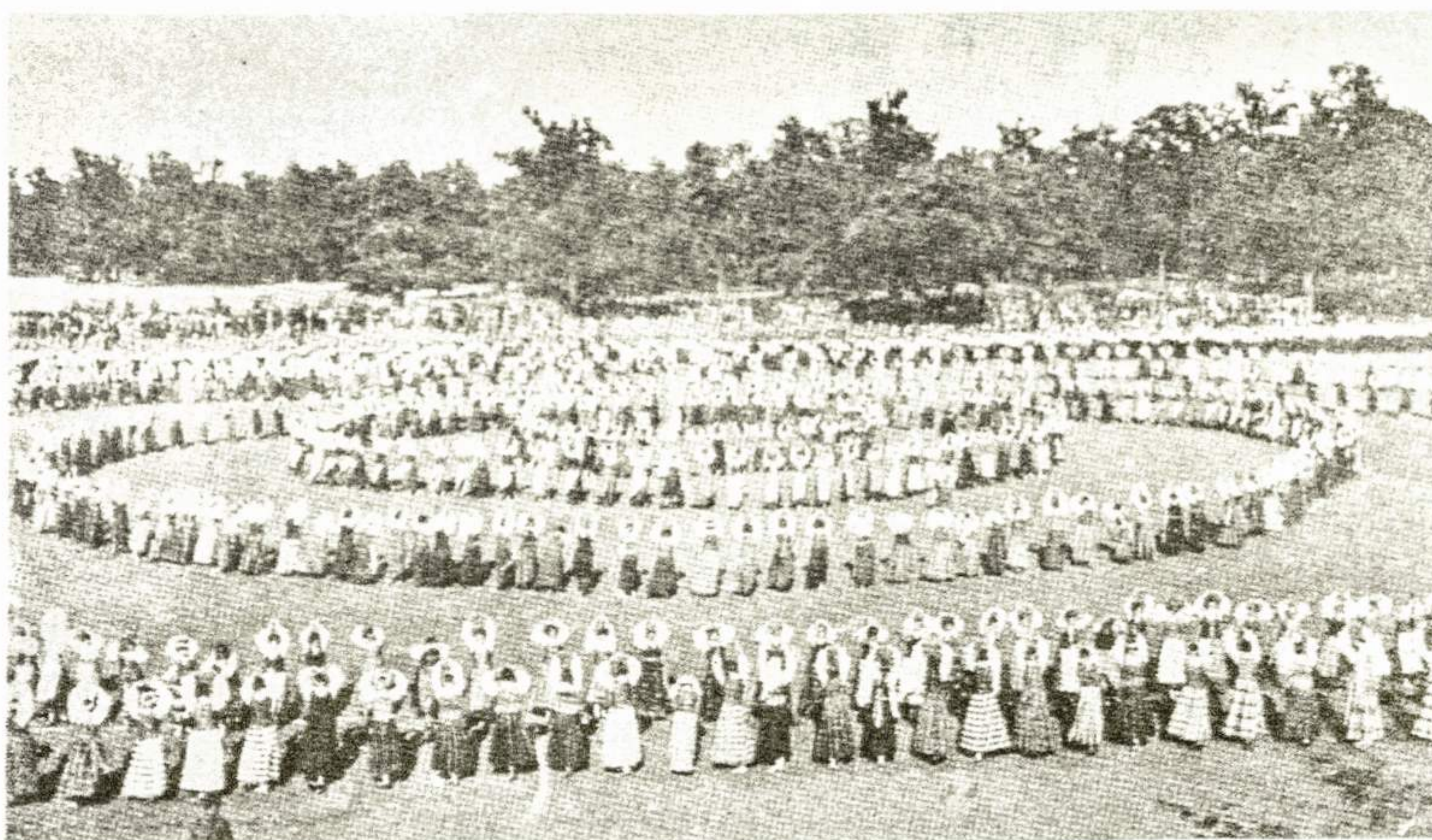
„Sukčius" išmoktas iš mokyt. M. Eidrigonio, kuris vadovavo grupei prie Merkinės. Jį šokę kaimo merginos ir vaikinai. Šokio brėžinys, melodija užrašyti tokie, kokius matėme ir girdėjome. Aprašyti keturi posmai: I — bendras ratas, II — poromis atskirai, III — ratukai po dvi poras ir IV — polka poromis ratu. (Šiuo metu šokio žingsniai tie patys, t. y. pristatomasis su supamuoju ir kryžminis. K. P.). Vėliau šokis buvo truputį papildytas. Išmokiau jo savo studentes Aukštuosiuose kūno kultūros kursuose.

„Jonkelis" buvo parodytas 1937 metais Kūno kultūros rūmuose. Jis buvo iš keturių dalių: pinamoji, sukamoji, mušamoji ir lendamoji. (Šis šokis šiuo metu yra „Kertinio Jonkelio", kurį pertvarkė ir taip pavadino J. Lingys, pagrindas. Į šį šokį iš senojo „Jonkelio" įeina pynimas, šokėjų keitimasis pereinant prie kitos poros šokėjo (sukamasis) ir plojimai (mušamasis). Lendamosios figūros atsisakyta ir ji perkelta į „Našlinį Jonkelį". Senajame „Jonkelyje" sukamąją ir mušamąją figūras pradėdavo merginos, o „Kertiniame" — vyrai. K. P.)

„Kalvelis" gimė 1936 metais. Buvo reikalingas šokis 1937 metų šokių šventei. Tuo rūpinosi sudaryta komisija, kuri paprašė surasti ar sukurti naują šokį. Taip pagal J. Švedo parašytą muziką atsirado „Kalvelis". Šokis kuklus, stengiausi nenutolti nuo liaudies šokių tradicijų.

Įdomesnė yra „Tryptinio" istorija. Muzikas Klemensas Griauzdė kartą kažkur kermošiuje išgirdo elgetą grojant įdomią melodiją. Pasirodo, tai buvo šokis. K. Griauzdė užsirašė melodiją ir sužinojo, kad šokis buvo šokamas merginų per Jonines. Jos šokdavo su ilgais vainikais, kuriais, po šokio, papuošdavo arba Jonų duris, arba kryžių. Merginos šokdavo iš lėto čia pritūpdamos, lyg šlubuodamos, čia švelniai trepsėdamos ir plodamos. Merginos šokdavusios ratukuose ir eilėse, ir kai vienos sukdavosi, kitos laikydavo vainikus.

(nukelta į 15 psl.)

Tautinių šokių šventės Kaune vaizdas ir šiandieninis jų išpildymas (scenoje Kuršmarių „Rezginėlė").